

UWAGI ZGŁOSZONE W TOKU KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego i Fundacja TUS Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Uwagi ogólne: - brak informacji o stosowaniu prawa w praktyce, przestrzeganiu przepisów, efektywności prawa, jakie wynikają z tego wnioski i problemy – w konsekwencji nie jest możliwa ocena rzeczywistej sytuacji życiowej osób niepełnosprawnych, - dysproporcja między prezentacją stanu prawnego a opisem problemów i działań zmierzających do ich rozwiązania, wysoki poziom ogólności informacji na temat działań podejmowanych w związku z konwencją – brak możliwości oceny ich skali i skuteczności, - brak, w większości przypadków, danych statystycznych.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Wymóg Komitetu do spraw praw osób niepełnosprawnych co do objętości sprawozdania (pierwsze sprawozdanie – 60 stron). Konieczność dochowania, w możliwym zakresie, tego wymogu wymusiło przyjęcie następujących założeń: - pierwsze sprawozdanie będzie skoncentrowane na przedstawieniu założeń polityki, stanu prawa, programów działania, Komitet do spraw praw osób niepełnosprawnych nie ma o nich wiedzy, zatem konieczne jest dostarczenie informacji podstawowych, - przed obroną sprawozdania sporządzone zostanie tzw. sprawozdanie uzupełniające, zawierające odpowiedzi na pytania komitetu sformułowane po zapoznaniu się z pierwszym sprawozdaniem – na ewentualne życzenie komitetu i w zakresie, w jakim ich zażąda (uzna za istotne do oceny sytuacji w Polsce), przedstawione zostaną informacje o stanie faktycznym i dane statystyczne, - w kolejnych sprawozdaniach przedstawiane będą zmiany prawa, zatem wystarczy miejsca, by szerzej przedstawiać sytuację faktyczną i wdrażanie prawa, jak też sytuacja faktyczna, problemy napotykane przy wdrażaniu prawa i realizacji programów, dane statystyczne, przy czym zakres informacji tego rodzaju będzie odpowiadać oczekiwaniom komitetu, - po rozpatrzeniu sprawozdania wiadomo będzie, jakim kwestiami zainteresowany jest komitet – zawartość sprawozdań będzie mogła być odpowiednio dostosowana.
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Uwagi ogólne: brak informacji, jak instytucje państwowe korzystają ze swoich uprawnień i jakie interwencje podejmują w celu ochrony praw osób niepełnosprawnych (zwłaszcza Pełnomocnik Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych, Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania, Rzecznik Praw Obywatelskich).	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: W sprawozdaniu przedstawione są informacje, jak instytucje państwowe korzystają ze swoich uprawnień i jakie interwencje podejmują. Ustawy i przepisy wykonawcze omówione w sprawozdaniu są efektem procedur legislacyjnych, wszczynanych przez właściwych ministrów w wykonaniu ich uprawnień i w związku ze stwierdzonym potrzebami uregulowania różnych kwestii. W sprawozdaniu przedstawione zostały: - prowadzone prace legislacyjne, w celu usunięcia luk w ustawodawstwie, odzwierciedlenia postępu technicznego lub oczekiwań społecznych (np. pkt. 81, 84, 95, 113, 160, 287, 481), - prowadzone prace nad programami rządowymi (np. pkt 112) - realizowane projekty, kampanie (np. pkt 24, 58, 60, 117-119, 139, 165, 391), - prace prowadzone przez różne zespoły (np. pkt. 41, 89, 114),

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		- instytucje, które podejmują działania (m. in. PFRON, Policja, Zespół do spraw osób niepełnosprawnych przy Prezesie Urzędu Transportu Kolejowego). Nie ma potrzeby, by każdorazowo wskazywać ministra odpowiedzialnego za opracowanie danego projektu lub za wykonywanie danej ustawy, lub przepisów wykonawczych oraz szczegółowo uzasadniać podejmowane działania. W sprawozdaniach z wykonywania innych konwencji dotyczących praw człowieka, którym związana jest Polska, nie są przedstawiane informacje o konkretnych działaniach podejmowanych przez RPO. Właściwe jest, by szczegółowa informacja o działaniach Rzecznika Praw Obywatelskich została przedstawiona Komitetowi do spraw praw osób niepełnosprawnych w jego własnym sprawozdaniu, o ile RPO podejmie decyzję o złożeniu takiego sprawozdania.
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Uwagi ogólne: w sprawozdaniu użyto wielu ogólnych i nieprecyzyjnych stwierdzeń, w szczególności posłużono się odwołaniami do aktów prawnych, bądź generalnymi odniesieniami do przepisów prawa, bez opatrzenia tego odwołania komentarzem (m.in. pkt. 36 (obecnie: 50), 40 (obecnie: 54), 171 (obecnie: 206)).	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: W celu uniknięcia powtórzeń w niektórych przypadkach podane zostały tylko informacje ogólne, rozwinięte w innych częściach sprawozdania. W wielu przypadkach przepisy mają powszechny zakres stosowania, toteż nie ma potrzeby, by szczegółowo omawiać je w sprawozdaniu, sprawozdanie powinno koncentrować się na rozwiązaniach dotyczących wprost osób niepełnosprawnych. Należało też wziąć pod uwagę ograniczenie objętości sprawozdania. Inne sprawozdania składane ONZ z wykonywania konwencji dotyczących praw człowieka zawierają szczegółowe informacje dotyczące przepisów o powszechnym zakresie stosowania, nie ma więc potrzeby ich powtarzania. Polska regularnie aktualizuje tzw. <i>Common core document</i> zawierający, między innymi, podstawowe informacje dotyczące ustawodawstwa polskiego dotyczącego praw człowieka. Przesłanki sposobu sformułowania w sprawozdaniu niektórych informacji wskazanych w stanowisku Fundacji Helsińskiej: - ad. pkt. 36 (50): sposób wykonywania tego postanowienia, w kontekście Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, przedstawiony został w ramach omówienia wykonywania art. 3-5, 23, 27, - ad. pkt. 40 (54): przykład realizacji zapisów dotyczących uwzględniania zdania dziecka zawarty jest w pkt. 41, kwestia ta jest przedmiotem Konwencji o prawach dziecka i to w jej ramach powinny być oceniane rozwiązania krajowe mające powszechny zakres stosowania, - ad. pkt 171 (206): konwencja nie odnosi się do sposobu uregulowania kwestii

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		wskazanych w tym punkcie, dlatego nie ma podstaw, by je szczegółowo przedstawiać w sprawozdaniu (szczegółowe informacje zawarte są w sprawozdaniu z wykonywania Konwencji o prawach dziecka), w związku z art. 13 przedstawione zostały ułatwienia proceduralne, mogące mieć zastosowanie w sprawach dotyczących osób niepełnosprawnych
Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego i Fundacja TUS Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkty 12-15 (obecnie: 13-17): - brak przepisów antydyskryminacyjnych precyzujących konstytucyjną zasadę równości i zapewniających skuteczną ochronę osób niepełnosprawnych przed dyskryminacją, - ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów UE w zakresie równego traktowania nie zapewnia skutecznej ochrony osób niepełnosprawnych przed dyskryminacją, ponieważ odnosi się do praw tych osób w ograniczonym zakresie, nie gwarantuje ochrony w zakresie dostępu i warunków korzystania z zabezpieczenia społecznego, opieki zdrowotnej, oświaty i szkolnictwa wyższego, dostępu do usług, w tym mieszkaniowych, nabywania	Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania: Zakres przedmiotowy ustawy jest zdeterminowany przez implementowane dyrektywy. Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania będzie monitorował, w ramach Krajowego programu działań na rzecz równego traktowania, wdrażanie rozwiązań prawnych zgodnych z prawem wtórnym UE oraz orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości UE, zapewniających pełną i równą ochronę wszystkim grupom narażonym na dyskryminację. Kluczowym działaniem będzie analiza oraz monitoring dotychczasowego wykonania ustawy oraz przeprowadzenie konsultacji eksperckich nad obecnym jej kształtem. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: 4 lutego 2014 r. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (Pełnomocnik Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych) wystąpiło do Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania o pilne podjęcie działań, w tym rozważenie podjęcia inicjatywy legislacyjnej w celu objęcia osób niepełnosprawnych pełniejszą ochroną przed dyskryminacją, to jest przynajmniej w zakresie, w jakim ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania zapewnia ochronę osobom narażonym na nierówne traktowanie z innych niż niepełnosprawność względów.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	rzeczy, praw, energii, jeżeli są oferowane publicznie. Ustawa tworzy nieuzasadnioną hierarchię ochrony w zależności od tego, czy chodzi o ochronę ze względu np. na rasę (szeroka ochrona) czy niepełnosprawność (bardzo wąska ochrona), - ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów UE w zakresie równego traktowania nie zawiera definicji dyskryminacji wielokrotnej, dyskryminacji przez asocjację, wątpliwości budzi kształt przepisów dotyczących spraw między osobami prywatnymi.	
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Art. 3-5: niska świadomość istnienia przepisów antydyskryminacyjnych u osób niepełnosprawnych.	Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania: Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania podejmował będzie, w ramach Krajowego programu działań na rzecz równego traktowania, w latach 2014-2015, działania, których celem będzie upowszechnianie wiedzy o przepisach antydyskryminacyjnych. Celem działań będzie podniesienie wiedzy w zakresie równego traktowania wśród pracowników instytucji publicznych. Ponadto, Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania promuje, upowszechnia oraz propaguje problematykę równego traktowania. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych: Ze środków PFRON dofinansowane są projekty realizowane przez organizacje pozarządowe w ramach art. 36 ustawy o rehabilitacji (...), część z nich uwzględnia cele związane z upowszechnianiem przepisów antydyskryminacyjnych (cel programowy: „zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji i specjalistycznych usług”). Organizacje pozarządowe, które planują upowszechnianie przepisów antydyskryminacyjnych, mogą starać się o środki na działania, w ramach konkursów na zlecenie zadań, które są ogłaszane przez PFRON. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej:

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		Upowszechnianie wiedzy o przepisach antydyskryminacyjnych jest zadaniem podmiotów będących „instytucjami wiodącymi” w zakresie wdrażania lub monitorowania wdrażania tych przepisów, a także instytucji odpowiedzialnych za edukację. Wiedzę tę powinny upowszechniać również organizacje pozarządowe. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych) upowszechnia informacje na temat przepisów antydyskryminacyjnych dotyczących osób niepełnosprawnych oraz zapewniania szeroko rozumianej dostępności, zgodnie z zasadami uniwersalnego projektowania, wśród instytucji administracji publicznej oraz partnerów społecznych i organizacji pozarządowych, organizując konferencje oraz korzystając z okazji konferencji organizowanych przez inne podmioty. BON udostępnia takie informacje także szerokiej publiczności, na swojej stronie internetowej www.niepelnosprawni.gov.pl.
Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów	Punkt 21 (obecnie: 24): brak informacji o dostępności wyników dofinansowanych przez PFRON badań na temat położenia społeczno-zawodowego osób niepełnosprawnych.	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych: Rolą PFRON, w ramach zadania „finansowanie w części lub całości badań, ekspertyz, analiz dotyczących rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych”, jest weryfikacja merytoryczna wniosków o dofinansowanie badań i ekspertyz oraz wypłata i rozliczenie przyznanego dofinansowania. Pozostałe działania, to jest realizacja badań, przygotowanie raportów oraz szeroko pojęte upowszechnienie wyników badań są zadaniem ośrodków/podmiotów, które uzyskały dofinansowanie. Podmioty występujące do PFRON o udostępnienie wyników badań, kierowane są do jednostek, które badania te realizowały. Raporty z badań własnych PFRON zamieszczane są na zewnętrznej witrynie informacyjnej www.pfron.org.pl w zakładce „publikacje”.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkty 28-30 (obecnie: 31-35): Udział Polskiej Rady Języka Migowego w konsultowaniu aktów prawnych i stanowienia.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Informacja dotycząca działania Krajowej Rady Konsultacyjnej do spraw Osób Niepełnosprawnych (pkt. 33-34) oraz dotycząca prowadzenia konsultacji została rozszerzona (pkt 36-41).
Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów	Punkt 30 (obecnie: 35): społeczne rady do spraw osób niepełnosprawnych nie działają przy wszystkich samorządach.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Obowiązek tworzenia społecznych rad ds. osób niepełnosprawnych wprowadzony został przepisami ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Nie został wprowadzony obowiązek sprawozdawczy dotyczący działania rad.
Polski Związek	Punkt 30 (obecnie: 35): niejasny tryb	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej:

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
Emerytów, Rencistów i Inwalidów	powoływania społecznych rad do spraw osób niepełnosprawnych.	Tryb powoływania rad określony jest przepisami rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z 25 marca 2003 r. w sprawie organizacji oraz trybu działania wojewódzkich i powiatowych społecznych rad do spraw osób niepełnosprawnych.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkt 32 (obecnie: 42): w kampanii promującej skutki ratyfikowania konwencji nie uwzględniono spotów w PJM, wyprodukowane spoty nie miały napisów.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Uwaga odnosi się do działania zakończonego. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych: Obecnie PFRON nie planuje realizacji kampanii promującej Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych. W przypadku podjęcia działań promocyjnych, zostaną zastosowane środki komunikacji, które mają na celu maksymalne zwiększenie kanałów dystrybucji informacji, w tym spoty tłumaczone w PJM i napisy.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkt 33 (obecnie: 44): brak tłumaczenia (lub) omówienia tekstu konwencji na polski język migowy.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Tekst konwencji jest aktem prawnym ogłoszonym w Dzienniku Ustaw, w związku z tym przy tłumaczeniu tego oficjalnego dokumentu powinno być zachowane jego dosłowne znaczenie. PJM jest językiem o własnej, odmiennej od polskiej, strukturze gramatycznej, a więc nie ma technicznej możliwości wiernego zaprezentowania w PJM tekstu konwencji. W celu udostępnienia jej treści osobom posługującym się polskim językiem migowym, zostanie rozważona możliwość przetłumaczenia na PJM omówienia konwencji. Takie działanie może być zrealizowane np. ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przez organizację pozarządową, jako zadanie zlecone zgodnie z §1 pkt 12 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym, albo w ramach projektu realizowanego z dofinansowaniem ze środków PFRON. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych: Sporządzenie tłumaczeń konwencji lub jej omówienia może być dofinansowane ze środków Funduszu w ramach projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe (art. 36 ustawy o rehabilitacji (...)) – cel programowy 4: „zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji i specjalistycznych usług”).
Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów	Punkt 48 (obecnie: 64): nie zostały przedstawione zasady udostępniania nieodpłatnie czasu antenowego organizacjom zajmującym się	Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji: Zasady te określa rozporządzenie KRRiT w sprawie trybu postępowania związanego z nieodpłatnym informowaniem w programach jednostek publicznej radiofonii i telewizji o prowadzonej przez organizacje pożytku publicznego nieodpłatnej działalności pożytku

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	problematyką osób niepełnosprawnych	publicznego. Polskie Radio SA: Polskie Radio S.A. informuje o nieodpłatnej działalności organizacji pożytku publicznego oraz udostępnia czas antenowy na przygotowane przez te organizacje kampanie społeczne zgodnie z rozporządzeniem KRRiT w sprawie trybu postępowania związanego z nieodpłatnym informowaniem w programach jednostek publicznej radiofonii i telewizji o prowadzonej przez organizacje pożytku publicznego nieodpłatnej działalności pożytku publicznego. Z możliwości dotarcia z informacją do słuchaczy mogą skorzystać, między innymi, organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych i zajmujące się problemami osób niepełnosprawności. Warunkiem jest posiadanie statusu organizacji pożytku publicznego. Zasady dostępu do czasu antenowego precyzuje Regulamin rozpowszechniania audycji prezentujących kampanie społeczne przygotowanych i dostarczonych do Polskiego Radia S.A. przez organizacje pożytku publicznego. Wszystkie uprawnione podmioty mają równy dostęp radiowej anteny. Podział czasu między organizacje następuje z uwzględnieniem kolejności wpływu i akceptacji wniosków o rozpowszechnianie audycji prezentujących kampanie społeczne oraz ich tematyki. Zgodnie z Regulaminem pierwszeństwo mają, między innymi, kampanie na rzecz osób niepełnosprawnych. Decyzje dotyczące nieodpłatnego dostępu do czasu antenowego wypracowuje Zespół powołany przez Polskie Radio S.A i Radę Działalności Pożytku Publicznego. Szczegółowy opis procedury oraz wszelkie niezbędne dokumenty znajdują się na stronie internetowej www.polskieradio.pl/opp. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Informacja została włączona do sprawozdania (pkt. 61, 65-66).
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Art. 9 i 21: konieczność upowszechnienia tłumaczeń na język migowy w celu zapewnienia dostępności usług i informacji (podstawowa przyczyna – brak świadomości potrzeby tłumaczenia na język migowy jeśli istnieje wersja pisemna).	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Działania, o których mowa w uwadze, mieszczą się w katalogu zadań określonym w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zlecanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym. W związku z tym mogą je realizować organizacje pozarządowe, korzystając z finansowania ze środków PFRON. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych: W celu upowszechnienia tłumaczeń migowych, m.in. zwiększających dostępność usług i informacji dla osób głuchych, możliwe jest dofinansowanie ze środków PFRON kosztów szkolenia tłumaczy języka migowego, zgodnie z art. 18 ustawy o języku migowym i innych

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		środkach komunikowania się. Za pośrednictwem samorządów powiatowych, ze środków Funduszu, mogą być dofinansowane usługi tłumacza języka migowego, na wniosek osoby niepełnosprawnej, wymagającej tego rodzaju wsparcia. Ponadto, w ramach projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe na podstawie art. 36 ustawy o rehabilitacji – cel programowy 4: „zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji i specjalistycznych usług” – mogą zostać objęte dofinansowaniem działania, których celem jest upowszechnienie tłumaczeń na język migowy. W najbliższym czasie planowane jest zamieszczenie na Zewnętrznej Witrynie Informacyjnej PFRON: www.pfron.org.pl tłumaczenia w PJM, m.in. informacji o zadaniach ustawowych realizowanych ze środków Funduszu.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkt 52 (obecnie: 70): brak powszechnego obowiązku likwidacji barier w istniejących obiektach budowlanych w celu zapewnienia ich pełnej dostępności, co istotnie zwiększyłoby zakres dostępności środowiska zabudowanego dla osób niepełnosprawnych Punkt 57 (obecnie: 71): brak terminu dostosowania przestrzeni publicznej i budynków wybudowanych przez 1 stycznia 1995 r. – potrzeba wprowadzenia normy prawnej nakładającej na właścicieli i zarządców budynków użyteczności publicznej, budynków mieszkalnictwa wielorodzinnego i zamieszkania zbiorowego, obowiązek podjęcia przez nich - w wyznaczonym terminie - działań, mających na celu likwidację barier (przeszkód) w codziennej	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: Wynikający z ustawy Prawo budowlane obowiązek projektowania i budowania obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego w sposób zapewniający niezbędne warunki do korzystania przez osoby niepełnosprawne, ma zastosowanie wyłącznie w przypadku, gdy inwestor zamierza prowadzić roboty budowlane. W zakresie obowiązku utrzymania obiektów budowlanych w należyтым stanie technicznym ustawa nakazuje właścicielowi (zarządcy) obiektu utrzymanie go w należyтым stanie technicznym, w takiej formie, w jakiej obiekt ten został wzniesiony. W odniesieniu do obiektów budowlanych wybudowanych w poprzednim stanie prawnym, nieuwzględniającym potrzeb osób niepełnosprawnych, brak jest w ustawie Prawo budowlane instrumentu nakazującego właścicielowi (zarządcy) obiektu podjęcie robót budowlanych, mających na celu dostosowanie obiektu do potrzeb osób niepełnosprawnych. Propozycja nałożenia na właścicieli (zarządców) budynków obowiązku dostosowania ich do potrzeb osób niepełnosprawnych wykracza poza zakres przedmiotowy ustawy Prawo budowlane. Jedną z fundamentalnych zasad procesu budowlanego jest jego dobrowolność. W systemie prawa administracyjnego brak jest instrumentów nakazujących podmiotom niepublicznym podjęcie robót budowlanych lub zmianę zagospodarowania terenu. Ponadto tego rodzaju regulacja, aby była skuteczna, powinna zostać obwarowana skuteczną i racjonalną sankcją za jej niewykonanie, a także uwzględniać skutki ekonomiczne nałożenia takiego obowiązku. Strona społeczna nie przedstawiła propozycji i analiz w powyższym zakresie.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	egzystencji osób niepełnosprawnych w budynkach wzniesionych przed 1 stycznia 1995 r.	W związku ze stwierdzeniami o „braku powszechnego obowiązku likwidacji barier w istniejących obiektach budowlanych” oraz „braku terminu dostosowania przestrzeni publicznej i budynków wybudowanych przed 1 stycznia 1995 r. i potrzebą wprowadzenia normy prawnej nakładającej na właścicieli zarządców budynków użyteczności publicznej etc. obowiązku podjęcia przez nich w wyznaczonym terminie działań mających na celu likwidację barier”, należy wskazać, że przepisy ustawy Prawo budowlane nakazują projektowanie i budowanie obiektów budowlanych wraz ze związanymi z nim urządzeniami budowlanymi, zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając m.in. „niezbędne warunki do korzystania z obiektów użyteczności publicznej przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich”. Zatem zasada wyrażona w akcie rangi ustawowej wprost obliguje projektantów i inwestorów do realizacji zasady zapewnienia pełnej dostępności do obiektów użyteczności publicznej. Powyższe jest konsekwentnie przenoszone również w aktach wykonawczych do ustawy Prawo budowlane. Wprowadzenie obowiązku stosowania przepisów do obiektów istniejących, powstałych blisko 20 lat temu, naruszałoby zasadę nieretroaktywności prawa, co jest dopuszczalne tylko w wyjątkowych przypadkach, przede wszystkim jednak obarczałoby właścicieli lub zarządców takich obiektów dodatkowymi kosztami, nierzadko znacznie przekraczającymi środki, którymi dysponują.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 52 (obecnie: 70): brak pełnych standardów, które uwzględniałyby dostępność środowiska zabudowanego zgodnie zasadami projektowania uniwersalnego – wypracowanie obligatoryjnych standardów dostępności, które wymuszają na inwestorach i projektantach wykonywanie obiektów i zagospodarowanie przestrzeni, które będą przyjazne i dostępne dla wszystkich użytkowników, o różnym stopniu dysfunkcji ruchowych i poznawczych	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wskazuje, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza wymagania ochrony zdrowia oraz bezpieczeństwa ludzi i mienia, a także potrzeby osób niepełnosprawnych. Urzeczywistnienie tej zasady następuje na etapie projektowania, realizacji oraz użytkowania inwestycji budowlanych, w ramach których następuje również odpowiednie zagospodarowanie terenu (działki budowlanej). Zarówno w przypadku pojedynczych budynków, jak i obiektów liniowych (droga publiczna, a szerzej: pas drogowy) przepisami zapewniającymi realizację zasady uwzględnienia praw osób niepełnosprawnych do swobodnego dostępu do przestrzeni publicznej, są rozporządzenia właściwych ministrów określające warunki techniczne tych obiektów budowlanych, wydawane na podstawie ustawy Prawo budowlane. Problematyka projektowania uniwersalnego, w szczególności standardów dostępności środków komunikacji i usług publicznych, jest przedmiotem analiz prowadzonych przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Budowlanego, przygotowującej projekt Kodeksu

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		urbanistyczno–budowlanego.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkty 53-57 (obecnie: 71-75), 132 (obecnie: 167): Prawo budowlane i przepisy techniczno-budowlane nie obejmują wymogiem dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych obiektów zamieszkania zbiorowego (hotel, motel, pensjonat, dom wypoczynkowy, dom wycieczkowy, schronisko młodzieżowe, schronisko, internat, dom studencki, budynek koszarowy, budynek zakwaterowania na terenie zakładu karnego, aresztu śledczego, zakładu poprawczego, schroniska dla nieletnich, a także budynek do stałego pobytu ludzi, w szczególności dom dziecka, dom rencistów i dom zakonny). Punkt 56 (obecnie 74): warunki techniczne są nieprecyzyjne i nie obejmują wszystkich aspektów niepełnosprawności i całości środowiska zabudowanego. Zakłady karne oraz areszty śledcze nie są zobligowane do dostosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych. Na skutek takiego wyłączenia niepełnosprawni osadzeni mają utrudniony dostęp do placów spacerowych oraz niektórych pomieszczeń w jednostkach penitencjarnych.	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: Ustawa Prawo budowlane normuje działalność obejmującą projektowanie, budowę, utrzymanie i rozbiorę obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. W odniesieniu do projektowania i budowy obiektów budowlanych ustawa ma zastosowanie wyłącznie w przypadku, gdy inwestor wyrazi chęć prowadzenia robót budowlanych, wymagających pozwolenia na budowę lub dokonania zgłoszenia. Obowiązek utrzymania i użytkowania obiektu budowlanego w należyłym stanie technicznym odnosi się wyłącznie do stanu pierwotnego budynku, tzn. uwzględniającego rozwiązania architektoniczne, stanowiące podstawę wydania decyzji zezwalającej na jego wybudowanie. W odniesieniu do obiektów już istniejących, nie uwzględniających potrzeb osób niepełnosprawnych brak jest w ustawie Prawo budowlane przepisów, na podstawie których właściwe organy mogłyby żądać od właścicieli (zarządców) tych obiektów ich dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych. Mając na uwadze ograniczenia wynikające z ustawy Prawo budowlane, oceny poprawności rozwiązań (przyjętych w tej ustawie i rozporządzeniu Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie) można dokonać jedynie w odniesieniu do sytuacji, gdy inwestor zamierza wykonywać roboty budowlane wpływające na zmianę warunków technicznych obiektu, tj. rozpocząć budowę nowego obiektu budowlanego, albo dokonać rozbudowy, odbudowy, nadbudowy lub przebudowy istniejącego obiektu budowlanego, a także zmiany sposobu użytkowania obiektu budowlanego, bezpośrednio związanej z obowiązkiem spełnienia wymagań techniczno–budowlanych. Zgodnie z ustawą Prawo budowlane Rada Ministrów może określić w drodze rozporządzenia, których przepisów wydanych na podstawie ustawy nie stosuje się do budynków służących bezpieczeństwu lub obronności państwa. Do takich budynków, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 24 sierpnia 2004 r. w sprawie określenia rodzajów nieruchomości uznawanych za niezbędne na cele obronności i bezpieczeństwa państwa zalicza się zakłady karne i areszty śledcze. W kwestii tej zostaną podjęte działania zmierzające do przygotowania pogłębionej analizy skutków wprowadzenia zmiany rozporządzenia, we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości, a wyniki analizy zostaną przekazane Komisji Kodyfikacyjnej Prawa

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		Budowlanego w celu ich ewentualnego uwzględnienia w Kodeksie urbanistyczno–budowlanym.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkt 55 (obecnie: 73): - tylko niewielki procent kontroli odbywa się podczas budowy, kiedy jest możliwe dokonanie zmian w realizacji przedmiotu pozwolenia na budowę i usunięcie ewentualnych wad projektu budowlanego - inspektorzy nadzoru budowlanego większości inspekcji dokonują po zakończeniu budowy, przed oddaniem obiektu budowlanego, do czego obligują ich przepisy Prawa budowlanego. Brak skutecznej kontroli przez organy administracji przestrzegania podczas procesu inwestycyjnego norm technicznych, którym powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie¹.	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: Zgodnie z ustawą Prawo budowlane, obowiązek sporządzenia projektu budowlanego zgodnie z ustaleniami odpowiednich aktów prawa miejscowego i decyzji administracyjnych, wymaganiami ustawy, przepisami oraz zasadami wiedzy technicznej należy do zadań projektanta. Projektant ma obowiązek złożenia oświadczenia o spełnianiu przez projekt budowlany tych wymagań, na etapie wydawania decyzji o pozwoleniu na budowę. Celem ustawy jest doprowadzenie do sytuacji, w której w wyniku prowadzenia robót budowlanych powstaje bezpieczny, dopuszczalny do użytkowania obiekt budowlany. W celu wyegzekwowania wymagań, wystarczające jest przeprowadzenie jednej kontroli, po zakończeniu robót budowlanych. W przypadku, gdy w wyniku błędu projektanta, obiekt budowlany nie spełnia norm technicznych, organ nadzoru budowlanego nie powinien dopuścić do jego użytkowania. Za błędy popełnione w przygotowaniu projektu budowlanego projektant może ponieść odpowiedzialność cywilną (wobec inwestora), a także zawodową (egzekwowaną przez izbę zawodową).
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 57 (obecnie: 76): ustalanie faktu niemożności realizacji dostępności obiektów zabytkowych z uwagi na ochronę konserwatorską odbywa się często w sposób arbitralny, bez zasięgnięcia opinii służb konserwatorskich – konieczne jest wzmocnienie kontroli procedur związanych z realizacją inwestycji w	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: W stosunku do obiektów istniejących często nie jest możliwe zapewnienie dostępności dla osób niepełnosprawnych. Brak możliwości ich dostosowania może wynikać m. in. z braku miejsca w obiekcie, z układu konstrukcyjnego budynku, a w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub objętych ochroną konserwatorską m. in. z uwagi na brak możliwości ingerencji w historyczną tkankę budynku, wynikające z wytycznych konserwatorskich lub z uwagi na brak zgody konserwatora. Przeszkodą może być też istniejący stan własnościowy obiektu tj. granica nieruchomości pokrywa się z obrysem ścian zewnętrznych a zatem nie jest możliwe dobudowanie żadnego urządzenia zewnętrznego

¹ Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z 24 lipca 2013 r. (RPO/728520/13/IV/403.5 RZ)

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	obiektach zabytkowych i na obszarach objętych ochroną konserwatorską, a także zapewnienie służbom konserwatorskim szkolenia w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych.	zapewniającą dostępność osobom niepełnosprawnym. W przypadku obiektów istniejących możliwe jest skorzystanie z procedury opisanej w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie: przy nadbudowie, rozbudowie, przebudowie oraz przy zmianie sposobu użytkowania budynków wymagania mogą być spełnione w sposób inny niż określony w rozporządzeniu, stosownie do wskazań ekspertyzy technicznej właściwej jednostki badawczo-rozwojowej albo rzeczoznawcy budowlanego oraz do spraw zabezpieczeń przeciwpożarowych, uzgodnionych z właściwym komendantem wojewódzkim Państwowej Straży Pożarnej lub państwowym wojewódzkim inspektorem sanitarnym, odpowiednio do przedmiotu tej ekspertyzy. W przypadku budynków i terenów wpisanych do rejestru zabytków lub obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego ekspertyza, o której mowa powyżej, podlega również uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Ponadto, zgodnie z ustawą Prawo budowlane, właściwy organ przeprowadza kontrolę budowy w celu stwierdzenia prowadzenia jej zgodnie z ustaleniami i warunkami określonymi w pozwoleniu na budowę. Kontrola ta obejmuje m.in. sprawdzenie zapewnienia warunków niezbędnych do korzystania z obiektu przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich, w stosunku do obiektów użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych wielorodzinnych.
Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów	Punkty 58-74 (obecnie: 77-95): brak informacji jak praktycznie realizowane są przepisy dotyczące ułatwień w przemieszczaniu się i w środkach transportu.	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: W ramach prac modernizacyjnych infrastruktury kolejowej, do większości obiektów mają zastosowanie wymagania Decyzji Komisji z 21 grudnia 2007 r. dotyczącej technicznej specyfikacji interoperacyjności w zakresie aspektu „Osoby o ograniczonej możliwości poruszania się” transeuropejskiego systemu kolei konwencjonalnych i transeuropejskiego systemu kolei dużych prędkości, która to decyzja w sposób kompleksowy ujmuje problem zapewnienia pełnej dostępności do obiektów obsługi podróżnych transportu kolejowego. Mając na uwadze, iż decyzja Komisji nie ma zastosowania do całej sieci linii kolejowych w Polsce, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju przygotowało projekt rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budowle kolejowe i ich usytuowanie, który wprowadza nowe wymagania mające na celu zapewnienie pełnej dostępności obiektów obsługi podróżnych oraz obowiązek dostosowania do nich istniejących obiektów w ciągu 25 lat od wejścia w życie rozporządzenia. Projekt został przekazany do notyfikacji Komisji Europejskiej.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		W myśl ustawy Prawo o ruchu drogowym osoba niepełnosprawna o obniżonej sprawności ruchowej, kierująca pojazdem samochodowym oznaczonym kartą parkingową może nie stosować się do niektórych znaków drogowych dotyczących zakazu ruchu lub postoju. Rozwiązanie ma zastosowanie również do kierującego pojazdem przewożącego osobę o obniżonej sprawności ruchowej oraz pracowników placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych pozostających pod opieką tych placówek. Zgodnie z rozporządzeniem Ministrów Infrastruktury oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie znaków i sygnałów drogowych uprawniona osoba niepełnosprawna o obniżonej sprawności ruchowej (posiadająca kartę parkingową) oraz kierujący przewożący taką osobę może pod warunkiem zachowania szczególnej ostrożności, nie stosować się do zakazów wyrażonych znakami: - B-1 „zakaz ruchu w obu kierunkach”, - B-3 „zakaz wjazdu pojazdów silnikowych, z wyjątkiem motocykli jednośladowych”, - B-3a „zakaz wjazdu autobusów”, - B-4 „zakaz wjazdu motocykli”, - B-10 „zakaz wjazdu motorowerów”, - B-35 „zakaz postoju”, - B-37 „zakaz postoju w dni nieparzyste”, - B-38 „zakaz postoju w dni parzyste”, - B-39 „strefa ograniczonego postoju”. Brak jest wyników z analiz i kontroli wykonywania powyższych przepisów, natomiast ocena zgodności zachowań kierującego pojazdem z przepisami oraz egzekwowanie tych przepisów pozostaje w kompetencjach uprawnionych organów kontroli ruchu drogowego – Policji i straży gminnych (miejskich). Rozporządzenie (UE) 181/2011 dotyczące praw pasażerów w transporcie autobusowym i autokarowym – brak jest wyników analiz lub kontroli wykonywania przepisów dotyczących ułatwień w przemieszczaniu się i w środkach transportu drogowego w przedmiotowym zakresie (kontrole takie nie były przeprowadzane). Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy o transporcie drogowym w zakresie praw pasażerów w transporcie autobusowym i autokarowym został przyjęty przez Radę Ministrów 21 listopada 2013 r. Obecnie Rządowe Centrum Legislacji opracowuje projekt ustawy. Projekt założeń był poddany konsultacjom społecznym (m.in. z organizacjami zrzeszającymi przewoźników transportu drogowego) oraz udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		na stronie internetowej b. MTBiGM (obecnie MIR). Inne działania na rzecz upowszechniania znajomości obowiązujących przepisów wśród przewoźników i pasażerów nie były prowadzone. Zgodnie z ustawą Prawo o ruchu drogowym nowy typ pojazdu samochodowego wprowadzany przez producenta do obrotu na terytorium Polski podlega procedurze homologacji typu pojazdu. W toku procedury homologacji dokonuje się weryfikacji wymagań technicznych określonych przepisami unijnych dyrektyw albo regulaminów EKG ONZ celem potwierdzenia, że konstrukcja oraz wyposażenie danego typu pojazdu zapewnia odpowiedni poziom bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. W przypadku badań homologacyjnych nowego typu pojazdu przeznaczonego do przewozu osób niepełnosprawnych sprawdzaniu podlegają mocowania dodatkowych siedzeń, noszy oraz wózków inwalidzkich, a także ramp, podjazdów, najazdów, platform, wind oraz podnośników do załadunku wózka inwalidzkiego. Wymagania techniczne dla pojazdów przystosowanych do przewozu osób, w tym osób niepełnosprawnych określa: - Regulamin EKG ONZ Nr 107 w zakresie wymagań dla pochylni do wprowadzania wózków inwalidzkich do pojazdu, - Regulamin EKG ONZ Nr 21 lub dyrektywa 74/60/EWG pod kątem wyposażenia wnętrza przy przewozie osoby niepełnosprawnej, - Dyrektywa 2001/85/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 listopada 2001 r. odnosząca się do przepisów szczególnych dotyczących pojazdów wykorzystywanych do przewozu pasażerów i mających więcej niż osiem siedzeń poza siedzeniem kierowcy. Pojazdy przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych znajdujące się w eksploatacji, podlegają również sprawdzeniu w toku badań technicznych pojazdów, w ramach których diagnosta dokonuje kontroli stanu technicznego drzwi, ramp, podnośników, mocowania do wózków inwalidzkich, jak również wyposażenia sygnalizacyjnego i specjalnego. Prowadzone są działania mające na celu upowszechnianie obowiązujących przepisów dotyczących projektowania i eksploatacji statków pasażerskich zgodnie z potrzebami osób starszych i niepełnosprawnych, zawartych w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/45/WE z 6 maja 2009 r. w sprawie reguł i norm bezpieczeństwa statków pasażerskich. Dyrektywa ta jest wdrożona w przepisach technicznych instytucji klasyfikacyjnych nadzorujących budowę i eksploatację statków.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 59 (obecnie: 78): w rozporządzeniu Ministra Transportu i	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: Dostosowanie obiektów inżynierskich do potrzeb osób niepełnosprawnych zapewnia ustawa

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	Gospodarki Morskiej w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogowe obiekty inżynierskie i ich usytuowanie nie ma rozwiązań zwiększających dostępność polegającą na wykładaniu dojeżdżających dla pieszych płytami o specjalnej strukturze, rozpoznawalnej stopami przez osoby niewidome.	z Prawo budowlane. Na jej mocy „obiekt budowlany wraz ze związanymi z nim urządzeniami budowlanymi należy, biorąc pod uwagę przewidywany okres użytkowania, projektować i budować w sposób określony w przepisach, w tym techniczno-budowlanych, oraz zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając niezbędne warunki do korzystania z obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich”. Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogowe obiekty inżynierskie i ich usytuowanie określa podstawowe parametry, jakie powinny spełniać drogowe obiekty inżynierskie, stanowiące niezbędne minimum pozwalające na zapewnienie warunków użytkowych uwzględniających potrzeby osób niepełnosprawnych. Brak zapisu o możliwości wykładania dojeżdżających dla pieszych płytami o specjalnej strukturze, rozpoznawalnej stopami przez osoby niewidome, nie zabrania stosowania takiego rozwiązania w praktyce. Wybór konkretnych rozwiązań, jakie mogą znaleźć zastosowanie w danym obiekcie, zależy od projektanta, który może brać pod uwagę wnioski z przeprowadzanych konsultacji społecznych.
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkty 78-81 (obecnie: 100-103): RPO w wystąpieniu do Ministra Administracji i Cyfryzacji², zwrócił uwagę na kwestię składania podpisu podczas odbioru przesyłki pocztowej przez osobę niepełnosprawną ruchowo. Przewidziane przez ustawę Prawo pocztowe zastępcze sposoby doręczenia przesyłki nie zawsze pozwalają na skuteczne doręczenie z uwagi na konieczność udziału osoby trzeciej. Nie zawsze adresat może skorzystać z pomocy innej osoby, co uzasadnia zmiany prawa. Ministerstwo przedstawiło propozycję zmiany ustawy Prawo pocztowe, która	Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Przewiduje się uzupełnienie ustawy Prawo pocztowe o przepis umożliwiający potwierdzenie odbioru przesyłki rejestrowanej przez doręczającego taką przesyłkę z podaniem m.in. przyczyny braku podpisu adresata. Takie rozwiązanie będzie dotyczyło wyłącznie osób niepełnosprawnych, które nie mogą się samodzielnie podpisać i nie mogą skorzystać z pomocy osób trzecich. W chwili obecnej w Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji trwają prace nad ustaleniem ostatecznego zakresu zmian. Prace legislacyjne związane z nowelą powinny rozpocząć się najpóźniej w II kwartale 2014 r.

² Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z 20 maja 2013 r. (RPO/728506/13/V/620.11 RZ)

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	umożliwiłaby potwierdzenie odbioru przesyłki rejestrowanej przez doręczającego z podaniem m.in. przyczyny braku podpisu adresata. Propozycja pozwoli zwiększyć samodzielność i zakres dostępności usług pocztowych dla osób niepełnosprawnych.	
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkt 80 (obecnie: 102): - dane dotyczące zakresu dostosowania placówek pocztowych budzą wątpliwość - należałoby dokonać audytu dostępności placówek pocztowych przez niezależną instytucję, w celu określenia rzeczywistego poziomu dostosowania, z uwzględnieniem wszystkich grup niepełnosprawności, - jako dostosowanie nie można uznać montażu przycisku i obsługi osoby niepełnosprawnej pod przysłowiową „chmurką”, - brak danych o przystosowaniu choćby jednej placówki pocztowej do obsługi osób głuchych i słabosłyszących.	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 24 września 2003 r. w sprawie oddawczych skrzynek pocztowych zostało uchylone z mocą od 2 stycznia 2014 r. przez ustawę Prawo pocztowe. Zgodnie z ustawą minister właściwy do spraw łączności, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa określi, w drodze rozporządzenia, wymagania, jakim powinny odpowiadać oddawcze skrzynki pocztowe oraz ich usytuowanie, jak również warunki dostępu dla operatorów pocztowych, mając na uwadze zapewnienie dostępu do oddawczych skrzynek pocztowych dla operatorów pocztowych. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Poczta Polska jako operator wyznaczony, jest zobowiązana zapewnić warunki obsługi osób niepełnosprawnych, określone w ustawie Prawo Pocztove. Niezależnie od obowiązku spełnienia wymogów technicznych, Poczta Polska S.A., mając na celu zapewnienie prawidłowej obsługi osób niepełnosprawnych, prowadzi systematyczne szkolenia pracowników w tym zakresie. Poczta Polska S.A. prowadząc działania odpowiedzialne społecznie oraz mając na względzie ułatwienie korzystania z usług pocztowych osobom głuchoniemym i słabo słyszącym, rozpoczęła w 2013 r. pilotaż programu, którego celem jest poprawa dostępności usług dla tej grupy osób. Pilotaż polega na sprawdzeniu funkcjonowania udogodnienia w formie zamontowanego w placówce pocztowej wideofonu – urządzenia, dzięki któremu klienci głuchoniemi i słabo słyszący mogą porozumiewać się z pracownikiem poczty za pomocą systemu tłumacza języka migowego on-line. Obecnie pilotaż urządzenia systemu komunikacji niewerbalnej do obsługi klientów głuchoniemych i słabo słyszących trwa w Urzędzie Pocztowym Warszawa 15 (Pl. Trzech Krzyży 13), zlokalizowanym w sąsiedztwie Instytutu Głuchoniemych. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej:

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		Informacja została zamieszczona w sprawozdaniu (pkt 104).
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkt 82 (obecnie: 105): informacja o działaniach Narodowego Banku Polskiego na rzecz osób głuchych i słabosłyszących	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Sprawozdanie zostało uzupełnione o tę informację (pkt 106).
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkty 82 i 178 (obecnie: 105 i 213): nie jest prawdziwe zawarte w pkt. 178 stwierdzenie, że nie istnieją jakiegokolwiek formalne ograniczenia dostępu osób niepełnosprawnych do powszechnie zapewnianych usług i urządzeń. Na przykład nie jest zapewniony dostęp osób niewidomych do usług bankowych (bankomaty, internetowe serwisy transakcyjne banków) - państwo nie dołożyło	Ministerstwo Finansów: W pierwszej kolejności należy wykorzystać instrumenty umożliwiające wdrożenie tzw. „miękkiego prawa” w tym obszarze, a następnie, po ocenie tak wdrożonych rozwiązań, należy oceniać konieczność ingerencji ustawodawczej. Wspomniane w stanowisku Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka „Dobre praktyki” opracowane przez środowisko bankowe w Polsce są pierwszym tego typu dokumentem wydanym przez Związek Banków Polskich w porozumieniu z bankami oraz środowiskami osób niepełnosprawnych. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: W pkt. 178 sprawozdania (obecnie 213), zgodnie z sugestią Ministerstwa Finansów, „formalne ograniczenia” zmienione zostały na „prawne ograniczenia”.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	należytych starań, by zapewnić racjonalne usprawnienia niwelujące ograniczenia w dostępie do usług i urzędzeń. Wskazany w pkt. 82 sprawozdania dokument „Dobre praktyki”, zawierający zalecenie odnoszące się do obsługi osób niepełnosprawnych przez instytucje finansowe, nie jest narzędziem wystarczającym do zapewnienia pełnego i nieskrępowanego dostępu do usług bankowych, powinno to skłaniać do wprowadzenia regulacji prawa powszechnie obowiązującego. W związku z problemem dostępności usług bankowych HFPC zwróciła się 13 grudnia 2013 r. do Prezesa Związku Banków Polskich o udzielenie informacji, czy bankomaty i terminale płatnicze wyposażone są w usprawnienia, które zapewniają swobodny dostęp dla osób niewidzących i niedowidzących³. W wystąpieniu HFPC zwróciła uwagę na wydaną w kwietniu 2013 r. opinię nr CRPD/C/9/1/2010 Komitetu do spraw praw osób niepełnosprawnych. Komitet stwierdził, że brak dostępności usług bankowych świadczonych z wykorzystaniem bankomatów dla osób niewidzących	

³

Pismo HFPC z 13 grudnia 2013 r. (4941/2013/ART.32/DP/JJA) dostęp: <http://www.hfhrpol.waw.pl/dyskryminacja/images/ZBP2.pdf>

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	lub niedowidzących stanowi naruszenie art. 9 ust. 2 lit. b konwencji. Naruszenie to polegało na tym, iż Węgry (państwo strona Konwencji) nie podjęło środków zmierzających do eliminowania dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami przez instytucje bankowe oraz nie zapewniły tym osobom pełnego i swobodnego dostępu do usług bankowych świadczonych przy użyciu bankomatów, ponieważ węgierskie bankomaty nie były wyposażone w klawiatury w alfabecie Braille'a lub głosową instrukcję obsługi. Mimo że Polska nie uznała jurysdykcji komitetu, przywołana opinia wyznacza standard ochrony praw osób niewidomych lub słabowidzących, który powinien być przestrzegany przez wszystkie państwa strony konwencji. Ponadto, z opinii komitetu wypływa wniosek, że państwo zobowiązane jest wprowadzić minimalny standard dostępności usług bankowych, w tym usług świadczonych z wykorzystaniem bankomatów, dla osób niewidomych lub niedowidzących, który pozwoli takim osobom na samodzielne korzystanie z usług instytucji finansowych. Państwa zobowiązane są do przeciwdziałania	

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	dyskryminacji osób niepełnosprawnych nie tylko w relacjach państwo–obywatel, ale również w stosunkach prywatnoprawnych.	
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 86 (obecnie: 109): - niewystarczający zakres informacji w broszurze „Projektowanie uniwersalne. Objaśnienie koncepcji”, w konsekwencji, potrzeba opracowania podręczników projektowania uniwersalnego, - wsparcie instytucji naukowo-badawczych w poszukiwaniu, opracowywaniu i wdrażaniu rozwiązań przyjaznych osobom z niepełnosprawnością i zgodnych z zasadami projektowania uniwersalnego, - wspieranie instytucji prywatnych i publicznych w zakresie projektowania, rozwoju, produkcji i dystrybucji dostępnych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, tak aby były projektowane zgodnie założeniami projektowania uniwersalnego i były dostępne powszechnie po najniższych kosztach, - wprowadzenie do Krajowych Ram Kształcenia obligatoryjnie tematyki projektowania uniwersalnego i	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: W koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 określono podstawowe kierunki działań w związku z realizacją Celu 6 koncepcji „Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego”, wśród których znalazło się działanie 2.1 „Ochrona interesu publicznego”, w ramach którego uwzględniono konieczność przystosowania architektonicznego i urbanistycznego przestrzeni do potrzeb osób niepełnosprawnych. Realizacja koncepcji następuje na podstawie przyjętego przez Radę Ministrów 4 czerwca 2013 r. Planu działań służących realizacji koncepcji 2030, we współpracy z Komisją Kodyfikacyjną Prawa Budowlanego. Ponadto, w ramach prac nad projektem Krajowej Polityki Miejskiej, proponuje się sformułowanie rekomendacji do kształtowania przestrzeni, zwłaszcza przestrzeni publicznych, zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego (projektowania dla wszystkich), dbałością o użyteczność dla wszystkich, bez potrzeby adaptacji lub projektowania specjalistycznego. W związku z intensyfikacją wyzwań, szczególnego znaczenia nabiera konieczność kształtowania miast i projektowania budynków przyjaznych i dostępnych dla wszystkich użytkowników, zwłaszcza osób niepełnosprawnych, starszych, rodzin z dziećmi, itp. Oznacza to konieczność uwzględnienia szeregu kwestii: odpowiedniej wysokości krawężników, odpowiedniego oznakowania ciągów komunikacyjnych, dostosowanie wejść do budynków, pomieszczeń sanitarnych, komunikacji poziomej i pionowej, wind, ramp, antypoślizgowych podłóg, miejsca odpoczynku i innych. Problematyka projektowania uniwersalnego, w szczególności wprowadzenia standardów dostępności do środków komunikacji i usług publicznych jest przedmiotem analiz prowadzonych przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Budowlanego, przygotowującej projekt Kodeksu urbanistyczno–budowlanego. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: 1 października 2011 r. weszła w życie nowelizacja ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. W procesie wdrażania reformy szkolnictwa wyższego uczelnie uzyskały autonomię i swobodę realizacji kształcenia. Ustawa przewiduje określenie standardów kształcenia, jako zbioru

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	zagadnień niepełnosprawności, - wprowadzenie instytucji Access Oficera, którego zadaniem byłaby ocena dostępności realizowanych obiektów i przestrzeni od początku procesu inwestycyjnego, - wprowadzenie monitoringu dostępności przestrzeni i obiektów ogólnodostępnych.	reguł kształcenia, jedynie na studiach przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela oraz zawodów, dla których wymagania dotyczące procesu kształcenia i jego efektów są określone w przepisach prawa Unii Europejskiej (m.in. zawód architekta). Kierunkiem studiów prowadzącym do uzyskania kwalifikacji związanych z tworzeniem środowiska zabudowanego jest przede wszystkim „architektura”. Treści kształcenia na tym kierunku studiów określone zostały w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 29 września 2011 r. w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów weterynarii i architektury. Wśród kwalifikacji uzyskiwanych przez absolwentów studiów pierwszego stopnia wymieniono m. in. umiejętność kształtowania środowiska człowieka zgodnie z jego potrzebami użytkowymi – z uwzględnieniem osób niepełnosprawnych, zaś absolwentów studiów drugiego stopnia – umiejętność stosowania procedur opracowywania projektów obiektów architektonicznych z uwzględnieniem czynników społecznych, rozwiązywania problemów funkcjonalnych, użytkowych, budowlanych, konstrukcyjnych, inżynierskich i technologicznych w stopniu zapewniającym bezpieczeństwo i komfort użytkowania obiektów, w tym osobom niepełnosprawnym. Uczelnie samodzielnie opracowują programy kształcenia tworzone są z uwzględnieniem tzw. Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, które wyrażone są w efektach kształcenia. Opis efektów kształcenia określony jest w rozporządzeniu z 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, które przewiduje osiem obszarów kształcenia oraz dodatkowy opis efektów kształcenia prowadzący do uzyskania kompetencji inżynierskich. Kierunki studiów związane z tworzeniem środowiska zabudowanego mieszczą się w obszarze kształcenia w zakresie nauk technicznych, przy wykorzystaniu opisu efektów dla uzyskania kompetencji inżynierskich. Efekty kształcenia przewidują m.in. posiadanie przez absolwenta wiedzy niezbędnej do rozumienia społecznych, ekonomicznych, prawnych i innych pozatechnicznych uwarunkowań działalności inżynierskiej, umiejętności dokonywania krytycznej analizy sposobu funkcjonowania, a także oceny istniejących rozwiązań technicznych, w szczególności urządzeń obiektów, systemów, procesów i usług. Ponadto absolwent uzyskuje wiedzę o trendach rozwojowych i najistotniejszych nowych osiągnięciach z zakresu dziedzin nauki i dyscyplin naukowych właściwych dla studiowanego kierunku studiów i pokrewnych dyscyplin naukowych oraz posiada podstawową wiedzę w zakresie standardów i norm technicznych w zakresie studiowanego kierunku studiów. Uczelnie mają także możliwość uzupełnienia treści programowych dodatkowymi, tak aby

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		każdy student osiągnął zakładane efekty kształcenia. Uczelnia ma zatem możliwości, aby program kształcenia został wzbogacony o istotne, z punktu widzenia wszystkich użytkowników projektowanych obiektów – także osób niepełnosprawnych, zasady uniwersalnego projektowania. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego nie definiuje szczegółowo zagadnień dotyczących osób niepełnosprawnych w żadnym z opisanych w nim efektów kształcenia. Efekty kształcenia w tym zakresie mogą być samodzielnie realizowane przez uczelnie poprzez określanie ich dla poszczególnych programów kształcenia, co wynika z autonomii programowej uczelni. Wprowadzenie do KRK tak szczegółowych kwestii jak projektowanie uniwersalne oraz zagadnień związanych z niepełnosprawnością, ze względu na bardzo ogólny charakter KRK, byłoby rozwiązaniem o charakterze niesystemowym. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Dodatkowe informacje o działaniach zawarte zostały w sprawozdaniu (pkt. 111-113).
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Art. 13: ograniczony dostęp osób niepełnosprawnych do informacji prawnej dostosowanej do ich możliwości	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Patrz wyjaśnienia odnośnie do uwag zgłoszonych do art. 3-5. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych: PFRON, mając ściśle określone kompetencje, nie prowadzi bezpośredniego poradnictwa prawnego. Ze środków Funduszu dofinansowane są projekty realizowane przez organizacje pozarządowe w ramach art. 36 ustawy o rehabilitacji (...), część z nich realizuje cele związane z dostępem do poradnictwa prawnego dla osób niepełnosprawnych - w ramach celu programowego: „zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji i specjalistycznych usług”. W konkursie XIII, na zlecenie zadań, złożonych zostało 41 wniosków na realizację punktów informacyjnych i poradniczych w latach 2014-2015 (w tym obejmujących konsultacje prawne). Ministerstwo Sprawiedliwości: Konstytucja i ustawy zwykle nie wprowadzają żadnych ograniczeń w korzystaniu przez osoby niepełnosprawne z prawa do sądu. Zarówno procedura cywilna, jak i karna zawierają przepisy ułatwiające im udział w postępowaniu. W postępowaniu karnym, prawa osoby pokrzywdzonej, jeżeli jest osobą nieporadną, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, może wykonywać osoba, pod której pieczęcią pokrzywdzony pozostaje. Rozwiązanie to stosuje się także w postępowaniu karnym skarbowym oraz w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Zgodnie z Kodeksem karnym

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		oskarżony musi mieć obrońcę jeżeli jest głuchy, niemy lub niewidomy, albo gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności. Oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę. W postępowaniu cywilnym, ustanowienie pełnomocnika (adwokata lub radcy prawnego z urzędu) jest związane ze zwolnieniem od kosztów sądowych lub złożeniem oświadczenia, z którego wynika, że strona nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny (art. 117 K.p.c.). Jeżeli strona została zwolniona przez sąd od kosztów sądowych (choćby w części), ma prawo zgłosić wniosek o ustanowienie pełnomocnika. Sąd przyzna stronie pełnomocnika, gdy strona wnosząca o jego ustanowienie jest nieporadna, ma trudności z samodzielnym podejmowaniem czynności procesowych albo gdy sprawa jest skomplikowana pod względem faktycznym lub prawnym. W wymiarze praktycznym realizacja prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości jest utrudniona dla osób niewidomych w związku z brakiem dostępu do informacji prawnej w języku Braille’a. Dla eliminacji tego ograniczenia nie są konieczne zmiany prawne. Minister Sprawiedliwości zwróci się do prezesów sądów o opracowanie powszechnie dostępnych druków pouczeń dla stron występujących przed sądami bez zawodowego pełnomocnika w formie odpowiedniej również dla osób niewidomych.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkt 108 (obecnie: 138): Biura Porad Obywatelskich nie są przygotowane do udzielania porad z wykorzystaniem tłumaczy języka migowego lub bezpośrednio w języku migowym	Związek Biur Porad Obywatelskich: W całej sieci Biur Porad Obywatelskich obowiązującym standardem jest ułatwianie dostępu osobom niepełnosprawnym i dążenie do zmniejszania barier. Jako organizacja pozarządowa Związek nie ma wystarczających zasobów by odpowiadać na potrzeby osób z różnymi niepełnosprawnościami, jest jednak otwarty na współpracę z innymi organizacjami dla osób niepełnosprawnych i chętny do przyjęcia wolontariuszy znających język migowy.
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkt 121 (obecnie: 153): brak sądowej kontroli nad przebywaniem osób ubezwłasnowolnionych w domach pomocy społecznej – Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyr. w sprawie <i>Kędzior p. Polsce</i> (skarga nr 45026/07) uznał, że umieszczenie osoby	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Informacja o pracach legislacyjnych zapewniających pełne wykonanie wyroku w sprawie Kędzior zamieszczona jest w pkt. 126 (obecnie 160) sprawozdania, zostanie ona zaktualizowana w toku konsultacji międzyresortowych, które zostaną przeprowadzone przed przyjęciem sprawozdania przez Radę Ministrów.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	ubezwłasnowolnionej w placówce opiekuńczej bez zapewnienia sądowej kontroli takiego umieszczenia stanowi niezgodne z prawem pozbawienie wolności oraz naruszenie prawa do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy przez sąd. Trybunał podkreślił konieczność przyznania osobie ubezwłasnowolnionej prawa wystąpienia z wnioskiem o uchylenie lub zmianę ubezwłasnowolnienia. Wyrok w tej sprawie nie został dotychczas przez Polskę wykonany.	
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 135 (obecnie: 170): brak dostatecznej liczby miejsc odbywania kary dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych Wiele skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka jest kierowanych przez osoby niepełnosprawne odbywające kary więzienia, osadzeni skarżą się na przełudnienie w celach, zbyt małe cele i pomieszczenia sanitarne, z których nie mogą samodzielnie skorzystać oraz na złe warunki przewożenia pomiędzy jednostkami penitencjarnymi (sprawa D.G. przeciw Polsce z 12 lutego 2013 r.). Trybunał uznał, że stałe trzymanie skarżącego w warunkach więziennych bez właściwej opieki lekarskiej oraz pomocy stanowią niehumanitarne traktowanie (sprawa Koprykowski	Ministerstwo Sprawiedliwości: W ocenie Centralnego Zarządu Służby Więziennej uwaga Fundacji Instytutu Rozwoju Regionalnego jest niezasadna i nie uwzględnia aktualnych danych. W jednostkach organizacyjnych więziennictwa sukcesywnie, w dostosowaniu do realnych potrzeb, podejmuje się działania na rzecz osób niepełnosprawnych, mające na celu likwidację barier architektonicznych zarówno w istniejących obiektach, nowo budowanych, jak i na terenach im przyległych. W 55 jednostkach penitencjarnych funkcjonują wyodrębnione cele dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich. Z analizy informacji aresztów śledczych i zakładów karnych wynika, że są 162 miejsca dla osadzonych poruszających się na wózkach inwalidzkich. Jak wynika z danych wygenerowanych z systemu Noe.NET (w oparciu o kryterium transportowe) w aresztach śledczych i zakładach karnych aktualnie (luty 2014 r.) przebywa 59 osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Dane dotyczące osób niepełnosprawnych ruchowo (poruszających się na wózku inwalidzkim i korzystających z kul łokciowych) za lata 2012 i 2013: - w sierpniu 2012 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało 45 osób osadzonych korzystających z wózka inwalidzkiego i 293 osadzonych korzystających z kul łokciowych, - w lutym 2013 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało 50 osób osadzonych korzystających z wózka inwalidzkiego i 285 osadzonych korzystających z kul łokciowych, - we wrześniu 2013 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało 58 osadzonych, którym

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	przeciwko Polsce z 3 lutego 2009 r.).	nadano kryterium transportowe „porusza się na wózku inwalidzkim”. Jeżeli chodzi o dostosowanie pomieszczeń do pobytu osadzonych niepełnosprawnych ruchowo, to że wszystkie nowo budowane obiekty zostały zrealizowane zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 4 ustawy Prawo budowlane, przy uwzględnieniu ograniczeń wynikających z rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Rozporządzenie to określa warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budynki i związane z nimi urządzenia, warunki usytuowania na działce budowlanej oraz zagospodarowania działek przeznaczonych pod zabudowę, z wyłączeniem dla Służby Więziennej, m.in.: - wykonania wejść dla osób niepełnosprawnych do budynku zamieszkania zbiorowego, - instalowania urządzeń technicznych zapewniających osobom niepełnosprawnym dostęp na kondygnacje, w niskim budynku zamieszkania zbiorowego niewymagającym wyposażenia w dźwigi, - posadowienia poziomego podłogi od strony ściany z otworami okiennymi i drzwiowymi tak, by nie znajdował się poniżej poziomu terenu przy budynku, - osadzania drzwi do pomieszczeń kuchennych i higieniczno-sanitarnych o ściśle określonych wymiarach w świetle ościeżnicy, oraz drzwi stanowiących wyjście ewakuacyjne z budynku, otwieranych na zewnątrz, - doposażenia urządzeń wyposażenia pomieszczeń higieniczno-sanitarnych w odpowiednią ich liczbę i rozmiar. W 2013 r. potrzeby osób niepełnosprawnych uwzględniono podczas realizacji następujących inwestycji: - „Adaptacja i rozbudowa części pomieszczeń budynku gospodarczego na salę widzeń w Zakładzie Karnym w Braniewie” – zapewniono właściwy dostęp do budynku osobom niepełnosprawnym oraz wykonano węzeł sanitarny dla osób niepełnosprawnych, - „Budowa pawilonu zakwaterowania typu zamkniętego w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie” – wykonano podjazd i celę mieszkalną dla osób niepełnosprawnych oraz zapewniono dostęp do świetlicy, - „Rozbudowa budynku administracyjnego w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie” – wykonano podjazd oraz toaletę dla osób niepełnosprawnych, - „Rozbudowa Zakładu Karnego w Przywarach” – wykonano podjazd do budynku podmiotu leczniczego i celę mieszkalną dla osób niepełnosprawnych. Ponadto zrealizowano szereg zadań remontowych w istniejących obiektach,

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		uwzględniających potrzeby osób niepełnosprawnych. Polegały one na adaptacji pomieszczeń sanitarnych i cel mieszkalnych (poszerzenie otworów drzwiowych z wymianą drzwi, likwidacja progów i różnic w poziomie podłóg, zabezpieczenia antypoślizgowe), wydzieleniu specjalnych miejsc parkingowych i budowie podjazdów przy wejściach do budynków. Każdy osadzony przy przyjęciu do aresztu śledczego lub zakładu karnego jest badany przez lekarza, który wydaje zalecenia odnośnie do dalszego postępowania, w tym np. umieszczenia w celi przystosowanej dla osób niepełnosprawnych, bezpłatnego zaopatrzenia w protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz wydaje inne zalecenia dotyczące np. odstępstw od rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności oraz tymczasowego aresztowania wynikające z ewentualnych ograniczeń stwierdzonych u osadzonego niepełnosprawnego. Ze względu na przepisy Kodeksu karnego wykonawczego i aktów wykonawczych wydanych na jego podstawie, przy rozmieszczeniu osadzonych (poza faktem, że osadzony porusza się np. na wózku inwalidzkim, korzysta z kul łokciowych) muszą zostać wzięte pod uwagę między innymi: klasyfikacja (skazany, tymczasowo aresztowany) oraz typ zakładu karnego (zamknięty, półotwarty) lub areszt śledczy, - konieczność zapewnienia całodobowej opieki lekarskiej (zaplecze szpitalne) z przyczyn innych niż niepełnosprawność, - umożliwienie kontaktu z rodziną, - uwzględnienie miejsca zamieszkania osadzonego, co ma szczególne znaczenie w przypadku zbliżającego się końca kary i wiążącą się z tym koniecznością odwiezienia osadzonego transportem Służby Więziennej do miejsca zamieszkania po zwolnieniu z jednostki penitencjarnej, - wykonanie poleceń organów dysponujących związanymi z realizacją czynności procesowych. Ten sposób rozmieszczania osadzonych jest niezbędny celem uniknięcia ewentualnych roszczeń wynikających z nieuwzględnienia przy rozmieszczeniu wszystkich wymogów prawnych, w tym przede wszystkim – realizacji praw osadzonego. W przypadku wystąpienia u osadzonych niepełnosprawnych ruchowo wskazań do leczenia szpitalnego mogą oni być hospitalizowani między innymi w Oddziale Ortopedii w Areszcie Śledczym Mokotów, Oddziale dla Przewlekłe Chorych w Zakładzie Karnym Czarnem, Oddziale Rehabilitacji Narządu Ruchu w Zakładzie Karnym nr 2 w Łodzi. W razie

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia																					
		konieczności pacjentom zapewnia się leczenie w pracowniach rehabilitacji. W Zakładzie Karnym Bydgoszcz–Fordon organizowane są dla osadzonych z dysfunkcją narządu wzroku kursy orientacji przestrzennej, samoobsługi i nauki Braille’a”, które przeszło w 2010 r. - 3, w 2011 r. - 3, a w pierwszej połowie 2012 r. – 2 osadzonych. Zwiększono dostępność rehabilitacji dla osób niepełnosprawnych odbywających karę pozbawienia wolności zapewnianej przez pracownię rehabilitacji i rozbudowany Oddział Rehabilitacji Narządu Ruchu w Zakładzie Karnym nr 2 w Łodzi. Świadczenia fizjoterapeutyczne dla osadzonych <table><tr><td></td><td>2008</td><td>2009</td><td>2010</td><td>2011</td><td>2012</td><td>2013</td></tr><tr><td>Zabiegi fizjoterapeutyczne w więziennych podmiotach leczniczych</td><td>48.794</td><td>50.473</td><td>51.644</td><td>60.333</td><td>61839</td><td>6.8456</td></tr><tr><td>Zabiegi fizjoterapeutyczne w pozawięziennych podmiotach leczniczych</td><td>176</td><td>84</td><td>65</td><td>75</td><td>53</td><td>23</td></tr></table>		2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zabiegi fizjoterapeutyczne w więziennych podmiotach leczniczych	48.794	50.473	51.644	60.333	61839	6.8456	Zabiegi fizjoterapeutyczne w pozawięziennych podmiotach leczniczych	176	84	65	75	53	23
	2008	2009	2010	2011	2012	2013																	
Zabiegi fizjoterapeutyczne w więziennych podmiotach leczniczych	48.794	50.473	51.644	60.333	61839	6.8456																	
Zabiegi fizjoterapeutyczne w pozawięziennych podmiotach leczniczych	176	84	65	75	53	23																	
Porozumienie Autyzm-Polska	Punkty 144-145 (obecnie: 179-180): przedstawione rozwiązania dotyczące ochrony osób przebywających w domach pomocy społecznej przed przemocą nie obejmują osób z autyzmem. Warunki w domach pomocy społecznej nie są dostosowane do potrzeb osób z autyzmem (warunki formalne, faktyczne). W domach pomocy społecznej dla osób z upośledzeniem umysłowym lub chorych psychicznie organizacja, zakres i poziom usług bytowych i opiekuńczych w sposób drastyczny nie uwzględniają specyfiki autyzmu, co powoduje częste naruszanie praw osób z autyzmem. Brak domów pomocy społecznej dla osób z całościowymi zaburzeniami	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Uwaga ta może wynikać z niezrozumienia przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie domów pomocy społecznej. Przepisy te nie różnicują osób ubiegających się o miejsce w takiej jednostce lub przebywających w niej w zależności od rodzaju schorzenia. Nie ma możliwości wprowadzenia rozwiązań, w ramach ogólnie obowiązujących przepisów, wyłącznie odnoszących się do osób z autyzmem. Nie oznacza to, że nie mogą funkcjonować domy pomocy społecznej przeznaczone wyłącznie dla osób z taką samą chorobą (np. z autyzmem). Decyzja w tej sprawie należy do podmiotu prowadzącego dom pomocy społecznej. Nic więc nie stoi na przeszkodzie, aby organizacja pozarządowa prowadziła dom dla osób autystycznych. Standard podstawowych usług świadczonych przez domy, określony w rozporządzeniu w sprawie domów pomocy społecznej, określa wymagany minimalny poziom, który musi być zapewniony w każdym domu. Oznacza to, że może być zapewniany wyższy poziom usług bytowych, mogą być zatrudniani pracownicy o wyższych kwalifikacjach i może być proponowana szersza oferta usług, odpowiednio do potrzeb mieszkańców domu i możliwości podmiotu prowadzącego. Z informacji posiadanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej wynika, że niewystarczająca jest - w stosunku do potrzeb - liczba zatrudnionych w domach pomocy społecznej specjalistów posiadających odpowiednią wiedzę i doświadczenie w pracy z																					

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	rozwojowymi.	osobami z autyzmem. Zatem organizacje pozarządowe, mające ogromną praktyczną wiedzę w zakresie pracy z osobami z autyzmem i innymi całościowymi zaburzeniami rozwojowymi, mogłyby uczestniczyć (w różnych formach) w zapewnianiu jak najszerszego zakresu i jak najwyższego poziomu usług dla mieszkańców domów pomocy społecznej, u których zdiagnozowano autyzm. Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie domów pomocy społecznej uczestnicy zespołu terapeutyczno-opiekuńczego muszą uczestniczyć, raz na dwa lata, w organizowanych przez dyrektora domu szkoleniach na temat praw mieszkańca domu oraz kierunków prowadzonej terapii, a także metod pracy.
Porozumienie Autyzm-Polska	Punkt 158 (obecnie: 193): przedstawione rozwiązania dotyczące przyjmowania do szpitala psychiatrycznego, w szczególnych przypadkach, oraz stosowania przymusu bezpośredniego nie gwarantują przestrzegania praw osób niepełnosprawnych, w szczególności osób pozbawionych możliwości komunikacji i wyrażania swoich potrzeb. Przepisy nie przewidują ograniczenia czasu stosowania przymusu bezpośredniego, zaś w ramach kontroli stosowania przymusu ocenie podlegają jedynie bezpośrednie przyczyny jego stosowania, a nie prawidłowość leczenia i terapii. Skutkiem są przypadki wieloletniego przetrzymywania w pasach bezpieczeństwa lub podawania leków pozbawiających chorego umiejętności podejmowania podstawowych czynności życiowych jak samodzielne chodzenie czy jedzenie.	Ministerstwo Sprawiedliwości: W ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości oraz NIK nie ma potrzeby podejmowania prac legislacyjnych w zakresie warunków przyjmowania do szpitali psychiatrycznych, stosowania przymusu bezpośredniego i monitorowania pomieszczeń. Obowiązujące przepisy stwarzają podstawę do kompleksowego rozwoju opieki psychiatrycznej oraz umożliwiają podejmowanie działań organizacyjnych, nadzorczych i kontrolnych w celu zapewnienia przestrzegania praw pacjenta z zaburzeniami psychicznymi. Możliwość użycia środków przymusu bezpośredniego wobec osób fizycznych podlega szczególnym rygorom wynikającym z art. 31 ust. 3 w związku z art. 41 ust. 1 Konstytucji. Ustrojodawca przewidział wprawdzie możliwość ograniczania konstytucyjnych praw i wolności, do których niewątpliwie należy również wolność osobista, wskazując jednakże, iż może to nastąpić tylko w określonych okolicznościach i wyłącznie w formie ustawy. W razie ograniczenia wolności osobistej dodatkowo wprowadzono w Konstytucji wymóg określenia w ustawie wszystkich materialnoprawnych oraz proceduralnych przesłanek takiego ograniczenia (por. wyrok TK z 17 maja 2012r., K 10/11, OTK-A 2012/5/51, Dz.U.2012/627). Przesłanki takie zostały określone w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego. W rozumieniu tej ustawy przymus bezpośredni polega na: - przytrzymaniu - doraźne, krótkotrwałe unieruchomienie osoby z użyciem siły fizycznej, - przymusowym zastosowaniem leków - doraźne lub przewidziane w planie postępowania leczniczego wprowadzenie leków do organizmu osoby - bez jej zgody, - unieruchomieniu - obezwładnienie osoby z użyciem pasów, uchwytów, prześcieradeł, kaftana bezpieczeństwa lub innych urządzeń technicznych, - izolacji - umieszczenie osoby, pojedynczo, w zamkniętym i odpowiednio przystosowanym pomieszczeniu.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	Przepisy nie nakładają obowiązku monitorowania pomieszczeń, w których przebywają osoby pozbawione możliwości komunikacji i osoby, wobec których stosowany jest przymus bezpośredni co, przy ograniczonej liczbie personelu, powoduje możliwość dopuszczania się przemocy i nadużyć przez personel i inne osoby wobec tych bezbronnych osób. Porozumienie Autyzm-Polska dysponuje przykładami wieloletniego ciągłego stosowania przymusu bezpośredniego i przypadków przemocy wobec osób z autyzmem, które nie zostały wyjaśnione. Raport NIK-u odnośnie funkcjonowania oddziałów psychiatrycznych nie pozostawia wątpliwości, że prawa osób szczególnie zależnych od pomocy innych są często naruszane.	Art. 18 ustawy wskazuje przesłanki materialnoprawe i proceduralne zastosowania przymusu bezpośredniego. Wprawdzie ustawa nie posługuje się pojęciem „monitorowanie zastosowanych środków i pomieszczeń”, ani też nie przewiduje maksymalnego terminu (w sensie jednostki czasu) stosowania środków przymusu bezpośredniego, jednakże wymaga każdorazowego stałego nadzoru lekarza, co mieści się w pojęciu „monitoring”. Ustawa określa również, że przymus bezpośredni stosuje się nie dłużej niż przez czas niezbędny do uzyskania pomocy lekarskiej, a w przypadku gdy jej uzyskanie jest utrudnione, na czas niezbędny do przewiezienia osoby do podmiotu leczniczego udzielającego świadczenia zdrowotne w zakresie psychiatrycznej opieki zdrowotnej lub szpitala wskazanego przez dyspozytora medycznego. Wyznaczenie maksymalnego terminu wynika także z samej podstawy prawnej stosowania środka przymusu bezpośredniego. Jeżeli odpada przesłanka dalszego jego stosowania, a mimo to środek jest dalej stosowany, to takie działanie jest bezprawne. Rozwinięcie norm ustawowych znajduje się w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z 28 czerwca 2012 w sprawie sposobu stosowania i dokumentowania zastosowania przymusu bezpośredniego oraz dokonywania oceny zasadności jego zastosowania. W świetle powołanych wyżej przepisów zgłaszane przez Porozumienie Autyzm-Polska przypadki wieloletniego i ciągłego stosowania przymusu bezpośredniego – jeżeli rzeczywiście w praktyce mają miejsce – muszą być uznane za przejawy nadużyć, które są wynikiem nieprzestrzegania obowiązującego prawa i zgodnie z nim podlegają ściganiu. Ministerstwo Zdrowia: Kwestie przyjmowania do szpitala psychiatrycznego oraz stosowania przymusu bezpośredniego wobec osób wykazujących zaburzenia psychiczne są w sposób wyczerpujący regulowane przez następujące akty prawne: – ustawa o ochronie zdrowia psychicznego, – rozporządzenie Ministra Zdrowia z 13 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowego sposobu postępowania w sprawach przyjęcia oraz wypisania ze szpitala, – rozporządzenie Ministra Zdrowia z 11 października 2012 r. w sprawie sprawowania kontroli przyjęcia i przebywania osób z zaburzeniami psychicznymi w szpitalach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej oraz sposobu jej dokumentowania, – rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie sposobu stosowania i dokumentowania zastosowania przymusu bezpośredniego oraz dokonywania oceny zasadności jego

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		zastosowania. Kwestie te są omówione w punktach: 159-162 (obecnie 194-197) sprawozdania. W trybie nagłym pacjenci przyjmowani są do szpitala psychiatrycznego w bardzo szczególnych sytuacjach i nierzadko z pacjentami tymi jest utrudniony kontakt, również słowny, ze względu na zaburzenia czynności psychicznych. Ww. przepisy regulują czas stosowania przymusu, sposób opieki nad pacjentem podczas stosowania przymusu bezpośredniego, monitorowanie pomieszczeń stosowania przymusu bezpośredniego, a także ocenę zasadności stosowania przymusu bezpośredniego bezpośrednio związanej z sytuacją zagrożenia życia lub zdrowia osoby, wobec której jest stosowany przymus bezpośredni lub gdy ta osoba zagraża życiu lub zdrowiu innych osób. Inne odpowiednie przepisy regulują możliwość oceny prawidłowości leczenia pacjenta. Stan fizyczny osoby z zaburzeniami psychicznymi unieruchomionej lub izolowanej pielęgniarka kontroluje nie rzadziej niż co 15 minut, również w czasie snu tej osoby. Przymus bezpośredni w formie unieruchomienia jest stosowany w pomieszczeniu jednoosobowym. W przypadku braku możliwości umieszczenia osoby z zaburzeniami psychicznymi w pomieszczeniu jednoosobowym przymus bezpośredni w formie unieruchomienia jest stosowany w sposób umożliwiający oddzielenie tej osoby od innych osób przebywających w tym samym pomieszczeniu oraz zapewniający poszanowanie jej godności i intymności, w szczególności przez wykonywanie zabiegów pielęgnacyjnych bez obecności innych osób. Przymus bezpośredni w formie izolacji jest stosowany w pomieszczeniu urządzonym w sposób zabezpieczający przed uszkodzeniem ciała osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz w sposób odpowiadający pod względem warunków bytowych i sanitarnych innym pomieszczeniom szpitala psychiatrycznego lub jednostki organizacyjnej pomocy społecznej. Pomieszczenie przeznaczone do izolacji wyposaża się w instalację monitoringu umożliwiającą stały nadzór nad osobą z zaburzeniami psychicznymi w nim przebywającą oraz kontrolę wykonania czynności wobec osoby izolowanej. W czasie kontroli pielęgniarka ocenia prawidłowość unieruchomienia, w szczególności sprawdza, czy pasy, uchwyty, prześcieradła, kaftan bezpieczeństwa lub inne urządzenia techniczne nie są założone zbyt luźno albo zbyt ciasno oraz zapewnia krótkotrwałe częściowe albo całkowite uwolnienie osoby z zaburzeniami psychicznymi od unieruchomienia w celu zmiany jej pozycji lub zaspokojenia potrzeb fizjologicznych i higienicznych, nie rzadziej niż co 4 godziny. Odnosnie do raportu NIK, to raport ten wskazał, że istnieje wystarczająca baza prawna zabezpieczająca prawa osób chorych psychicznie, również w przypadku stosowania

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		przymusu bezpośredniego. Ministerstwo Zdrowia wskazało, iż w związku z ograniczeniami zasobów kadrowych istnieją trudności w przeprowadzaniu dostatecznej liczby kontroli w podmiotach leczniczych udzielających świadczeń zdrowotnych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień. W tej sytuacji wykorzystywane są inne instrumenty do zapewnienia poprawy stanu przestrzegania praw pacjentów korzystających ze świadczeń psychiatrycznej opieki zdrowotnej. W szczególności analizie poddawane są protokoły z wizytacji oddziałów psychiatrycznych wykonywanych przez sędziów wizytatorów, wyniki kontroli przeprowadzanych przez inne organy, w tym Biuro Rzecznika Praw Pacjenta i Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich oraz wpływające do Ministerstwa Zdrowia skargi, w celu identyfikacji sytuacji naruszeń prawa i podjęcia stosownych interwencji.
Porozumienie Autyzm-Polska	Punkty 177-178 (obecnie: 212-213): deklaracja o niwelowaniu utrudnień dostępu do powszechnie zapewnianych usług nie odnosi się do osób z autyzmem – nie są niwelowane faktyczne utrudnienia dostępu nie tylko do powszechnie zapewnianych usług, ale również do usług kierowanych do osób niepełnosprawnych.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: W obowiązującym systemie wsparcia osób niepełnosprawnych minimalizowane są wskazania dotyczące konkretnych schorzeń i dysfunkcji. Zadania określone w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, w tym związane z likwidacją barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, realizowane są w związku z indywidualnymi potrzebami wynikającymi z niepełnosprawności danej osoby.
Porozumienie Autyzm-Polska	Punkt 182 (obecnie: 217): ośrodki wsparcia są, w większości, niedostępne dla osób z autyzmem z powodu niedostosowania standardu świadczonych usług do specyfiki tej niepełnosprawności, zwłaszcza z powodu braku wystarczającej liczby przygotowanej kadry. Autyzm jest często powodem odmowy skierowania dotkniętej nim osoby do ośrodka wsparcia. Wiele osób dotkniętych autyzmem pozbawionych jest, w	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Ustawa o pomocy społecznej i rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie środowiskowych domów samopomocy nie różnicują uczestników ze względu na rodzaj schorzenia. Ośrodki wsparcia działają na rzecz każdej osoby, która ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymaga częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zgadza się z wnioskiem, że główną przyczyną nieprzyjmowania do środowiskowych domów samopomocy (nie tylko osób z autyzmem, ale także z innymi poważnymi chorobami) jest brak specjalistycznej kadry. Powodem odmowy nie jest autyzm, ale brak możliwości zapewnienia odpowiednich usług w ośrodku wsparcia z powodu braku specjalistów. Powody tej sytuacji są podobne jak w przypadku domów

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	rezultacie, możliwości włączenia w życie społeczeństwa. Porozumienie Autyzm-Polska dysponuje prawomocnymi decyzjami administracyjnymi, gdzie jedynym powodem odmowy skierowania osoby z autyzmem do środowiskowego domu samopomocy był stan jej zdrowia – a jedyną chorobą występującą u osoby ubiegającej się o przyjęcie był autyzm.	pomocy społecznej (patrz informacje w związku z uwagą do pkt 144-145 (obecnie 179-180). Tak więc i w tym zakresie organizacje pozarządowe mogą dużo zrobić, prowadząc na zlecenie gminy ośrodki wsparcia lub wspierać funkcjonujące poprzez zapewnianie kadry odpowiednich specjalistów.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego Porozumienie Autyzm-Polska	Punkty 183, 184, 189 (obecnie: 218-220, 225): deinstytucjonalizacja – rezygnacja z instytucji-molochów, zastępowanie opieką w środowisku (mieszkania wspomagane, chronione, asystent osobisty). Próby deinstytucjonalizacji systemu opieki i tworzenia małych specjalistycznych domów opieki, z jednoczesnym umożliwieniem udziału w życiu społeczności lokalnej, są hamowane przez organy administracji publicznej. Ośrodki pomocy społecznej nie chcą wydawać skierowań do pierwszego w Polsce małego domu mieszkalnego, dostosowanego do potrzeb osób z autyzmem, albo uzależniają wydanie skierowania od akceptacji przez organizację wysokości kosztów prowadzenia domu znacznie poniżej faktycznych, a koniecznych wydatków. Nie może być więc mowy o uwzględnianiu stopnia intelektualnej i	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka, przy czym nadrzędnym zadaniem jest podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem. Funkcjonowanie pomocy społecznej oparte jest na zasadzie pomocniczości i subsydiarności. Zgodnie z nią państwo nie może zastępować działań osób i rodzin, obowiązanych do zaspokajania potrzeb egzystencjalnych własnymi siłami i środkami. Rolą państwa jest pomaganie i wspieranie, gdy osoby i rodziny nie są w stanie samodzielnie przezwyciężyć trudnej sytuacji życiowej, w jakiej się znalazły. Idea ta jest odzwierciedlona, między innymi, w przepisach ustawy o pomocy społecznej, regulujących kwestie dotyczące domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia, usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych. Zgodnie z ustawą prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, która nie może samodzielnie funkcjonować w życiu codziennym, pod warunkiem, że osobie tej nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. Pobyt w domu pomocy społecznej, a w konsekwencji korzystanie z pomocy instytucjonalnej, należy zatem traktować jako ostateczność w sytuacji, gdy niemożliwe jest zapewnienie

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia																																										
	psychicznej sprawności osób z autyzmem. W ten sposób organy administracji publicznej naruszają wolność wyboru miejsca zamieszkania i pobytu osób z autyzmem.	odpowiedniej pomocy usługowej w środowisku. Pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje przede wszystkim osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy innych osób, a są jej pozbawione. Co roku zwiększa się liczba placówek oferujących codienne wsparcie, jak również liczba osób korzystających z takiej pomocy: <table border="1"> <thead> <tr> <th></th><th colspan="2">Liczba</th></tr> <tr> <th></th><th>placówek</th><th>uczestników w</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2010</td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>Ośrodki wsparcia ogółem</td><td>1.299</td><td>116.970</td></tr> <tr> <td>Środowiskowe domy samopomocy</td><td>667</td><td>21.626</td></tr> <tr> <td>Mieszkania chronione</td><td>496</td><td>1.948</td></tr> <tr> <td>2011</td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>Ośrodki wsparcia ogółem</td><td>1.380</td><td>106.127</td></tr> <tr> <td>Środowiskowe domy samopomocy</td><td>690</td><td>22.791</td></tr> <tr> <td>Mieszkania chronione</td><td>480</td><td>2.332</td></tr> <tr> <td>2012</td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>Ośrodki wsparcia ogółem</td><td>1.702</td><td>122.569</td></tr> <tr> <td>Środowiskowe domy samopomocy</td><td>708</td><td>23.985</td></tr> <tr> <td>Mieszkania chronione</td><td>654</td><td>2.382</td></tr> </tbody> </table> W działaniach pomocy społecznej ujawniają się nowe tendencje, które są również wypadkową realizowanych w latach 2007-2013 projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. W ich wyniku została zachwiana równowaga pomiędzy działaniami systemu pomocy społecznej w wymiarze prozatrudnieniowym, a pracą socjalną z osobą i rodziną. Pomoc społeczna koncentrowała się głównie na funkcji ratowniczej wobec osób korzystających z pomocy społecznej, mającej wyraz w prozatrudnieniowym kierunku działań oraz w przyznawaniu świadczeń pieniężnych mających na celu natychmiastowe łagodzenie niedostatków finansowych osób i rodzin. Zmiany wynikały także z silnych oczekiwań społecznych, koncentrujących się na dążeniu osób i rodzin do szybkiego zaspokojenia podstawowych potrzeb egzystencjalnych. Pojawiły się również nowe wyzwania oznaczające konieczność rozwijania usług interwencyjnych adresowanych do osób starszych i niepełnosprawnych. Biorąc pod uwagę przedstawione zmiany oraz dążąc do jak najefektywniejszych działań w zakresie pomocy społecznej w założeniach do zmian ustawy o pomocy społecznej,		Liczba			placówek	uczestników w	2010			Ośrodki wsparcia ogółem	1.299	116.970	Środowiskowe domy samopomocy	667	21.626	Mieszkania chronione	496	1.948	2011			Ośrodki wsparcia ogółem	1.380	106.127	Środowiskowe domy samopomocy	690	22.791	Mieszkania chronione	480	2.332	2012			Ośrodki wsparcia ogółem	1.702	122.569	Środowiskowe domy samopomocy	708	23.985	Mieszkania chronione	654	2.382
	Liczba																																											
	placówek	uczestników w																																										
2010																																												
Ośrodki wsparcia ogółem	1.299	116.970																																										
Środowiskowe domy samopomocy	667	21.626																																										
Mieszkania chronione	496	1.948																																										
2011																																												
Ośrodki wsparcia ogółem	1.380	106.127																																										
Środowiskowe domy samopomocy	690	22.791																																										
Mieszkania chronione	480	2.332																																										
2012																																												
Ośrodki wsparcia ogółem	1.702	122.569																																										
Środowiskowe domy samopomocy	708	23.985																																										
Mieszkania chronione	654	2.382																																										

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		przygotowanych w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, proponuje się przeformułowanie celów pomocy społecznej w taki sposób, aby priorytetem były działania profilaktyczne oraz aktywizacyjne. Świadczenia pieniężne powinny stanowić uzupełnienie szerokiego katalogu usług oferowanych przez ten system. Idea odchodzenia od opieki instytucjonalnej na rzecz opieki w środowisku ma odzwierciedlenie w programach projektowanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Należy do nich, między innymi, Krajowy program przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu 2020: Nowy wymiar aktywnej integracji, w ramach którego promowane będzie włączenie społeczne oraz działania na rzecz przejścia od opieki instytucjonalnej do środowiskowej. Również w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego wspierane będzie włączanie społeczne, deinstytucjonalizacja, aktywna integracja oraz ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych i wysokiej jakości usług, w tym usług socjalnych, kierowanych również do osób starszych i niepełnosprawnych. Przewidywane jest stworzenie rozwiązań systemowych w zakresie usług społecznych, w tym opiekuńczych dla osób zależnych i niesamodzielnych.
Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 192 (obecnie: 229): niewystarczające dofinansowanie przez PFRON zakupu wózków, protez kończyn, innych. Punkt 426 (obecnie: 489): obecny poziom dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne itd. bywa niewystarczający, w konsekwencji część osób nie może prowadzić aktywnego życia społecznego i zawodowego.	Ministerstwo Zdrowia: 1 stycznia 2014 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Zdrowia z 6 grudnia 2013 r. w sprawie wykazu wyrobów medycznych wydawanych na zlecenie. Rozporządzenie wychodzi naprzeciw oczekiwaniom osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych, zmieniając zasady zaopatrywania osób niepełnosprawnych w wyroby medyczne. Rozporządzenie: – zawiera katalog wyrobów medycznych wydawanych na zlecenie wraz z określeniem limitów ich finansowania ze środków publicznych, wysokości udziału własnego pacjenta w tym limicie oraz kryteria ich przyznawania, przy jednoczesnym uwzględnieniu skuteczności i bezpieczeństwa ich stosowania, sposobu ich wytwarzania, oraz możliwości płatniczych podmiotu zobowiązanego do finansowania świadczeń opieki zdrowotnej ze środków publicznych, – podniosło limity finansowania większości wyrobów medycznych np. wszystkich protez kończyn górnych i dolnych, aparatów słuchowych, kul, lasek dla niewidomych, sprzętu dla pacjentów z mukowiscydozą, poduszek przeciwoleżynowych. – rozszerzyło grono lekarzy uprawnionych do wystawiania zleceń na zaopatrzenie w wyroby medyczne: uwzględniono lekarzy geriatrów – w zakresie wystawiania zleceń na

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		środki absorpcyjne, poduszki i materace przeciwodrażynowe, balkoniki albo podpórki ułatwiające chodzenie, lekarzy audiologów i foniatrów – w zakresie wystawiania zleceń na aparaty słuchowe, – pielęgniarki lub położnej ubezpieczenia zdrowotnego przyznało prawo do kontynuacji zlecenia na zaopatrzenie w wyroby medyczne wydawane comiesięcznie: cewniki i worki do zbiórki moczu, sprzęt stomijny dla osób z wylonioną stomią, środki absorpcyjne, zestawy infuzyjne do osobistych pomp insulinowych, poszerzono grono lekarzy uprawnionych do wystawiania zleceń na to zaopatrzenie w hospicjach domowych o lekarzy udzielających świadczeń w tych hospicjach, – skróciło okresy użytkowania na niektóre wyroby medyczne np. obuwie ortopedyczne dla dzieci (z raz na rok do raz na 6 miesięcy), systemy wspomagające słyszenie (z raz na 10 lat do raz na 5 lat), wózki inwalidzkie wykonane ze stopów lekkich z systemem szybkiego demontażu kół, wózki inwalidzkie specjalne (z raz na 5 lat do raz na 4 lata). – poszerzyło krąg osób uprawnionych do refundacji środków absorpcyjnych o dzieci do 3. r. życia wymagające takiego zaopatrzenia, – w odniesieniu do pacjentów chorych na nowotwór zniósło współpłacenie przy zaopatrzeniu w zamienniki pieluch anatomicznych, – do katalogu refundowanych wyrobów medycznych wprowadziło nowe pozycje - ortezę reciprokalną, urządzenie multifunkcyjne z funkcją pionizacji, stabilizacji w pozycji siedzącej leżącej z funkcją transportową, sprzęt do indywidualnej fizjoterapii układu oddechowego dla pacjentów z mukowiscydozą, – refundacją objęło rękawy i nogawice uciskowe, dla pacjentów po przebytej rehabilitacji, podczas której leczono obrzęki limfatyczne pierwotne i wtórne III, IV i V stopnia, – poszerzyło krąg osób uprawnionych do refundacji zestawów infuzyjnych do osobistej pompy insulinowej – o pacjentów powyżej 26. r. życia, przy wskazaniach medycznych leczenie cukrzycy typu I przy użyciu pompy insulinowej, z 30% udziałem własnym świadczeniobiorcy w limicie ceny. Wydatki NFZ na zaopatrzenie w wyroby medyczne w ostatnich latach wynosiły w 2012 r. - 668 mln zł, w 2013 r. - 822 mln zł. W planie finansowym NFZ na rok 2014 na zaopatrzenie w wyroby medyczne i ich naprawę przewidziano 835 mln zł (wzrost o około 25% w stosunku do 2012 r.). Ministerstwo Prac i Polityki Społecznej:

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia		
		Informacja o nowych rozwiązaniach prawnych została zamieszczona w pkt. 488 sprawozdania. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych: PFRON dofinansowuje zakup wózków inwalidzkich o napędzie elektrycznym, oprzyrządowania samochodu, sprzętu elektronicznego (w tym komputerowego), protez, w których zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne - w ramach pilotażowego programu „Aktywny samorząd”, którego realizatorami są powiatowe centra pomocy rodzinie. Na realizację programu w 2014 r. przewiduje się wydanie 135,48 mln zł. Nie są planowane zmiany poziomu dofinansowania zakupu sprzętu i urządzeń, a także protez. Wysokość maksymalnego dofinansowania w 2014 r.		
		Obszar A Zadanie 1 - zakup/montaż oprzyrządowania do posiadanego samochodu 5.000 zł	Obszar B Zadanie 1 - zakup sprzętu elektronicznego, oprogramowania osoby niewidome – 30.000 zł, w tym na urządzenia brajlowskie – 20.000 zł dla pozostałych osób z dysfunkcją narządu wzroku – 10.000 zł osoby z dysfunkcją kończyn górnych – 5.000 zł	Obszar C Zadanie 1- zakup wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym 7.000 zł, z możliwością zwiększenia kwoty dofinansowania do 20.000 zł (tylko na podstawie opinii eksperta)
		Obszar C Zadanie 2 dofinansowanie utrzymania sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym 2.000 zł	Obszar C Zadanie 3 zakup protezy, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne przy amputacji: w zakresie ręki – 9.000 zł; przedramienia – 20.000 zł; ramienia i wyłuszczeniu w stawie barkowym – 26.000 zł; na poziomie podudzia – 14.000 zł; na wysokości uda – 20.000 zł; uda i wyłuszczeniu w stawie biodrowym – 25.000 zł;; z możliwością zwiększenia kwoty dofinansowania dla IV poziomu jakości protezy – na podstawie	Obszar C Zadanie 4 sprawność techniczna protezy, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne przy amputacji: w zakresie ręki – 2.700 zł; przedramienia – 6.000 zł; ramienia i wyłuszczeniu w stawie barkowym – 7.800 zł; na poziomie podudzia – 4.200 zł; na wysokości uda – 6.000 zł; uda i wyłuszczeniu w stawie biodrowym – 7.500 zł; z możliwością zwiększenia kwoty dofinansowania dla IV poziomu jakości protezy – na podstawie

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia		
			opinii eksperta PFRON refundacja kosztów dojazdu na spotkanie z ekspertem PFRON – nie więcej niż 200 zł	opinii eksperta PFRON, refundacja kosztów dojazdu na spotkanie z ekspertem PFRON – nie więcej niż 200 zł
		Decyzję o wysokości pomocy dla wnioskodawcy podejmuje realizator programu (samorząd powiatowy), który ustala własne sposoby różnicowania wysokości dofinansowania. Wysokość minimalnego udziału własnego osoby niepełnosprawnej		
		Obszar A Zadanie 1 - zakup/montaż oprzyrządowania do posiadanego samochodu	Obszar B Zadanie 1 - zakup sprzętu elektronicznego, oprogramowania	Obszar C Zadanie 1 - zakup wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym
		15%	10%	10%
		Obszar C Zadanie 2 - dofinansowanie utrzymania sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym	Obszar C Zadanie 3- zakup protezy, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne	Obszar C Zadanie 4 - sprawność techniczna protezy, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne
		x	10%	10%
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkt 198 (obecnie: 235): zmiana przepisów dotyczących egzaminów na prawo jazdy – obecnie jest to test ze znajomości języka polskiego a nie zasad i przepisów dotyczących kierowania pojazdami). Zniesienie obowiązku badania słuchu podczas ubiegania się o prawo jazdy.	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: Kwestię przeprowadzania badań reguluje rozporządzenie Ministra Zdrowia z 7 stycznia 2004 r. w sprawie badań lekarskich kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami. Rozporządzenie jest zgodnie z dyrektywą 2006/126/WE w sprawie praw jazdy. Dyrektywa przewiduje, że prawa jazdy wydawane są kandydatom, którzy zdali egzamin umiejętności i zachowania, egzamin teoretyczny i zadowalająco przeszli badanie lekarskie, zgodnie z przepisami załączników II i III. Zgodnie z załącznikiem III do dyrektywy badania lekarskie przeprowadzane są dla dwóch grup kierowców: – grupa 1: kierowcy pojazdów kategorii: A, A1, A2, AM, B, B1 i BE, – grupa 2 : kierowcy pojazdów kategorii: C, CE, C1, C1E, D, DE, D1 i D1E. Dla kierowców grupy 2, wydanie lub przedłużenie terminu ważności prawa jazdy musi być poprzedzone badaniem lekarskim sprawności organu słuchu. Dla kierowców grupy 1 badanie to nie jest wymagane.		
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkty 199-200 (obecnie: 236-238): w piśmie odnoszącym się do zasad parkowania przez osoby z niepełnosprawnością w strefie płatnego parkowania na terenie	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: Z obecnie obowiązujących przepisów wynika generalna zasada odpłatności za parkowanie pojazdów samochodowych na drogach publicznych w strefie płatnego parkowania (ustawa o drogach publicznych). Kompetencje w zakresie ustalania strefy płatnego parkowania i ustalania stawek opłaty za parkowanie pojazdów samochodowych na drogach publicznych w		

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	Warszawy, skierowanym do Przewodniczącej Rady m. st. Warszawy, Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwróciła się o uzasadnienie zasad przyznawania karty „N+”, uprawniającej do bezpłatnego parkowania w obszarze całej strefy płatnego parkowania⁴. Karta „N+” może być wydana, z zachowaniem wymogów przewidzianych w uchwale Rady m.st. Warszawy⁵, posiadaczowi pojazdu zarejestrowanego jako samochód ciężarowy pod warunkiem, że masa całkowita pojazdu nie może przekroczyć 2,5 tony. Natomiast posiadacz samochodu osobowego może ubiegać się o wydanie karty „N+” niezależnie od masy samochodu, przy czym samochody osobowe mogą być niejednokrotnie cięższe niż samochody zarejestrowane jako ciężarowe. Pozbawienie możliwości uzyskania karty „N+”, jeżeli samochód ma dopuszczalną masę całkowitą większą niż 2,5 tony, doprowadza do naruszenia zasady niedyskryminacji. Ustanowienie arbitralnego kryterium masy pojazdu sprawia, że nie są brane pod uwagę szczególne potrzeby osób	strefie płatnego parkowania ustawodawca pozostawił organom samorządu terytorialnego – radzie gminy/miasta. W ramach tych kompetencji samorząd może wprowadzić opłaty abonamentowe lub zryczałtowane, a nawet zerową stawkę opłaty dla niektórych użytkowników dróg. Ustawodawca nie przesądził, którzy użytkownicy drogi mogliby korzystać z przywilejów w zakresie opłat. Ocena potrzeby i zasadność wprowadzenia strefy płatnego parkowania i stawek opłat za parkowanie, powinna być dokonana przez samorząd. Ministerstwo nie prowadzi prac w zakresie zmiany przepisów regulujących zasady zwolnień z opłat za parkowanie i ustalania zerowych stawek za parkowanie. Na podstawie ustawy o drogach publicznych organ zarządzający ruchem, w uzgodnieniu z zarządcą drogi, wyznacza w strefie płatnego parkowania miejsca przeznaczone na parkowanie, w tym miejsca przeznaczone na parkowanie pojazdów konstrukcyjnie przeznaczonych do przewozu osób niepełnosprawnych o obniżonej sprawności ruchowej lub pojazdów zaopatrzonych w kartę parkingową. Rada miasta (gminy) ustalając strefę płatnego parkowania może wprowadzić zerowe stawki opłat dla niektórych użytkowników drogi – w tym dla osób niepełnosprawnych posiadających kartę parkingową. Osoby niepełnosprawne mogą zatem bezpłatnie parkować tylko na miejscach dla nich wyznaczonych, o ile została dla nich ustalona zerowa stawka opłaty. Samo posiadanie karty parkingowej nie daje osobom niepełnosprawnym uprawnień, aby nie stosować się do znaku D-44 i nie uiszczać opłaty za parkowanie pojazdów samochodowych na drogach publicznych w strefie płatnego parkowania. Ustawa z 23 października 2013 r. o zmianie ustawy Prawo o ruchu drogowym oraz niektórych innych ustaw zmieniła zasady wydawania kart parkingowych. Przepisy dotyczące wydawania kart parkingowych wchodzą w życie 1 lipca 2014 r.

⁴ Pismo z 4 listopada 2013 r. (1112/2013/ART.32/DP/JJA)

⁵ Uchwała nr XXXVI/1077/2008 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z 26 czerwca 2008 r. w sprawie ustalenia strefy płatnego parkowania, wysokości stawek opłaty za parkowanie pojazdów samochodowych na drogach publicznych w strefie, wysokości opłaty dodatkowej oraz określenia sposobu pobierania tych opłat

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	niepełnosprawnych (np. potrzeba większego i wygodniejszego samochodu), a także fakt prowadzenia przez takie osoby działalności gospodarczej.	
Helsińska Fundacja Praw Człowieka Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 209 (obecnie: 248): organ administracji publicznej jest obowiązany udostępnić usługę pozwalającą na komunikowanie się, między innymi strony internetowe spełniające standardy dostępności dla osób niepełnosprawnych. Z badań przeprowadzonych przez biuro RPO w 2010 r. wynika, że 20% badanych serwisów internetowych instytucji publicznych jest dostępnych dla niewidomych. Art. 22: brak informacji na temat zapewnienia dostępności informacji i komunikacji – sprawozdanie należy uzupełnić przynajmniej o obowiązek nałożony ustawą o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Informacje dotyczące dostępności stron internetowych zawarte są w pkt. 217-218 (obecnie 257-260). Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (Pełnomocnik Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych) wystąpiło 5 lutego 2014 r. do wszystkich ministrów o przeprowadzenie monitoringu dostępności stron internetowych ich resortów, przypominając o nałożonym na podmioty realizujące zadania publiczne obowiązku dostosowania serwisów internetowych do międzynarodowych standardów dostępności WCAG 2.0 (rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych). Wskazane zostało zarazem, że w serwisie internetowym Biura Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych znajdują się dwa podręczniki dotyczące dostępności serwisów internetowych. W serwisie internetowym BON (w zakładce „Publikacje”) znajdują się dwa podręczniki dotyczące dostępności serwisów internetowych, które są przydatne do zrozumienia tego zagadnienia, zarówno przez programistów, jak i redaktorów publikujących treści w Internecie. PFRON, w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Integracji, w ramach realizacji projektu „Wsparcie osób niepełnosprawnych w swobodnym dostępie do informacji i usług zamieszczonych w Internecie II” udostępnił dwa bezpłatne szkolenia e-learningowe dla programistów i redaktorów serwisów, które przybliżą zagadnienie dostępności serwisów internetowych i międzynarodowych standardów dostępności WCAG 2.0. Szkolenia dostępne są pod adresem: http://www.edukacja.pfron.org.pl/ . Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Prace dotyczące dostępności stron internetowych nie są obecnie prowadzone. Obowiązujące rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych w § 19 wskazuje, iż: „w systemie

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		teleinformatycznym podmiotu realizującego zadania publiczne służące prezentacji zasobów informacji należy zapewnić spełnienie przez ten system wymagań Web Content Accessibility Guidelines (WCAG2.0), z uwzględnieniem poziomu AA, określonych w załączniku nr 4 do rozporządzenia”.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkty 209-210 (obecnie: 248-249): zasady określone w ustawie o języku migowym wprowadzane są w życie zbyt wolno. Należy upowszechniać wykorzystanie tłumaczy migowych on-line, aby zlikwidować konieczność powiadamiania urzędu na trzy dni wcześniej o potrzebie skorzystania z tłumacza. Urzędy ułomnie wywiązują się z obowiązku informowania o sposobie obsługi osób głuchych. Informacje są podawane językiem niezrozumiałym i znajdują się bardzo „głęboko” na stronach internetowych, co wymaga wielokrotnego wybierania kolejnych, nieintuicyjnych linków. Należy upowszechniać stosowanie informacji w polskim języku migowym.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Działania, o których mowa w uwadze, mieszczą się w katalogu zadań określonym w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym. W związku z tym mogą je realizować organizacje pozarządowe. Wskazana potrzeba zmiany przepisów ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się zostanie poddana analizie
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkty 209-210 (obecnie: 248-249): znaczna liczba samorządów i PCPR nie uwzględnia możliwości starania się o zwrot kosztów korzystania z tłumacza. Procedury uzyskiwania wsparcia są skomplikowane, często w ogóle uniemożliwiają skorzystanie z tych środków.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Kwestie dofinansowania usług tłumacza języka migowego zostały określone w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych). Dofinansowanie nie jest obligatoryjne. Podstawą dofinansowania jest umowa zawarta przez starostę z osobą niepełnosprawną. W umowie określa się m.in. sposób rozliczenia.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	Część PCPR wprowadza wymóg prowadzenia przez tłumaczy języka migowego działalności gospodarczej, domagając się faktur lub rachunków za usługi, a nie umów cywilnoprawnych lub rachunków, oraz faktur wystawionych nie bezpośrednio przez tłumacza a przez firmę lub organizację pozarządową.	Przepisy nie wskazują konieczności prowadzenia działalności gospodarczej przez tłumaczy, co jest każdorazowo podkreślane przez BON w przypadku wątpliwości zarówno powiatów realizujących to zadanie, jak i osób korzystających z dofinansowania.
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkty 223-230 (obecnie: 263-271): W ocenie RPO ⁶ konieczne jest precyzyjne ustalenie obowiązków nadawców telewizyjnych w zakresie wprowadzania dostosowań dla osób z niepełnosprawnościami wzroku i słuchu. Wątpliwości budzi przyznanie KRRiT możliwości arbitralnego decydowania o obniżeniu wymogów dostosowania dla poszczególnych programów. Uprawnienie przyznane KRRiT w rzeczywistości stanowi upoważnienie organu władzy wykonawczej do zmiany przepisów ustawy.	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego nie podziela wątpliwości wyrażonych w uwagach Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Nie można stwierdzić, że Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji – niezależny od administracji rządowej, konstytucyjnie umocowany organ regulacyjny w dziedzinie mediów – wydaje rozporządzenia wykonawcze do ustawy o radiofonii i telewizji arbitralnie. Rozporządzenia Krajowej Rady (w tym rozporządzenie o niższym udziale audycji z udogodnieniami dla niepełnosprawnych) są wydawane na podstawie upoważnień ustawowych. W upoważnieniu ustawowym zawarte są wyraźne i jasne wytyczne, którymi ma się kierować organ przy wydawaniu swego rozporządzenia. Jest to prawidłowa i powszechnie stosowana procedura legislacyjna. Projekt rozporządzenia jest przez Krajową Radę każdorazowo konsultowany społecznie. Organizacje społeczne i pozarządowe mają więc możliwość zgłaszania uwag i opinii do projektów. Krajowa Rada jest odpowiedzialna za to, jak przepisy ustawy są wykonywane, w szczególności kontroluje, jak dostawcy usług medialnych wywiązują się ze swoich ustawowych obowiązków. Jednym z elementów wykonywania przepisów ustawy w praktyce jest scedowanie na Krajową Radę wydania rozporządzeń wykonawczych, do czego jest ona uprawniona na podstawie wielu przepisów ustawy. W ramach nowelizacji ustawy o radiofonii i telewizji w 2011 r. (implementacja dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych) nałożono na dostawców usług medialnych obowiązek zapewnienia, by świadczone przez nich usługi stawały się stopniowo dostępne dla osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu wzroku. oraz osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu słuchu. Obowiązek ten polega na zobowiązaniu nadawców do

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		tęgo, by co najmniej 10 % programu, z wyłączeniem reklam i telesprzedaży, miało udogodnienia takie jak audiodeskrypcja, napisy dla niesłyszących oraz tłumaczenia na język migowy. Wymienione techniki nie powinny być – w zamierzeniu MKiDN – technikami zamiennymi. Dla osób niesłyszących i niedosłyszących od urodzenia język migowy jest pierwszym językiem i nie każda z tych osób zna pisany język polski i potrafi czytać napisy. Każda z wymienionych technik skierowana jest zatem do innego odbiorcy. W związku z tym proponowane 10 % powinno odnosić się proporcjonalnie do każdej z nich. W ten sposób chciano uniknąć sytuacji, że dostawca usług medialnych zastosuje jedną, najmniej kosztowną technikę, wypełniając w ten sposób zapisy ustawy. Podobne przepisy odnoszą się do usług na żądanie, w których odbiorca decyduje, jaką audycję ogląda. Zgodnie z ustawą dostawcy takich usług również mają obowiązek stopniowego wprowadzania udogodnień dla osób niepełnosprawnych. W Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego trwa przegląd ustawy o radiofonii i telewizji pod kątem możliwej nowelizacji jej przepisów. Elementem tego przeglądu są również przepisy dotyczące osób niepełnosprawnych. Planowane jest, między innymi, zwiększenie procentowej kwoty udziału audycji z udogodnieniami dla osób niepełnosprawnych. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Informacja o przeglądzie zawarta została w sprawozdaniu (pkt 264). Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji: KRRiT w „Informacji o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 2012 r.” opowiedziała się za precyzyjnym określeniem obowiązków nadawców telewizyjnych w zakresie realizacji udogodnień dla osób z niepełnosprawnością narządu słuchu oraz osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Jeśli chodzi o upoważnienie KRRiT do obniżania wymogów w tym zakresie, to jest to zapis ustawowy, leżący w gestii ustawodawcy. KRRiT nie ma prawa inicjatywy legislacyjnej, a więc wszelkie zmiany ustawowe mogą być zainicjowane wyłącznie przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. KRRiT uznaje za konieczne utrzymanie dotychczasowych możliwości stosowania ulg dotyczących udogodnień dla osób niepełnosprawnych w przypadku nadawców lokalnych, społecznych, czy też o ile taki status zostanie ustanowiony – również nadawców środowiskowych.
Fundacja Instytut	Punkty 223-228 (obecnie: 263-269):	Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji:

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	ilość czasu antenowego z tłumaczem języka migowego i/lub napisami jest daleko niewystarczająca; docelowo ilość ta powinna zostać zwiększona o 90%.	W świetle art. 6 Dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych oraz dokumentu KRRiT „Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 2012 r.”, a także projektu „Strategii Regulacyjnej KRRiT na lata 2014-2016” (obecnie w fazie konsultacji społecznych), Krajowa Rada podtrzymuje postulat dotyczący zmian prawnych w kierunku stopniowego zwiększania obowiązków nadawców telewizyjnych w zakresie udogodnień dla osób z niepełnosprawnością sensoryczną z obecnych 10% do 50% łącznie w r. 2020. Tak sformułowany cel wydaje się wyważony oraz realistyczny, zważywszy, z jednej strony, słuszne potrzeby osób niepełnosprawnych, z drugiej strony, sytuację rynkową nadawców oraz ich możliwości finansowe i techniczne.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 231 (obecnie 272): brak zasad tworzenia dostępnych systemów teleinformatycznych przez podmioty komercyjne, w tym oferujące usługi o charakterze powszechnym (usługi telekomunikacyjne, medialne, bankowe, finansowe, ubezpieczeniowe i inne).	Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Podejmowane są działania by zapewnić dostępność stron internetowych dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych. 26 marca 2014 r. wydane zostało rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących świadczenia udogodnień dla osób niepełnosprawnych przez dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych, które przewiduje konieczność zapewnienia dostępności stron internetowych (dostosowania tych stron do standardu Web Content Accessibility Guidelines 2.0). Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Informacja o działaniach zawarta została w sprawozdaniu (pkt 274).
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkty 269-271 (obecnie: 315-317): lekarze badający kobiety jeżdżące na wózkach uznają, że nie prowadzą one życia seksualnego, brak wsparcia oraz programów informacyjnych dla niepełnosprawnych kobiet w ciąży i w połogu Punkty 339-340 (obecnie: 390-391): - brak informacji o potrzebach kobiet niepełnosprawnych, lekarze nie mają podstawowych informacji dotyczących specyficznych potrzeb kobiet z różnymi rodzajami	Ministerstwo Zdrowia: Minister Zdrowia podejmuje działania mające na celu poprawę dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz podnoszenia jakości udzielanych świadczeń zdrowotnych. Podstawę działań stanowi ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Świadczenia opieki zdrowotnej zakwalifikowane jako świadczenia gwarantowane, finansowane są ze środków publicznych, w ramach powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego. Przysługują zatem wszystkim świadczeniobiorcom, w tym osobom niepełnosprawnym, kwalifikującym się do danego typu leczenia. Kobiety w okresie ciąży, porodu i połogu znajdują się pod szczególną ochroną prawną. Konstytucja stanowi, że władze publiczne są obowiązane zapewnić szczególną opiekę zdrowotną dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku. Zgodnie z ustawą o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	niepełnosprawności, - stereotypy dotyczące kobiet niepełnosprawnych są szczególnie dotkliwe w obszarze profilaktyki, konsekwencją braku kompetencji u personelu medycznego oraz nieprzystosowania obiektów medycznych jest, że kobiety z orzeczeniami o niepełnosprawności zgłaszają się często do lekarzy dopiero w zaawansowanej fazie choroby, a najtrudniejszą sytuację mają kobiety mieszkające w małych miejscowościach i na terenach wiejskich, gdzie dostęp do opieki medycznej jest często bardzo ograniczony.	środków publicznych prawo do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych mają kobiety w okresie ciąży, porodu i połogu, które mają obywatelstwo polskie i miejsce zamieszkania na terytorium RP, niezależnie od tego czy podlegają ubezpieczeniu zdrowotnemu. Szczegółowo kwestie dotyczące zasad sprawowania opieki zdrowotnej nad kobietą w okresie ciąży, porodu i połogu regulują rozporządzenia Ministra Zdrowia: - w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej, - z 29 sierpnia 2009 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego, - z 27 maja 2011 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, - w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu programów zdrowotnych, - w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia stomatologicznego. 19 października 2012 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20 września 2012 r. w sprawie standardów postępowania medycznego przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych z zakresu opieki okołoporodowej sprawowanej nad kobietą w okresie fizjologicznej ciąży, fizjologicznego porodu, połogu oraz opieki nad noworodkiem. Rozporządzenie to (analogicznie jak wcześniej obowiązujące rozporządzenie Ministra Zdrowia z 23 września 2010 r. w sprawie standardów postępowania oraz procedur medycznych przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych z zakresu opieki okołoporodowej sprawowanej nad kobietą w okresie fizjologicznej ciąży, fizjologicznego porodu, połogu oraz opieki nad noworodkiem), określa standardy postępowania medycznego przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych z zakresu opieki okołoporodowej sprawowanej nad kobietą w okresie fizjologicznej ciąży, fizjologicznego porodu, połogu oraz opieki nad noworodkiem. Standardy uwzględniają wytyczne Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), osiągnięcia medycyny opartej na dowodach naukowych oraz doświadczenia polskie w zakresie opieki nad matką i dzieckiem. Standardy zostały dostosowane do systemu ochrony zdrowia funkcjonującego w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem praw pacjenta, o których mowa w ustawie o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. W nowym rozporządzeniu, między innymi, wprowadzono do planu porodu opieki przedporodowej możliwość zakwalifikowania kobiety ciężarnej do programu badań prenatalnych, realizowanego na podstawie rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu programów zdrowotnych. Doprecyzowane zostały także zapisy związane z karmieniem noworodka i laktacją, sposobu przeprowadzenia

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		instruktażu matki i zakresu tego instruktażu oraz obserwacji procesu laktacji i prawidłowości przystawiania noworodka do piersi oraz oceny skuteczności karmienia piersią. Odnosnie uwagi, że brak jest wsparcia i programów informacyjnych dla niepełnosprawnych kobiet w ciąży i w połogu: nie jest planowane podjęcie działań, których celem miałyby być zapewnienie kobietom niepełnosprawnym opieki ginekologiczno-położniczej odmiennej od tej, jaka jest dostępna dla kobiet pełnosprawnych. Działania takie mogłyby mieć znamiona dyskryminacji. Fakt niepełnosprawności nie jest wyłączną przesłanką zaistnienia „specyficznych potrzeb kobiet niepełnosprawnych w zakresie opieki ginekologicznej”. Zarówno kobiety sprawne jak i niepełnosprawne mają prawo do korzystania z pełnego wachlarza opieki w tym zakresie. Ponadto, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z 4 października 2012 r. w sprawie standardów postępowania oraz procedur medycznych przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych z zakresu opieki okołoporodowej sprawowanej nad kobietą w okresie fizjologicznej ciąży, fizjologicznego porodu, połogu oraz opieki nad noworodkiem, „plan opieki przedporodowej i plan porodu może być modyfikowany odpowiednio do sytuacji zdrowotnej kobiety ciężarnej w trakcie opieki” oraz w połogu każda kobieta ma zapewnioną profesjonalną opiekę w miejscu zamieszkania albo pobytu. Uwaga, że „lekarze badający kobiety na wózkach uznają, że nie prowadzą one życia seksualnego”, zgłoszona przez Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego jest niespójna wewnętrznie i ma charakter polemiczny. Z tego stwierdzenia wyprowadzono potrzebę wsparcia oraz programów informacyjnych dla niepełnosprawnych kobiet w ciąży i w połogu. Należy zwrócić uwagę, że fakt bycia w ciąży jest znamienym potwierdzeniem aktywności seksualnej, którego nie podważą żadni lekarze. Sugeruje to, że uwaga nie została przemyślana lub uogólnienia wypaczyły jej istotę i sens. Stwierdzenie, że: „lekarze badający kobiety na wózkach uznają, że nie prowadzą one życia seksualnego” może też świadczyć o błędnej ocenie stanu zdrowia i potrzeb zdrowotnych pacjentek, które korzystają z wózka inwalidzkiego. Sytuacje takie można traktować jako incydentalne, a ich rozwiązaniem jest prawidłowo przeprowadzony wywiad medyczny. Nie są w tym celu konieczne specjalne programy. Wywiad medyczny jest jednym z podstawowych elementów diagnozowania. Standardy kształcenia na kierunku lekarskim określone są rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 9 maja 2012 r. w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów: lekarskiego, lekarsko-dentystycznego, farmacji, pielęgniarstwa i położnictwa, którego przepisy wskazują wiedzę i umiejętności, jakie powinien posiadać absolwent

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		kierunku lekarskiego, nie zawierają natomiast wykazu zajęć, które muszą znaleźć się w programie studiów na kierunku lekarskim. Na podstawie wymogów zawartych w rozporządzeniu, uczelnie autonomicznie ustalają program studiów. Zasady obowiązują osoby rozpoczynające studia po wejściu w życie rozporządzenia. W odniesieniu do problematyki niepełnosprawności rozporządzenie stanowi, że w zakresie wiedzy absolwent kierunku lekarskiego rozumie znaczenie niepełnosprawności w relacji do postaw społecznych, konsekwencje społeczne niepełnosprawności i bariery społeczno-kulturowe, a także zna i rozumie pojęcie kalectwa, inwalidztwa i niepełnosprawności. Ponadto, zna rolę i metody stosowane w rehabilitacji medycznej oraz aktualną koncepcję jakości życia uwarunkowaną stanem zdrowia, jak również potrafi zinterpretować miary częstości występowania niepełnosprawności. W zakresie umiejętności absolwent dokonuje oceny funkcjonalnej pacjenta niepełnosprawnego oraz proponuje program rehabilitacji w najczęstszych chorobach. Tematyka dotycząca osób niepełnosprawnych jest przedmiotem kształcenia podyplomowego pielęgniarek i położnych. Szkolenia personelu medycznego w zakresie specyficznych potrzeb kobiet niepełnosprawnych są zawarte w specjalizacji w dziedzinie pielęgniarstwa rodzinnego przeznaczonego dla położnych (moduły: Opieka w wybranych problemach położniczych, rola położnej w sytuacji niepełnosprawności matki, Specyfika pracy położnej rodzinnej, zadania położnej rodzinnej w sytuacji choroby i niepełnosprawności w środowisku domowym). Zagadnienia niepełnosprawności, zarówno w odniesieniu do dziecka, jak i człowieka dorosłego, są ujęte w szeregu innych programów kształcenia podyplomowego pielęgniarek i położnych. W ramach kształcenia w innych zawodach medycznych, zarówno w podstawach programowych kształcenia w poszczególnych zawodach (w szkołach policealnych), jak również w Krajowych Ramach Kwalifikacji (KRK), w oparciu o które prowadzone jest kształcenie innych kadr medycznych na studiach wyższych, uczelnie mają nałożony ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym obowiązek uwzględniania w programach kształcenia KRK, nie są ujęte szczegółowe zagadnienia dotyczące specyficznych problemów kobiet niepełnosprawnych. W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół w ramach kształcenia w zawodach medycznych uczniowie/słuchacze podczas zajęć edukacyjnych zapoznają się ze sprzętem wykorzystywanym w pracy z osobami

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		niepełnosprawnymi oraz nabywają wiedzę i umiejętności, między innymi w zakresie rozpoznawania i rozwiązywania problemów opiekuńczych osoby chorej i niesamodzielnej w różnym stopniu zaawansowania choroby i w różnym wieku (opiekun medyczny), nawiązywania i podtrzymywania kontaktu terapeutycznego z podopiecznym, jego rodziną, środowiskiem i zespołem aktywizująco-terapeutycznym, rozpoznawania i diagnozowania potrzeb bio-psycho-społecznych podopiecznego, planowania indywidualnego i grupowego programu działań terapeutycznych, uwzględniających diagnozę oraz możliwości, potrzeby i zainteresowania podopiecznego (terapeuta zajęciowy), czy dobierania np. obuwia ortopedycznego w zależności od rodzaju schorzenia lub rodzaju niepełnosprawności (technik ortopeda). W efekcie współpracy z MEN nad rozporządzeniem w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach, w szkołach policealnych kształcących w zawodach medycznych, w obszarze medyczno-społecznym, wśród umiejętności stanowiących podbudowę do kształcenia w tych zawodach uwzględniono również posługiwanie się językiem migowym. Zgodnie z rozporządzeniem z 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, absolwenci studiów wyższych z obszaru nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej powinni znać objawy i przyczyny wybranych zaburzeń i zmian chorobowych, a także dysfunkcji społecznych oraz metody ich oceny w zakresie niezbędnym dla dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, właściwych dla studiowanego kierunku studiów, posiadać pogłębioną wiedzę z zakresu nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej, potrafić sformułować plan działań odpowiadających potrzebom pacjenta, klienta oraz potrafić prezentować i wyjaśniać problemy z zakresu ochrony zdrowia w sposób dostosowany do przygotowania osób oraz grup docelowych oraz grupy społecznej. KRK charakteryzują się dużym stopniem ogólności, jednakże umożliwia to uczelniom szeroki wybór treści kształcenia, które zostaną ujęte w programach studiów. Zatem to od uczelni zależy, czy w ramach danego kierunku studiów realizowane będą zagadnienia związane ze specyficznymi problemami kobiet niepełnosprawnych.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 273 (obecnie: 319): praktyka oświatowa wskazuje, że wciąż dochodzi do stopniowego wykluczania uczniów niepełnosprawnych z edukacji włączającej i przechodzenia do edukacji segregacyjnej na kolejnych	Ministerstwo Edukacji Narodowej: Ustawa o systemie oświaty umożliwia organizację kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży w formach zapewniających im realizację obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki. Ustawa jednoznacznie wskazuje, że system oświaty zapewnia dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	etapach edukacyjnych. O ile odsetek uczniów uczących się w edukacji włączającej w przedszkolach wynosi 30%, a wliczając oddziały integracyjne około 70%, to na każdym kolejnym etapie edukacji wzrasta liczba uczniów uczących się w placówkach specjalnych (od niecałych 30% w przedszkolach do prawie 80% w szkołach ponadgimnazjalnych).	pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej oraz możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, zgodnie z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi oraz predyspozycjami. Ustawa wskazuje również, że system oświaty zapewnia opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi poprzez umożliwienie zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych. Kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież niepełnosprawną, wymagające stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Kształcenie to może być prowadzone w formie nauki w szkołach ogólnodostępnych, szkołach lub oddziałach integracyjnych, szkołach lub oddziałach specjalnych i ośrodkach na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Dzieci i młodzież z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim obowiązkiem szkolny i obowiązek nauki spełniają poprzez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych, organizowanych na podstawie orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych. W zależności od rodzaju niepełnosprawności, w tym stopnia upośledzenia umysłowego, dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej, organizuje się kształcenie i wychowanie które, stosownie do potrzeb, umożliwia naukę w dostępnym dla nich zakresie, usprawnianie zaburzonych funkcji, rewalidację, oraz zapewnia specjalistyczną pomoc i opiekę. Oznacza to, że uczniowie niepełnosprawni, niezależnie od miejsca kształcenia, mają prawo do kształcenia specjalnego dostosowanego do ich indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych. Oceny poziomu funkcjonowania dziecka niepełnosprawnego dokonują specjaliści w poradni psychologiczno-pedagogicznej, wskazując w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego zalecane formy kształcenia, wspierając rodziców w wyborze szkoły najbardziej odpowiedniej dla ich dziecka. Decyzję o wyborze formy i miejsca kształcenia (szkoły i przedszkola ogólnodostępne, integracyjne lub z oddziałami integracyjnymi, specjalne lub z oddziałami specjalnymi) podejmują rodzice (opiekunowie prawni) dziecka którzy, zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, mają wyłączne prawo decydowania o swoim dziecku, o ile prawo to nie zostało im ograniczone lub nie zostali go pozbawieni. Rodzic ucznia niepełnosprawnego, zgodnie z ustawą o systemie oświaty, dokonuje wyboru rodzaju przedszkola lub szkoły (formy kształcenia specjalnego) wskazując, odpowiednio, szkołę ogólnodostępną, szkołę lub oddział integracyjny, szkołę lub oddział specjalny lub specjalny ośrodek szkolno-

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		wychowawczy. Realizację kształcenia specjalnego zapewnia jednostka samorządu terytorialnego właściwa do prowadzenia danego typu i rodzaju szkoły (ośrodka). Organ, który prowadzi typ i rodzaj szkoły (ośrodka) wybranej przez rodzica ucznia niepełnosprawnego, wskazuje na podstawie orzeczenia (określającego m.in. zalecane warunki realizacji potrzeb edukacyjnych, formy stymulacji, rewalidacji, terapii, usprawniania, rozwijania potencjalnych możliwości i mocnych stron dziecka oraz inne formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także najkorzystniejsze dla dziecka formy kształcenia specjalnego), złożonego przez rodzica, przedszkole/szkołę najbliższą miejscu zamieszkania dziecka, która może zrealizować zalecenia zawarte w orzeczeniu. Zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie ustawy o systemie oświaty, przedszkole/szkoła zobowiązana jest zapewnić uczniowi niepełnosprawnemu realizacji zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego. Wskazując szkołę dla dziecka organ prowadzący może również uwzględnić prośbę rodzica (opiekuna prawnego), dotyczącą wyboru konkretnej szkoły (ośrodka). Podejmowane przez Ministra Edukacji Narodowej w latach 2008-2012 działania stanowiły podstawę tworzenia ram prawnych dla wdrażania w przedszkolach, szkołach i placówkach, będących w systemie oświaty, pożądanych we współczesnym, zróżnicowanym społeczeństwie działań, ukierunkowanych na upowszechnianie idei edukacji włączającej. Od 2008 r. wprowadzane są zmiany w przepisach prawa, które mają na celu zapewnienie dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej powodzenia w nauce szkolnej, wyrównujące ich szanse edukacyjne, zapewniające odpowiednie warunki do nauki i pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Dzięki wprowadzanym zmianom proces kształcenia ucznia niepełnosprawnego dostosowany jest do jego indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz predyspozycji psychofizycznych, niezależnie od typu i rodzaju szkoły, do jakiej uczęszcza. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny, na podstawie którego odbywa się kształcenie ucznia niepełnosprawnego, zawiera zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów podejmowane wobec dziecka oraz realizowane zajęcia rewalidacyjne oraz zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmuje również działania adresowane do nauczycieli, dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek, organów prowadzących szkoły oraz sprawujących nadzór pedagogiczny, mające na celu efektywne wspieranie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami. W latach 2010-2011 Ministerstwo Edukacji Narodowej, w partnerstwie z Akademią

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		Pedagogiki Specjalnej, realizowało projekt „Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”. Jego celem było zapewnienie świadczenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej jak najbliżej dziecka/ucznia, w środowisku jego nauczania i wychowania (przedszkolu, szkole i placówce oświatowej) oraz poprawa jakości systemu kształcenia i wychowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W ramach projektu opracowano model pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Przeprowadzono szkolenia dla 489 liderów zmian w zakresie: nowego modelu pracy z dzieckiem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, nowych zadań szkół w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz przygotowania nauczycieli do rozpoznawania ryzyka specyficznych trudności w uczeniu się (w ramach tych działań opracowano materiały i ankiety). Liderzy zmian przeprowadzili z kolei spotkania konsultacyjno-informacyjne na obszarze całej Polski dla przedstawicieli kadry zarządzającej i pedagogicznej, w których uczestniczyło ponad 50 tys. osób. W ramach projektu opracowane zostały materiały dydaktyczne dla dyrektorów, nauczycieli i rodziców, wspomagające w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami, w tym z uczniem niepełnosprawnym: - „Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały szkoleniowe część I”, - „Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały szkoleniowe część II”, - „Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla nauczycieli”, - „Specjalne potrzeby dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki”, - „Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Praca zespołu nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem w przedszkolach, szkołach i placówkach”, - „Moje dziecko w przedszkolu i szkole. Poradnik dla rodziców uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”, - ulotka informacyjna dla rodziców. Materiały zostały nieodpłatnie przekazane przedszkolom, szkołom i placówkom, są także dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej i Ośrodka Rozwoju Edukacji oraz na portalu edukacyjnym Scholaris do bezpłatnego pobrania.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		W 2012 r., w ramach realizacji Rządowego Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, Ministerstwo Edukacji Narodowej przeprowadziło otwarty konkurs ofert na realizację zadania publicznego „Edukacja włączająca w kształceniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ogólnodostępnych, z oddziałami integracyjnymi i integracyjnymi”. Celem konkursu adresowanego do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych i organizacji pożytku publicznego, było wyłonienie najkorzystniejszych ofert realizacji projektów upowszechniających ideę edukacji włączającej. W wyniku konkursu dofinansowanie otrzymało 48 podmiotów. Zrealizowane projekty były adresowane do uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, od II do IV etapu edukacyjnego, którzy uczęszczają do tych szkół oraz ich rodziców i nauczycieli. W 2013 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej przeprowadziło konkurs ofert na realizację zadania „Szkoła przyjazna i bezpieczna dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – projekty promujące i upowszechniające działania z obszaru bezpiecznego i efektywnego funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych, wspierające indywidualizację kształcenia oraz kształtowanie przyjaznego i bezpiecznego klimatu społecznego w szkole”. W wyniku konkursu otrzymało dofinansowanie 38 podmiotów. W nowej perspektywie finansowej na lata 2014-2020 planuje się realizację projektów, których celem będzie wsparcie szkół w zakresie indywidualizacji pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Działania umożliwią pozyskanie przez przedszkole, szkołę lub placówkę sprzętu specjalistycznego, pomocy i środków dydaktycznych, koniecznych do rozpoznawania potrzeb, wspomagania rozwoju i prowadzenia terapii dzieci i młodzieży. Kadra pedagogiczna przedszkoli, szkół i placówek zostanie przygotowana do efektywnego stosowania pomocy dydaktyczno-naukowych w pracy z dziećmi i młodzieżą ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, co umożliwi organizowanie i udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej odpowiednio do rozpoznanych indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży. Ministerstwo Edukacji Narodowej współpracuje z partnerami społecznymi w zakresie wspierania projektów służących przygotowaniu nauczycieli do pracy z dziećmi i młodzieżą ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W 2013 r. Minister Edukacji Narodowej objął honorowym patronatem projekt Instytutu Tyflogicznego Polskiego Związku Niewidomych „Doszkalanie specjalistów zajmujących się

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		dziećmi niewidomymi i słabowidzącymi z dodatkowymi ograniczeniami do 12 r. życia, które pozostają bez właściwego wczesnego wsparcia i edukacji szkolnej”, realizowany we współpracy z Fundacją Perkins (USA). Projekt ma charakter ogólnopolski, będzie realizowany od 1 października 2012 r. do 30 września 2015 r. Celem jest zidentyfikowanie dzieci i nauczycieli potrzebujących wsparcia, opracowanie programu szkolenia specjalistów wczesnego wspomaganie i nauczycieli, szkolenie specjalistów i nauczycieli dzieci niewidomych z nieprawidłowościami sprzężonymi w wieku od 0 do 12 lat, szkolenie nauczycieli ze szkolnictwa ogólnodostępnego i integracyjnego, przedstawicieli ośrodków doskonalenia nauczycieli oraz poradni psychologiczno - pedagogicznych, doposażenie osób przeszkolonych w pomoce dydaktyczne i rehabilitacyjne dla dzieci niewidomych oraz doposażenie szkół w materiały szkoleniowe. Projektem objętych zostanie 210 specjalistów i nauczycieli z całej Polski. Projekt zostanie sfinansowany przez Perkins International przy Perkins School for the Blind w Bostonie (USA). Podjęta przez Polski Związek Niewidomych inicjatywa będzie stanowiła cenne źródło wiedzy w zakresie edukacji dzieci niewidomych i z nieprawidłowościami sprzężonymi. Ministerstwo Edukacji Narodowej widzi również potrzebę podjęcia międzyresortowych działań zmierzających do wypracowania systemowych rozwiązań dotyczących wsparcia osób niepełnosprawnych od urodzenia do dorosłości. Postulat ten został przedłożony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej Krajowej Radzie Konsultacyjnej do spraw Osób Niepełnosprawnych. Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmuje działania na rzecz zapewnienia szerokiego udziału rodziców, w tym rodziców dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, w decydowaniu o funkcjonowaniu szkoły. W 2012 r. zostało zorganizowane Forum Rodziców przy Ministrze Edukacji Narodowej jako pole dialogu, umożliwiające wpływanie na kierunek polityki oświatowej przez organizacje grupujące rodziców uczniów. Odbyły się dwa spotkania Forum, które zostały poświęcone problematyce kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Rezultatem współpracy z Forum Rodziców jest, między innymi, zebranie postulatów rodziców odnośnie funkcjonowania szkoły, tematów szkoleń dla rodziców, opracowanie poradnika dotyczącego działalności rodziców na terenie szkół, podjęcie prac nad opracowaniem informatora dla rodziców dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami, zawierającego informacje o możliwych sposobach wsparcia dzieci i młodzieży niepełnosprawnych i ich rodzin. W 2013 r. został wydany informator dla rodziców „Samorządy i administracja rządowa na rzecz osób niepełnosprawnych”, dotyczący

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		uprawnień dzieci niepełnosprawnych. Rezultatem działania Forum Rodziców jest przeprowadzenie szerokiej dyskusji na temat miejsca dziecka niepełnosprawnego w systemie oświaty, w jej trakcie sformułowane zostały propozycje zmian systemowych, zapewniających takim uczniom jak najlepszą opiekę i wsparcie rozwoju. Przedstawione informacje wskazują, że podejmowane są działania na rzecz realizacji postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, w tym na rzecz upowszechniania edukacji włączającej.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 281 (obecnie: 327): badanie programów studiów nauczycielskich wykazało, że mniej niż 50% uczelni prowadzących studia nauczycielskie uwzględnia w programach elementy kształcenia w zakresie pedagogiki specjalnej, programów pozostałych uczelni naruszają więc wymogi nałożone przez ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym.	Ministerstwo Edukacji Narodowej: Ministerstwo Edukacji Narodowej współpracowało z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego nad opracowaniem nowego rozporządzenia w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Od roku akademickiego 2012/2013 uczelnie prowadzą studia oraz studia podyplomowe w ramach modułów kształcenia na podstawie przepisów określonych w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Zmieniając standardy kształcenia nauczycieli, założono, że każdy absolwent studiów wyższych będzie posiadał, przynajmniej w stopniu podstawowym, wiedzę pedagogiczną i psychologiczną, w tym w zakresie wychowania, z uwzględnieniem przygotowania do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Tym samym, po zakończeniu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela absolwent będzie posiadał wiedzę psychologiczną i pedagogiczną pozwalającą na rozumienie procesów rozwoju, socjalizacji, wychowania i nauczania - uczenia się, w tym m.in. specyfiki funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela kładzie nacisk na praktyczne przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela. Kształcenie przyszłych nauczycieli stanowi integralną całość zaprojektowaną tak, aby wiedza teoretyczna stanowiła podstawę do nabycia praktycznych umiejętności potrzebnych do wykonywania tego zawodu. Praktyki są organizowane w różnych typach szkół i rodzajach placówek, a obowiązkowo w tych, do pracy w których absolwent studiów uzyskuje przygotowanie. Praktyki przypisane są poszczególnym modułom kształcenia nauczycielskiego, do których należy moduł przygotowania psychologiczno-pedagogicznego. Celem praktyki w tym przypadku jest,

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		zgodnie z rozporządzeniem „gromadzenie doświadczeń związanych z pracą opiekuńczo-wychowawczą z uczniami, zarządzaniem grupą i diagnozowaniem indywidualnych potrzeb uczniów oraz konfrontowanie nabywanej wiedzy psychologiczno-pedagogicznej z rzeczywistością pedagogiczną w działaniu praktycznym”. Zgodnie z treścią standardu, absolwenci powinni mieć świadomość konieczności prowadzenia zindywidualizowanych działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) w stosunku do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Ponadto w ramach ogólnego przygotowania psychologiczno-pedagogicznego, z elementami pedagogiki specjalnej (moduł 2), przyszli nauczyciele uczą się „poznawania uczniów”, docierania do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niepełnosprawnością fizyczną i intelektualną oraz jej konsekwencjami psychologicznymi, a także poznają międzynarodowe i krajowe regulacje dotyczące praw człowieka, dziecka, ucznia oraz osób niepełnosprawnych. Wiedza ta powinna być szeroko wykorzystywana do rozpoznania, przez każdego nauczyciela, typowych objawów u dziecka, które zostało dotknięte jakąkolwiek formą niepełnosprawności. Ponadto, prawodawca, dostrzegając potrzebę szczególnych regulacji i wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu społecznemu, stworzył odrębny blok kształcenia – moduł 5, w całości dedykowany kształceniu nauczycieli w zakresie pedagogiki specjalnej. Studenci studiów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela rozpoczęli kształcenie, na podstawie rozporządzenia, w roku akademickim 2012/2013, a zatem badanie przeprowadzone przez FIRR w latach 2012-2013 może nie odzwierciedlać w pełni stanu faktycznego prowadzenia przez uczelnie kształcenia w zakresie przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkty 283-292 (obecnie: 329-338): w projekcie Krajowego programu na rzecz równego traktowania, mimo wniosków Rzecznika Praw Obywatelskich i wielu organizacji pozarządowych, osób głuchych, nie uwzględniono postulatu doprowadzenia do realnej możliwości korzystania z edukacji dwujęzycznej głuchych dzieci i młodzieży.	Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania: W trakcie uzgodnień międzyresortowych Krajowego programu działań na rzecz równego traktowania, działająca przy Rzeczniku Praw Obywatelskich Komisja Ekspertów do spraw Osób z Niepełnosprawnością zgłosiła uwagę dotyczącą potrzeby uwzględnienia w programie działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji osób głuchych, w tym działań na rzecz nauczania w szkołach dla głuchych polskiego języka migowego. Ministerstwo Edukacji Narodowej wskazało brak potrzeby wpisania do programu takiego działania. Następnie do BPRT wpłynęła korespondencja od Polskiego Związku Głuchych i Fundacji Promocji Kultury Głuchych KOKON, jak też pismo RPO, w których wyrażono poparcie zgłoszonej inicjatywy. MEN podtrzymało wcześniejsze stanowisko.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		Krajowy program na rzecz równego traktowania jest dokumentem rządowym, wszystkie przewidziane w nim działania muszą uzyskać akceptację resortu odpowiedzialnego za realizację. Ministerstwo Edukacji Narodowej: Nauczanie języka migowego może odbywać się w świetle obowiązującego prawa. Szkoły mają możliwość organizacji nauczania polskiego języka migowego na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych. Nauka języka migowego może również odbywać się w ramach zajęć rewalidacyjnych – minimalny oraz tygodniowy wymiar godzin zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych w poszczególnych typach i rodzajach szkół został wskazany w załącznikach do rozporządzenia. Kwestia opracowania programu nauczania polskiego języka migowego jest problemem złożonym, biorąc pod uwagę fakt, że dotychczas nie zostały opracowane ramowe programy nauczania polskiego języka na kursach dla tłumaczy języka migowego, o których mowa w ustawie o języku migowym i innych środkach komunikowania się. Wprowadzenie do Krajowego programu na rzecz równego traktowania na lata 2013-2016 zadań mających na celu opracowanie i wdrożenie systemu nauczania języka polskiego jako języka obcego oraz Polskiego Języka Migowego głuchych uczniów, wymagałoby podjęcia międzyresortowych działań skutkujących koniecznością zaangażowania wysokich środków finansowych nie tylko na realizację tych działań, ale również na przygotowanie i wdrożenie zmian o charakterze systemowym obejmujących, między innymi, opracowanie i wdrożenie systemu zapewniania podręczników szkolnych do nauki języka migowego i w języku migowym, zatrudnienie nauczycieli lub osób na stanowisku pomocy nauczyciela, posługujących się językiem migowym w każdym oddziale, do którego uczęszcza uczeń niesłyszący, profesjonalne szkolenia dla tłumaczy języka migowego/nauczycieli lub pomocy nauczyciela. Możliwość zaangażowania takich środków należy rozważyć w świetle obecnej sytuacji finansów państwa. Należy również uwzględnić głosy zwolenników i przeciwników nauczania dziecka niesłyszącego w języku migowym. Wątpliwości nie budzi fakt, że zakres wymagań edukacyjnych z wszystkich nauczanych przedmiotów, w tym z języka polskiego, jak i metody nauczania, powinny być dostosowane

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		do potrzeb konkretnego dziecka niesłyszącego. Stąd w przepisach prawa wskazano konieczność opracowania dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego oraz dostosowanego do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Program ten powinien również określać zarówno zakres i sposób dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia z poszczególnych przedmiotów, w tym języka polskiego, jak również formy i metody pracy z uczniem – może to być również metoda glottodydaktyczna, jeśli nauczyciel prowadzący zajęcia języka polskiego uzna ją za najwłaściwszą w odniesieniu do potrzeb konkretnego ucznia. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny opracowywany jest we współpracy z rodzicami dziecka niepełnosprawnego lub pełnoletnim uczniem niepełnosprawnym. Nauczyciele mogą wykorzystywać, między innymi, opracowane na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i przekazane nieodpłatnie szkołom i placówkom materiały - poradnik dla nauczycieli szkół ogólnodostępnych „Mój uczeń nie słyszy” (2001 r.) oraz model pracy z uczniem niesłyszącym i słabosłyszącym, opracowany w ramach projektu „Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” (2012 r.). Decyzja, czy dziecko niesłyszące będzie nauczane w polskim języku migowym, a także czy język polski będzie nauczany przy zastosowaniu metod nauczania języka obcego, należy również do rodziców ucznia/pełnoletnich uczniów, którzy decydują o wyborze konkretnej szkoły, a następnie współpracują w opracowaniu indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego. Ministerstwo Edukacji Narodowej w swoich działaniach i tworzonych regulacjach prawnych podkreśla wynikające z art. 48 Konstytucji, prawo rodzica podejmowania decyzji związanych z kształceniem i wychowaniem dziecka. Prawo rodziców lub pełnoletniego ucznia do podejmowania decyzji dotyczących kształcenia przejawia się w: - prawie złożenia wniosku o wydanie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego dziecka, - możliwości udziału w posiedzeniu zespołu orzekającego wydającego orzeczenie, rodzic/pełnoletni uczeń ma prawo wyrażenia stanowiska, w tym co do formułowanych przez zespół zaleceń dotyczących pracy z uczniem, wyboru formy kształcenia (szkoła ogólnodostępna, szkoła lub oddział integracyjny, szkoła lub oddział specjalny, specjalny

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		ośrodek szkolno-wychowawczy), jak i konkretnej szkoły/ośrodka, - prawie udziału w opracowywaniu indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego oraz dokonaniu oceny postępów ucznia. W celu poszerzenia wiedzy rodziców na temat przysługujących im uprawnień związanych z niepełnosprawnością dziecka, na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, we współpracy z Ministerstwem Zdrowia i Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, w Ośrodku Rozwoju Edukacji został opracowany informator dla rodziców dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, zawierający informacje o możliwych sposobach wsparcia. Zgodnie z ustawą z 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, nauczyciel ma prawo stosowania takich metod nauczania i wychowania, jakie uważa za najwłaściwsze spośród uznanych przez współczesne nauki pedagogiczne. Nauczyciel ma również prawo wyboru podręczników spośród wykazu podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej oraz innych pomocy naukowych wykorzystywanych w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Wydaje się, że swoboda w stosowaniu metod nauczania, realizacji programów nauczania (zawsze indywidualnie dostosowywanych w przypadku uczniów niepełnosprawnych), metod terapii, wyboru sposobu komunikowania się oraz stosowanych środków dydaktycznych jest jak najbardziej trafna, zarówno z punktu widzenia indywidualnych potrzeb ucznia (możliwość optymalnego dostosowania procesu kształcenia i terapii do potrzeb ucznia), dostępnych zróżnicowanych możliwości wspierania i terapii osób niesłyszących (np. implantowanie), jak i różnego podejścia do kwestii właściwego przygotowania do funkcjonowania w dorosłym życiu czy sposobu komunikowania się dziecka niesłyszącego, prezentowanego zarówno przez słyszących, jak i niesłyszących rodziców dzieci i młodzieży z dysfunkcją słuchu. Istnieje potrzeba rozwijania umiejętności nauczycieli w zakresie pracy z uczniami niesłyszącymi. Nie do przecenienia jest wsparcie ze strony nauczycieli i specjalistów pracujących w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży niesłyszących i słabosłyszących. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze współpracują ze szkołami ogólnodostępnymi w zakresie diagnozowania i rozwiązywania problemów dydaktyczno-wychowawczych uczniów niepełnosprawnych uczęszczających do tych szkół.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		Mając na uwadze potrzebę przygotowania nauczycieli do efektywnego kształcenia i wspierania rozwoju uczniów niepełnosprawnych, Ministerstwo Edukacji Narodowej podjęło działania zmierzające do stworzenia kompleksowego systemu wspomagania przedszkoli, szkół i placówek. Przygotowując rozwiązania kierowano się wynikami analiz przeprowadzonych między innymi w ramach projektu „Wzmocnienie systemu wspierania rozwoju szkół ze szczególnym uwzględnieniem doskonalenia nauczycieli i doradztwa metodycznego” (projekt realizowany przez MEN w ramach POKL, Priorytet III Wysoka jakość oświaty, Poddziałanie 3.3.1 Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli). W raporcie z realizacji tego projektu sformułowano rekomendacje dotyczące zmian w systemie doskonalenia nauczycieli, w szczególności wskazano na konieczność powiązania systemu doskonalenia nauczycieli z systemem wspomagania szkół i placówek tak, aby kierowane do nauczycieli doskonalenie zawodowe pomogło im rozwiązywać problemy zaistniałe w danym środowisku szkolnym. Efektem tych prac jest zmiana rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli oraz wydanie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych. Regulacje te zobowiązują placówki doskonalenia nauczycieli i poradnie psychologiczno-pedagogiczne do realizacji zadań poprzez: - organizowanie i prowadzenie wspomagania szkół i placówek, polegającego na zaplanowaniu i przeprowadzeniu działań mających na celu poprawę jakości pracy szkoły lub placówki w zakresie wynikającym z zadań lub z potrzeb wspomaganej przedszkola, szkoły lub placówki obejmującego, między innymi, pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły lub placówki, ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły lub placówki, zaplanowanie form wspomagania i ich realizację, wspólną ocenę efektów i opracowanie wniosków z realizacji zaplanowanych form wspomagania, - organizowanie i prowadzenie sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli, specjalistów wychowawców i specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zatrudnionych w szkołach i placówkach oraz dyrektorów szkół i placówek, którzy w zorganizowany sposób współpracują ze sobą w celu doskonalenia swojej pracy, w szczególności przez wymianę doświadczeń. Oferta wspomagania szkół, tworzona przez placówki doskonalenia nauczycieli oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne, będzie: - wynikać z analizy indywidualnej sytuacji szkoły,

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		- odpowiadać na specyficzne potrzeby szkoły, - obejmować cały proces wspomagania, poczynając od przeprowadzenia, we współpracy ze szkołą lub placówką, diagnozy jej potrzeb, poprzez pomoc w realizacji zaplanowanych działań, towarzyszenie w trakcie wprowadzanej zmiany, aż po wspólną ze szkołą lub placówką ocenę efektów i współpracę przy opracowaniu wniosków do dalszej pracy. Wśród nowych rozwiązań zawartych w przepisach w sprawie zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradni specjalistycznych, wyróżnić należy również doprecyzowanie zadań poradni dotyczących wsparcia przedszkoli i szkół we właściwej organizacji kształcenia dzieci i młodzieży niepełnosprawnych. Może ono być realizowane jako współpraca w określaniu nie tylko niezbędnych warunków do nauki, ale także sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, w tym z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania bibliotek pedagogicznych wprowadziło do zakresu ich działalności zadania związane z organizacją i prowadzeniem wspomagania szkół i placówek oraz sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli i dyrektorów szkół. Wspomaganie to będzie sprzyjać podnoszeniu poziomu osiągnięć uczniów i wyrównywaniu szans edukacyjnych uczniów, w tym uczniów niesłyszących, opierać się na efektach kształcenia, w szczególności wynikach ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej szkoły lub placówki, oraz wynikach sprawdzianu i egzaminów zewnętrznych. Wprowadzane zmiany zwiększą dostępność form doskonalenia zawodowego dla nauczycieli wszystkich typów szkół i placówek. System wspomagania szkół i placówek umożliwi dostosowywanie oferty placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz bibliotek pedagogicznych do rzeczywistych potrzeb danej szkoły lub placówki, a wprowadzenie nowych długofalowych form wspomagania – w ramach których nauczyciele nie tylko zdobędą potrzebną im wiedzę i umiejętności, ale również otrzymają pomoc w wykorzystywaniu tej wiedzy i umiejętności w pracy zawodowej – zwiększy motywację nauczycieli do aktywnego uczestnictwa w doskonaleniu zawodowym. Wobec przedstawionych realizowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej działań włączenie proponowanego postulatu do Krajowego programu na rzecz równego traktowania na lata 2013-2016 nie jest konieczne. Ministerstwo Edukacji Narodowej deklaruje jednocześnie pełną otwartość na współpracę w zakresie wspierania dzieci i młodzieży

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		niestyszających w procesie kształcenia i wychowania.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 312 (obecnie: 360): badanie regulaminów uczelni wskazało, że blisko ¼ uczelni nie spełniała wymogów ustawowych w sprawie zapisów dotyczących uwzględniania potrzeb studentów niepełnosprawnych.	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: Niezależnie od spoczywającego na uczelniach obowiązku dostosowania regulaminów studiów do regulacji ustawowych w zakresie szczególnych rozwiązań dla studentów, będących osobami niepełnosprawnymi, jednym z podstawowych zadań każdej uczelni jest stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych. Zadanie to wynika wprost z ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego podkreśla, w kontaktach z uczelniami, aby kwestie te zostały odpowiednio uregulowane w przepisach wewnętrznych uczelni w regulaminach studiów. Zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym do podstawowych zadań uczelni należy stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych. Uczelnie otrzymują z budżetu państwa dotację, którą mogą przeznaczyć na finansowanie kosztów realizacji inwestycji służących kształceniu niepełnosprawnych studentów i doktorantów, na specjalistyczne szkolenia, wyposażenie wypożyczalni sprzętu dla niepełnosprawnych, zakup specjalistycznych urządzeń, materiałów dydaktycznych i naukowych dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych czy transport między obiektami dydaktycznymi uczelni. Decyzje co do podziału środków leżą w gestii uczelni. Kwestia dostępności powstającej infrastruktury naukowo-dydaktycznej dla osób niepełnosprawnych jest uwzględniana przy przyznawaniu dofinansowania ze środków publicznych. Na przykład, w realizowanym w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko priorytecie „Infrastruktura szkolnictwa wyższego” szansę na dofinansowanie miały jedynie projekty, które przewidywały „zastosowanie rozwiązań sprzyjających zapewnieniu równości szans, uzupełniających w stosunku do rozwiązań wymaganych w prawie polskim, w szczególności dotyczących osób niepełnosprawnych”. Także w projektach infrastrukturalnych finansowanych jedynie ze środków MNiSW stosowane są rozwiązania ułatwiające korzystanie z budynków przez osoby niepełnosprawne.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkty 336-338 (obecnie: 387-389): system opieki zdrowotnej nie zauważa specyficznych potrzeb kobiet niepełnosprawnych: gabinety	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Informacja o obowiązkach wynikających z ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się, w tym dla podmiotów leczniczych, przedstawiona jest w pkt. 207-210 (obecnie 246-249) sprawozdania.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	medyczne, w tym gabinety ginekologiczne, nie są przystosowane do obsługi kobiet z różnymi rodzajami niepełnosprawności, w przychodniach i szpitalach brakuje tłumaczy języka migowego, tabliczek w brajlu.	Ministerstwo Zdrowia: Kwestie dostępu osób niepełnosprawnych do budynków i pomieszczeń podmiotów wykonujących działalność leczniczą regulują przepisy budowlane, w szczególności rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, w którym między innymi zostały określone wymagania dotyczące parametrów dla podjazdów (nachylenie pochylni) do budynków, w tym budynków przychodni i szpitali. Do interpretacji przepisów prawa budowlanego i rozporządzeń wydanych na podstawie ustawy właściwy jest Minister Infrastruktury i Rozwoju. Narodowy Fundusz Zdrowia: W celu realizacji zasady zapewnienia wszystkim świadczeniobiorcom jednakowego dostępu do świadczeń, w ramach oceny ofert na świadczenie opieki zdrowotnej świadczeniodawcom zapewniającym obiekt dostępny dla osób niepełnosprawnych przyznawane są dodatkowe punkty. W celu zagwarantowania dostępności świadczeń z zakresu rehabilitacji leczniczej, świadczeniodawcy obowiązani są spełniać następujące warunki: – przy wejściu do obiektu winny znajdować się dojazdy oraz dojścia dla osób niepełnosprawnych ruchowo, – w węzłach sanitarnych winny znajdować się poręcze i uchwyty, – w obiekcie winno znajdować się co najmniej jedno pomieszczenie higieniczno-sanitarne dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, – w budynkach wielokondygnacyjnych winien znajdować się dźwig lub inne urządzenie techniczne, umożliwiające wjazd jeżeli świadczenia są udzielane na kondygnacji innej niż parter. Odpowiednia informacja została dodana do sprawozdania (pkt. 385 i 394). Jeżeli chodzi o świadczeniodawców realizujących program profilaktyki raka piersi w mammobusach, preferowani są świadczeniodawcy zapewniający: – wyposażenie mammobusu w podnośnik lub inne urządzenie techniczne umożliwiające transport osób na wózkach albo podjazdy oraz dojścia o nachyleniu zgodnym z przepisami wydanymi na podstawie ustawy - Prawo budowlane, – wyposażenie mammobusu w pomieszczenie sanitarne przystosowane dla osób niepełnosprawnych.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		Dostęp do świadczeń osobom niepełnosprawnym, zamieszkującym małe miejscowości i tereny wiejskie: – w ramach ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, w przypadku stanu, który uniemożliwia wizytę w poradni (w tym z powodu niepełnosprawności) porady udzielane są w miejscu zamieszkania świadczeniobiorcy albo miejscu jego czasowego pobytu, – niepełnosprawność nie stanowi w podstawowej opiece zdrowotnej ograniczenia dostępu do świadczeń, w zależności od wskazań medycznych; lekarz, pielęgniarka, położna podstawowej opieki zdrowotnej, zgodnie z obowiązującym zakresem zadań i posiadanymi kompetencjami udzielają świadczeń ambulatoryjnie (gabinet odpowiednio: lekarza, pielęgniarki, położnej podstawowej opieki zdrowotnej) lub w domu pacjenta, – świadczeniobiorcom, w tym niepełnosprawnym, którzy ze względu na niemożność samodzielnego poruszania się nie mogą dotrzeć do świadczeniodawców udzielających świadczeń gwarantowanych w rodzaju rehabilitacja lecznicza realizowanych w warunkach ambulatoryjnych, a wymagają rehabilitacji lub fizjoterapii, świadczenia są udzielane w warunkach domowych. Odpowiednia informacja została dodana do sprawozdania (pkt. 386 i 395).
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkt 365 (obecnie: 418): w sprawozdaniu nie odniesiono się do obowiązku wspierania przez państwo podejmowania przez osoby niepełnosprawne wszelkich form zatrudnienia, działalności gospodarczej i samozatrudnienia. W listopadzie 2013 r. HFPC podjęła interwencję w sprawie braku dostosowań podczas egzaminów prawniczych, co utrudnia bądź uniemożliwia osobom niepełnosprawnym zdobycie i wykonywanie zawodu sędziego, prokuratora, adwokata, radcy prawnego lub notariusza. Istotne usprawnienia zostały przewidziane	Ministerstwo Sprawiedliwości: W związku z uwagą dotyczącą braku dostosowań dla osób niepełnosprawnych podczas egzaminów wstępnych na aplikacje: adwokacką, radcowską i notarialną oraz egzaminu konkursowego na aplikację komorniczą, wzięty być musi pod uwagę charakter i sposób przeprowadzenia tych egzaminów. Egzaminy te odbywają się jednego dnia, a w ich trakcie zdający rozwiązują test składający się z zestawu 150 pytań. Udzielenie odpowiedzi nie wymaga szczególnego zaangażowania fizycznego osoby zdającej ani specjalistycznego sprzętu. Charakter i sposób przeprowadzenia egzaminów: adwokackiego, radcowskiego oraz notarialnego różni się od egzaminów wstępnych na aplikacje prawnicze oraz egzaminu konkursowego na aplikację komorniczą. W wyniku zmian wprowadzonych ustawą z 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów, egzaminy adwokacki i radcowski - od 2016 r. - będą składać się z pięciu części pisemnych, a egzamin notarialny - od 2015 r. - z trzech części. Egzaminy adwokacki i radcowski będą trwały cztery dni (czas na rozwiązanie każdego z zadań pisemnych w trakcie pierwszych trzech dni egzaminu wynosi 360 minut, a czwartego dnia wynosi 480 minut). Egzamin notarialny będzie

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	jedynie na potrzeby egzaminu adwokackiego, radcowskiego i notarialnego, w trakcie których istnieje możliwość wydłużenia o połowę czasu przewidzianego na rozwiązanie egzaminu. Brak jest analogicznych regulacji dotyczących egzaminów wstępnych na aplikację adwokacką, radcowską i notarialną, a w przypadku aplikacji komorniczej (na poziomie egzaminu konkursowego na aplikację i egzaminu komorniczego), ogólnej oraz egzaminu sędziowskiego i prokuratorskiego brak jest jakichkolwiek dostosowań. Problem usprawnień podczas testów i egzaminów dotyczących aplikacji prawniczych ma charakter systemowy, a przepisy dotyczące tej materii są niespójne. Niezrozumiałe jest różnicowanie sytuacji w zależności od tego, jaki rodzaj aplikacji chcą odbyć i jaki zawód prawniczy w przyszłości chcą wykonywać osoby niepełnosprawne. Skoro ustawodawca stanął na stanowisku, że zawód adwokata, radcy prawnego i notariusza może wykonywać osoba, która potrzebuje wydłużonego czasu na rozwiązanie zadań podczas egzaminu, to niepełnosprawność nie powinna stanowić bariery zamykającej dostęp	trwał trzy dni (czas na rozwiązanie każdego z zadań pisemnych wynosi 360 minut). W konsekwencji, egzaminy: adwokacki, radcowski i notarialny wymagają od zdających zwiększonego wysiłku fizycznego, psychicznego i intelektualnego. W ich trakcie można korzystać z tekstów aktów prawnych, komentarzy oraz orzecznictwa - pomocne dla zdających jest użycie przez nich właściwego sprzętu komputerowego, dlatego wprowadzono regulacje odnoszące się do osób niepełnosprawnych. Ponieważ charakter i sposób przeprowadzenia egzaminów: adwokackiego, radcowskiego oraz notarialnego jest diametralnie inny od charakteru i sposobu przeprowadzenia egzaminów wstępnych na aplikacje: adwokacką, radcowską i notarialną oraz egzaminu konkursowego na aplikację komorniczą, porównywanie regulacji prawnych ich dotyczących w kontekście dostosowań dla osób niepełnosprawnych podczas trwania egzaminów nie jest uzasadnione. Zdający, przed rozpoczęciem egzaminów wstępnych na aplikacje: adwokacką, radcowską i notarialną oraz egzaminu konkursowego na aplikację komorniczą, składają zgłoszenia o przystąpieniu do egzaminów. Mogą przy tym przekazać informacje o występujących u nich określonych rodzajach niepełnosprawności. Jak wskazuje praktyka, dla takich osób przygotowuje się odpowiednie warunki zdawania egzaminu, uwzględniające niepełnosprawność. Np. w latach 2009, 2011 i 2012 w trakcie egzaminu notarialnego w Krakowie osoba niedowidząca korzystała z materiałów egzaminacyjnych z powiększoną czcionką, a w 2010 r. w trakcie egzaminu radcowskiego w Warszawie jeden z uczestników egzaminu korzystał z materiałów egzaminacyjnych przygotowanych przy zastosowaniu alfabetu Braille'a. Osobom poruszającym się na wózku inwalidzkim zapewnia się odpowiednią przestrzeń umożliwiającą swobodne poruszanie się. Minister Sprawiedliwości, na etapie przygotowań do egzaminów na aplikacje prawnicze, zwraca uwagę przewodniczącym komisji egzaminacyjnych na konieczność zapewnienia odpowiednich warunków zdawania egzaminu przez osoby niepełnosprawne. Prawa osób niepełnosprawnych są przestrzegane - otrzymują one stosowne wsparcie. Wsparcie jest zindywidualizowane, dostosowane do rodzaju niepełnosprawności i regulowane w drodze zarządzeń porządkowych lub organizacyjnych przewodniczących komisji egzaminacyjnych. Zmiany legislacyjne w tym zakresie nie wydają się więc konieczne. Jeżeli chodzi o egzamin komorniczy, to ustawa o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów wprowadziła jego nową formę. Zlikwidowano część ustną, zaś części pisemnej nadano nowy kształt. Egzamin komorniczy będzie trwał dwa dni, po sześć godzin

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	do zawodu sędziego, prokuratora czy komornika. Wymóg pełnej sprawności kandydata do odbycia aplikacji oraz aplikanta nie jest rzeczywistym i decydującym wymogiem zawodowym, który mógłby uzasadniać odmienne traktowanie, skutkujące pozbawieniem możliwości wykonywania zawodu. Brak dostosowań dla osób niepełnosprawnych na etapie aplikacji prawniczych stanowi istotny wyłom w procesie kształcenia i zdobywania kwalifikacji zawodowych, co jest szczególnie widoczne w kontekście uprawnień przyznanych osobom niepełnosprawnym na etapach kształcenia podstawowego, gimnazjalnego, licealnego, a także na poziomie szkolnictwa wyższego. Brak regulacji dotyczących możliwości wprowadzenia dostosowań dla osób niepełnosprawnych podczas konkursów lub egzaminów prawniczych może prowadzić do naruszania praw tych osób w kontekście wynikającego z konwencji obowiązku podjęcia przez państwo wszelkich odpowiednich działań zmierzających do zapewnienia racjonalnych usprawnień dla osób niepełnosprawnych, także w odniesieniu do podejmowania i	każdego dnia, a zdający każdego dnia będą opracowywać jedno zadanie pisemne. Egzamin komorniczy w tej formie zostanie przeprowadzony pierwszy raz w r. 2014. Tym samym, analiza organizacji i przebiegu egzaminu komorniczego, w tym pod kątem potrzeb osób niepełnosprawnych, jest jeszcze przedwczesne. Ocena, czy należy wprowadzić regulacje prawne dotyczące wydłużenia czasu trwania egzaminu komorniczego i możliwości korzystania ze sprzętu komputerowego, będzie możliwa dopiero po przeprowadzeniu egzaminu komorniczego w nowych jego warunkach. Jeżeli chodzi o egzamin sędziowski i prokuratorski, to organizację i przebieg konkursu na aplikację ogólną reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 29 kwietnia 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przeprowadzania naboru dla kandydatów na aplikację ogólną oraz trybu powoływania i działania zespołu konkursowego i komisji konkursowej, natomiast organizację i przebieg egzaminów sędziowskiego i prokuratorskiego reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 1 marca 2011 r. w sprawie przeprowadzania egzaminu sędziowskiego i prokuratorskiego. Wskazane akty nie przewidują ułatwień dla osób niepełnosprawnych. Aplikacje sędziowska i prokuratorska (a na etapie wstępnym aplikacja ogólna) przygotowują kandydatów do objęcia stanowisk sędziego i prokuratora. Osobom pretendującym do tych stanowisk przepisy stawiają wiele szczególnych wymagań. Jednym z nich, warunkującym powołanie na stanowisko sędziego, jest wykazanie się odpowiednim zaświadczeniem, że kandydat jest zdolny, ze względu na stan zdrowia, do pełnienia obowiązków sędziego (art.57 §1 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych). Nie chodzi tu o taki stan zdrowia, który w ogóle daje możliwość podjęcia zatrudnienia i wykonywania jakiejkolwiek pracy, ale o kondycję fizyczną i psychiczną, która pozwala na pełnienie służby na stanowisku sędziego. Badania lekarskie, którym musi poddać się kandydat na stanowisko sędziego, obejmują ogólną ocenę jego stanu zdrowia, ze szczególnym uwzględnieniem układu nerwowego i stanu psychicznego, a w uzasadnionych przypadkach badania specjalistyczne, konsultacje lekarzy specjalistów, a także badania pomocnicze (np. laboratoryjne). Kandydat poddawany jest również badaniom psychologicznym, mającym na celu określenie i opis cech osobowości, z uwzględnieniem zdolności podejmowania decyzji, zdolności samodzielnego oceniania sytuacji oraz odporności na trudne sytuacje. Zakres badań psychologicznych może zostać rozszerzony, jeżeli uprawniony psycholog uzna to za niezbędne do prawidłowego określenia sprawności psychologicznej kandydata (§ 2 i § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 8 marca 2002 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych kandydatów do objęcia urzędu

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	wykonywania jednego z zawodów prawniczych.	sędziego). Wymagania dotyczące stanu zdrowia fizycznego i psychicznego sędziów znajdują uzasadnienie w specyfice czynności, jakie składają się na sprawowanie przez nich wymiaru sprawiedliwości. Nie może zostać sędzią osoba, która nie jest w stanie wykonywać obowiązków orzeczniczych. Przy redagowaniu orzeczeń i uzasadnień oraz innych czynnościach procesowych zastrzeżonych dla sądu, sędziego nie może zastąpić inna osoba; asystent może go jedynie wspierać. Nie może przy tym dojść do odwrócenia ról – sędzia musi być zdolny do samodzielnej pracy. Z przyczyn proceduralnych nie byłoby możliwe wydłużenie, z uwagi na niepełnosprawność sędziego, czasu przeznaczonego na przygotowanie rozprawy, jej przeprowadzenie, opracowanie orzeczenia, czy sporządzenie jego uzasadnienia. Zróżnicowanie terminów poprzez wydłużenie ich dla osób niepełnosprawnych nie jest możliwe przede wszystkim z tego względu, że Kodeks postępowania karnego, Kodeks postępowania cywilnego i Kodeks postępowania administracyjnego, realizując zapisy Konstytucji, zawierają gwarancje procesowe obywateli (podsądnych). W wykonywaniu pracy sędziego nie mniej ważne jest zdrowie fizyczne. Sędzia nie może mieć istotnych wad wzroku, słuchu, czy aparatu mowy bądź innych dysfunkcji, które uniemożliwiają prawidłowe i terminowe wykonywanie czynności procesowych. Z przyczyn faktycznych nie jest możliwe pełnienie służby sędziowskiej przez osoby niewidome, niesłyszące, czy obciążone taką wadą wymowy, która znacznie utrudnia lub uniemożliwia porozumiewanie się z innymi osobami. To samo dotyczy ciężkich dysfunkcji narządów ruchu. Warunki zdrowotne sędziego są na tyle istotne, że trwała niezdolność do pełnienia obowiązków sędziego, spowodowana chorobą lub utratą sił, stwierdzona orzeczeniem lekarskim, jest podstawą przeniesienia sędziego w stan spoczynku, nawet wbrew jego woli (art. 70 §1 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych). Prowadzi to do wniosku, że ustawodawca przyjął, iż podwyższone wymagania dotyczące zdrowia sędziów są istotnym warunkiem pełnienia przez nich służby. Takie same wymagania dotyczące stanu zdrowia psychicznego i fizycznego odnoszą się do prokuratorów oraz kandydatów na stanowisko prokuratora (art. 11 ust. 2 ustawy z 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze). Trwała niezdolność do pełnienia obowiązków spowodowana chorobą lub utratą sił, stwierdzona orzeczeniem lekarskim, jest podstawą przeniesienia prokuratora w stan spoczynku, nawet wbrew jego woli (art. 62a ust. 1 ustawy

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		o prokuraturze). Ustawodawca konsekwentnie przyjął, że takim samym badaniom lekarskim i psychologicznym, jak kandydaci na stanowiska sędziego i prokuratora, podlegają aplikanci sędziowski i prokuratorski (art. 28 ust. 2 ustawy z 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury). Po zakończeniu aplikacji ogólnej kandydaci na aplikację sędziowską lub prokuratorską mają obowiązek przedstawić zaświadczenie o zdolności do pełnienia obowiązków sędziego (o którym mowa w art. 57 §1 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych) lub prokuratora (o którym mowa w art.11 ust. 2 ustawy o prokuraturze). Możliwość kontynuowania szkolenia na aplikacji sędziowskiej albo prokuratorskiej jest więc uzależniona od wykazania zdolności do pełnienia obowiązków sędziego lub prokuratora. Wymagania dotyczące stanu zdrowia są zatem stawiane kandydatom na stanowiska sędziego i prokuratora już na samym początku drogi prowadzącej do objęcia tych stanowisk. Aplikacja ogólna jest etapem wstępnym tego szkolenia i jej głównym celem jest dokonanie selekcji kandydatów na aplikacje specjalistyczne. Każdy absolwent wyższych studiów prawniczych, który zamierza zostać sędzią albo prokuratorem, przystępując do konkursu na aplikację ogólną, zna wymagania ustawowe stawiane kandydatom, w tym również dotyczące warunków zdrowotnych. W kontekście argumentów podnoszonych przez organizacje pozarządowe, warto zauważyć, że z treści art. 8 ust. 1 ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania wynika zakaz nierównego traktowania osób fizycznych, między innymi ze względu na niepełnosprawność. W szczególności, zakazane jest nierówne traktowanie osób fizycznych z uwagi na niepełnosprawność w zakresie podejmowania kształcenia zawodowego. Zakaz nierównego traktowania nie jest jednak zakazem absolutnym. Powołana ustawa w art. 8 ust. 2 przewiduje wyjątek: nie stanowi naruszenia zakazu nierówne traktowanie w zakresie podejmowania środków koniecznych w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa publicznego i porządku, ochrony zdrowia lub ochrony wolności i praw innych osób, w zakresie określonym w innych przepisach. Ustawy w ogóle nie stosuje się do odmiennego traktowania co do możliwości i warunków podejmowania i wykonywania działalności zawodowej oraz podejmowania, odbywania i ukończenia nauki w zakresie kształcenia zawodowego, jeżeli rodzaj lub warunki wykonywania danej działalności zawodowej powodują, że przyczyna odmiennego traktowania jest rzeczywistym i decydującym wymaganiami zawodowym stawianym danej osobie fizycznej, proporcjonalnym do osiągnięcia zgodnego z prawem celu różnicowania sytuacji tej osoby.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		Sformułowane w ustawie Prawo o ustroju sądów powszechnych, w ustawie o prokuraturze i w ustawie o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury podwyższone wymogi dotyczące zdrowia kandydatów na stanowiska sędziów i prokuratorów stanowią kryteria, które ze względu na zapis art. 3 pkt 2 ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, nie mogą być kwalifikowane jako dyskryminacja pośrednia. Ustawa zakazuje, między innymi, dyskryminacji pośredniej osób niepełnosprawnych, polegającej na przyjmowaniu pozornie neutralnych postanowień i stosowaniu kryteriów, które mogłyby prowadzić do niekorzystnych dysproporcji lub szczególnie niekorzystnych sytuacji tych osób. W tym samym przepisie ustawa przewiduje wyjątek w sytuacji, gdy postanowienie lub kryterium jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne. Tym samym, biorąc pod uwagę konstytucyjne prawo obywatela do sądu, podwyższone kryteria zdrowotne dotyczące sędziów i prokuratorów oraz kandydatów do tych zawodów nie są sprzeczne ze wskazaną wyżej ustawą i ich stosowanie nie prowadzi do dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Obowiązujący stan prawny w zakresie kryteriów zdrowotnych, jakie muszą spełnić sędziowie i prokuratorzy oraz kandydaci do tych zawodów, nie jest sprzeczny z ratyfikowaną przez Polskę Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych. Treść postanowień konwencji nie przesądza, że wyjątkowo, w szczególnych dziedzinach życia społecznego, zawodach oraz organizacji państwa (parlamentu, rządu, władzy sądowniczej, wojska, policji) strony Konwencji nie mogą wprowadzać do systemu prawnego warunków ograniczających osobom niepełnosprawnym możliwość wykonywania niektórych, szczególnych zawodów. Nie sposób pominąć również tego, że sędziowie i prokuratorzy, w odróżnieniu od prawników działających w sektorze prywatnym, pełnią służbę publiczną. Szczególny charakter zawodu sędziego potwierdził TK w wyroku z 7 maja 2013 r. (SK 11/11): usytuowanie ustrojowe oraz specyfika służby sędziego i prokuratora odróżniają te zawody w sposób istotny od innych zawodów prawniczych, takich jak zawody adwokata, radcy prawnego czy notariusza. Te ostatnie grupy zawodowe w dużej mierze działają w warunkach konkurencji rynkowej która, z jednej strony weryfikuje ich kompetencje, a z drugiej pozwala na elastyczne ukształtowanie zakresu i warunków pracy. Niepełnosprawna osoba, wykonująca jeden z tych zawodów ma możliwość rezygnacji z osobistego wykonywania trudnych dla niej czynności, z uwagi na dopuszczalność ustanowienia zastępcy lub zatrudnienia pomocników. Z przyczyn ustrojowych oraz proceduralnych sędzia i prokurator nie może korzystać z takich

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		udogodnień. Nie sposób zatem do wymienionych powyżej grup zawodowych stosować tych samych kryteriów. Do egzaminów sędziowskich przeprowadzonych w latach 2011–2013 nie przystępowała żadna osoba niepełnosprawna. Nikt spośród asystentów sędziów, referendarzy sądowych, ani aplikantów, którzy przystąpili do egzaminów, nie powoływał się na niepełnosprawność. Podobnie, w przypadku egzaminu prokuratorskiego przeprowadzonego w 2013 r., żaden aplikant nie był osobą niepełnosprawną, ani na taką okoliczność się nie powoływał.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkty 405-406 (obecnie: 463-464): tylko niezbędne racjonalne usprawnienia są obowiązkiem pracodawcy, oznacza to, że pracodawca może w sposób dowolny ustalać, które ze zgłoszonych potrzeb są niezbędne. Racjonalne dostosowania oznaczają zmiany niezbędne i potrzebne.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Uwaga nie jest prawdziwa. Pracodawca nie ma prawa decydowania o zakresie racjonalnych usprawnień, a tym samym do ograniczania ich w sposób arbitralny. W razie wątpliwości istnieje możliwość konsultacji ich zasadności ze służbą medycyny pracy. Kwestie sporne rozstrzyga sąd. Organem uprawnionym do oceny prawidłowości stosowania przepisów prawa pracy przez pracodawców oraz do udzielania porad jest Państwowa Inspekcja Pracy. Dlatego w razie wątpliwości dotyczących dostosowania stanowisk pracy, w tym w przypadku występowania różnicy zdań między pracownikiem a pracodawcą co do rodzaju i zakresu usprawnień należy zwrócić się do właściwego okręgowego inspektoratu pracy. Sprawozdanie zostało odpowiednio uzupełnione (pkt 466)
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkty 405-406 (obecnie: 463-464): w sprawie M.O. prokuratura i sądy uznały, że z uwagi na niepełnosprawność M.O. nie jest w stanie wykonywać zawodu prokuratora. Wprawdzie w lipcu 2008 r. została uznana przez lekarza orzecznika ZUS za całkowicie niezdolną do pracy i samodzielnej egzystencji, jednak po zgłoszeniu się do pracy po okresie rehabilitacji M. O. przedłożyła zaświadczenie wydane przez lekarza medycyny pracy, z którego wynikało,	Ministerstwo Sprawiedliwości: W kontekście dostępu do zawodu komornika, sędziego, czy prokuratora zaznaczyć należy, że nadanie pewnym zawodom charakteru zawodów zaufania publicznego oznacza ustawową dopuszczalność nakładania pewnych ograniczeń w zakresie konstytucyjnej wolności dostępu do zawodu i jego wykonywania (zob. wyrok TK z 19 kwietnia 2006 r., K 6/06, OTK-A, 2006/4/45). Zawody zaufania publicznego muszą być poddane stosownej reglamentacji oraz gwarancjom prawnym, ponieważ takiego ochronnego rozwiązania wymaga interes publiczny oraz ochrona interesów osób obsługiwanych przez świadczących usługi prawnicze. Podkreślić należy, jak wynika z cytowanego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, że dostęp do zawodów zaufania publicznego musi być limitowany talentem i kwalifikacjami danej osoby, przy czym zaznaczyć trzeba, iż Trybunał Konstytucyjny nie ograniczył tego wymogu jedynie do kwalifikacji zawodowych. Pojęcie kwalifikacji obejmuje zarówno wykształcenie, jak i uzdolnienia potrzebne do

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	że może ona wykonywać swój zawód. Prokuratura oparła się jednak na innej opinii lekarskiej mówiącej o niezdolności M. O. do wykonywania zawodu prokuratora. Negatywna opinia wynikała z faktu wskazania przez prokuraturę w skierowaniu na badania szerokiego zakresu czynności wykonywanych na stanowisku prokuratora, w tym wymagających wysiłku fizycznego. W pismach procesowych pełnomocnicy M. O. i ona sama argumentowali, że przepisy unijne (przede wszystkim dyrektywa 2000/78/WE) zakazują dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność i nakazują podejmowanie środków w celu dostosowania warunków pracy do możliwości osób niepełnosprawnych.	pełnienia jakiejś funkcji lub wykonywania jakiegoś zawodu. Uzdolnienia to natomiast dyspozycja warunkująca nabywanie nieprzeciętnych sprawności lub umiejętności w jakiejś dziedzinie. Dyspozycja to zaś nie tylko wrodzona skłonność lub talent do czegoś, ale także czyjaś forma fizyczna lub psychiczna, zwłaszcza dobra. Językowe rozumienie kwalifikacji, jako warunku dostępu do zawodów zaufania publicznego, pozwala więc na postawienie tezy, że przesłanka ta odwołuje się również do formy psychicznej i fizycznej kandydata do wykonywania tego zawodu. W tej sytuacji, spełnienie wszystkich wymagań stawianych przez ustawodawcę osobom wykonującym zawód zaufania publicznego jest uzasadnione tym, iż powierzone są im zadania o szczególnym charakterze lub szczególnej doniosłości z punktu widzenia zadań państwa, troski o realizację interesu publicznego, czy gwarancji wolności i praw jednostki. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych przewiduje w art. 27 ust. 1, że państwa strony uznają prawo tych osób do pracy, na zasadzie równości z innymi osobami, co obejmuje prawo do możliwości zarabiania na życie poprzez pracę swobodnie wybraną lub przyjętą na rynku pracy. Jednocześnie jednak art. 5 ust. 3 Konwencji stanowi, że w celu popierania równości i likwidacji dyskryminacji, państwa strony podejmą wszelkie odpowiednie kroki celem zapewnienia racjonalnych usprawnień. Racjonalne usprawnienie oznacza natomiast konieczne i odpowiednie zmiany i dostosowania, nienakładające nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia, jeśli jest to potrzebne w konkretnym przypadku, w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz ich wykonywania na zasadzie równości z innymi osobami (art. 2). Podobnie kwestia ta została uregulowana w dyrektywie Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy, która zakazuje jakichkolwiek form bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji z powodu niepełnosprawności (art. 2 ust. 1). Przepisy dyrektywy mają zastosowanie do wszystkich osób, zarówno sektora publicznego, jak i prywatnego, włącznie z instytucjami publicznymi, w odniesieniu do warunków dostępu do zatrudnienia lub pracy na własny rachunek, w tym również kryteriów selekcji i warunków rekrutacji (art. 3 ust. 1 lit. a). Niezależnie od tego dyrektywa przewiduje, że Państwa Członkowskie mogą uznać, iż odmienne traktowanie ze względu na cechy związane z jedną z przyczyn wymienionych w art. 1, w tym niepełnosprawność, nie stanowi dyskryminacji w przypadku, gdy ze względu na rodzaj działalności zawodowej lub warunki jej wykonywania, dane cechy są istotnym i

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		determinującym wymogiem zawodowym, pod warunkiem, że cel jest zgodny z prawem, a wymóg jest proporcjonalny (art. 4 ust. 1). W celu zagwarantowania przestrzegania zasady równego traktowania osób niepełnosprawnych, dyrektywa przewiduje również wprowadzenie racjonalnych i proporcjonalnych usprawnień (art. 5). Dyrektywa nie nakłada wymogu, aby osoba, która nie jest kompetentna ani zdolna bądź dyspozycyjna do wykonywania najważniejszych czynności na danym stanowisku lub kontynuacji danego kształcenia, była przyjmowana do pracy, awansowana lub dalej zatrudniana, nie naruszając obowiązku wprowadzania racjonalnych zmian uwzględniających potrzeby osób niepełnosprawnych. W związku z powyższym wydaje się, że nie sposób skutecznie przyjąć założenia, iż każda osoba niepełnosprawna może wykonywać każdy prawniczy zawód zaufania publicznego, w tym objąć stanowisko komornika, sędziego, czy prokuratora, a państwo ma obowiązek zapewnić takie warunki dostępu do zawodu, które całkowicie wyrównają szanse osób niepełnosprawnych w tym zakresie. Stwierdzić należy, że w przedstawionej wyżej materii legislacyjnej brak jest podstaw do przyjęcia, iż wystąpiło zagrożenie naruszenia Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Art. 27: większe wsparcie finansowe kobiet, które chcą podjąć zatrudnienie lub samozatrudnienie.	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych: Projekty prozatrudnieniowe realizowane przez PFRON nie są kierowane wyłącznie do kobiet, ale zawierają zapisy antydyskryminacyjne. Celem projektów jest objęcie wsparciem osób niepełnosprawnych, co ma pomóc w aktywizacji zawodowej i zwiększyć szanse zatrudnienia. Formy wsparcia są dostosowane do indywidualnych potrzeb i możliwości uczestników projektów. Może to być np. ukończenie warsztatów aktywizacji zawodowej, odbycie staży rehabilitacyjnych, ukończenie szkoleń zawodowych m.in. podnoszących kwalifikacje oraz umiejętności, podjęcie pracy, kontynuacja lub rozpoczęcie nauki, ukończenie indywidualnych zajęć praktycznych u pracodawcy. W latach 2014-2015, ramach Pilotażowego Programu "Aktywny Samorząd" realizowany będzie moduł I obszar D – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej. W ramach Obszaru D można otrzymać pomoc finansową 200 zł miesięcznie, nie więcej niż 2.400 zł w ciągu roku – tytułem kosztów opieki nad każdą osobą zależną. Osobą zależną zdefiniowano następująco: dziecko będące pod opieką wnioskodawcy i przebywające w żłobku lub przedszkolu albo pod inną tego typu opieką (dziennej opiekuna, niani lub w ramach klubu dziecięcego, punktu przedszkolnego, zespołu wychowania przedszkolnego).

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Art. 27: zrównanie wsparcia dla pracodawców z otwartego i chronionego rynku pracy.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Punkt 376 (obecnie 430) otrzymał nowy zapis, dodana też została informacja (pkt 426).
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Artykuł 27: rozwiązania opracowane w ramach projektów, których celem było wprowadzenie osób głuchych na rynek pracy (lata 2008-2012) nie zostały wprowadzone jako standard, a zebrane w ramach realizacji projektów zespoły specjalistów nie są wykorzystywane po zakończeniu projektów.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Nie jest jasne, o jakie rozwiązania, które nie zostały wprowadzone jako standard, chodzi. Projekty realizowane na rzecz osób niesłyszących przez PFRON w partnerstwie w ramach Poddziałania 1.3.6 PO KL 2007-2013, to druga edycja projektu „Wsparcie osób niesłyszących na rynku pracy” zapewniała upowszechnianie rezultatów co najmniej w postaci przygotowania i dystrybucji podręcznika dobrych praktyk z zakresu aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych. Zasada upowszechniania projektu, poprzez udostępnianie wiedzy na temat form wsparcia udzielanych osobom niepełnosprawnym, ma na celu stworzenie możliwości multiplikacji rozwiązań w podobnych grupach docelowych, również w ramach projektów realizowanych na poziomie regionalnym. Nie ma natomiast mechanizmów pozwalających na automatyczne angażowanie specjalistów biorących udział w realizacji projektów w inne działania. Mogą oni wykazać się doświadczeniem zdobytym w ramach projektów i dzięki temu ubiegać się o udział w innych przedsięwzięciach.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Artykuł 27: nie istnieje żaden system informacji zawodowej w polskim języku migowym.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy minister właściwy do spraw pracy realizuje zadania na rzecz rynku pracy przez koordynację publicznych służb zatrudnienia, w szczególności przez tworzenie, rekomendowanie i upowszechnianie narzędzi, metod i zasobów informacyjnych na potrzeby poradnictwa zawodowego, pośrednictwa pracy, organizacji szkoleń, przygotowania zawodowego dorosłych lub innych form pomocy określonej w ustawie. Art. 38 ust. 1 pkt 1 ustawy określa, że poradnictwo zawodowe i informacja zawodowa polega na udzielaniu bezrobotnym i poszukującym pracy pomocy w wyborze odpowiedniego zawodu i miejsca zatrudnienia, w szczególności poprzez udzielanie informacji o zawodach, rynku pracy oraz możliwościach szkolenia i kształcenia. Szczegółowe kwestie związane z realizacją przez publiczne służby zatrudnienia usług rynku pracy, w tym usługi poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej, określa rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 14 września 2010 r. w sprawie standardów i warunków prowadzenia usług rynku pracy. Zgodnie z rozporządzeniem zasoby informacji zawodowych oraz innych informacji pomocnych w aktywnym poszukiwaniu pracy

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		są udostępniane w powiatowym urzędzie pracy oraz centrum informacji i planowania kariery zawodowej wojewódzkiego urzędu pracy w postaci papierowej, audiowizualnej lub elektronicznej, w tym na stronach internetowych, odpowiednio, powiatowego lub wojewódzkiego urzędu pracy. Zasoby informacji dostępne są dla osób bezrobotnych i poszukujących pracy, dla osób niezarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy i dla pracodawców. Oznacza to, że pomimo braku systemu informacji zawodowej opracowanego z polskim języku migowym z zasobów informacji zawodowej udostępnianych przez publiczne służby zatrudnienia mogą korzystać osoby niepełnosprawne, w tym osoby głuche.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Artykuł 27: nikłe zaangażowanie MPiPS w programowanie nowej perspektywy UE 2014-2020 na rzecz osób niepełnosprawnych - ryzyko utraty szansy na wykorzystanie środków UE w celu poprawy równości szans na rynku pracy dla osób z niepełnosprawnościami, pomimo, że Poprawione rozporządzenie ogólne Komisji Europejskiej w sprawie programowania pięciu funduszy polityki spójności 2014-2020, nakłada na państwa członkowskie jako warunek <i>ex-ante</i> podpisania Umowy Partnerskiej z UE konieczność „istnienia mechanizmu, który zapewnia skuteczne wdrożenie i stosowanie Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych”.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, w tym Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych, jest zaangażowane w programowanie perspektywy finansowej 2014-2020. W tym celu w MPiPS została powołana grupa robocza do spraw prac nad perspektywą finansową Unii Europejskiej 2014-2020. Grupa, między innymi, opiniuje i przygotowuje dokumenty programowe wynikające z „Systemu organizacji prac nad dokumentami programowymi związanymi z perspektywą finansową Unii Europejskiej 2014-2020”, dbając by potrzeby osób niepełnosprawnych były w pełni uwzględniane. Każdorazowo, w toku konsultacji krajowych, jak i regionalnych programów operacyjnych, MPiPS podkreśla, że należy podjąć wszelkie działania zmierzające do zagwarantowania równego dostępu i przeciwdziałania dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Kwestie dotyczące niepełnosprawności powinny być uwzględniane w sposób horyzontalny, tzn. potrzeby osób niepełnosprawnych powinny być uwzględniane we wszystkich działaniach. MPiPS zwraca także uwagę na konieczność spełniania przez inwestycje infrastrukturalne wymogów związanych z dostępnością dla osób niepełnosprawnych. Postuluje również zapewnienie, jako warunku, równego dostępu osób niepełnosprawnych do oferowanego wsparcia oraz zagwarantowanie niezbędnych dostosowań do potrzeb osób niepełnosprawnych w ramach realizowanych ze środków UE inicjatyw, wskazując, że celowe jest zapewnienie środków finansowanych na przedmiotowe dostosowania. W ramach regionalnych programów operacyjnych osoby niepełnosprawne zostały uwzględnione wśród grup znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy i zaadresowano do nich odpowiednie instrumenty wsparcia, w tym specyficzne, takie jak zatrudnienie wspomagane. Ponadto, w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 (wersja

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		przyjęta przez Radę Ministrów 8 stycznia 2014 r.) uwzględniono szereg działań postulowanych przez MPiPS, mających na celu rozwój systemu wsparcia osób niepełnosprawnych. Działania podejmowane w ramach priorytetu inwestycyjnego 8.11 będą miały na celu wypracowanie nowoczesnych instrumentów pozwalających na zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Narzędzia odpowiadać będą indywidualnym potrzebom osoby niepełnosprawnej oraz dostosowane będą do potrzeb pracodawcy oraz rynku pracy. Konieczna jest analiza i ocena obecnie funkcjonujących instrumentów, czego skutkiem będzie ewentualna ich modyfikacja oraz zaproponowanie nowych narzędzi, uwzględniających zmieniającą się sytuację na rynku pracy oraz aktualny stan wiedzy. W ramach priorytetu 9.4 został wyodrębniony cel szczegółowy „Przygotowanie podmiotów polityk publicznych do pełnej implementacji postanowień Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych”, a Pełnomocnik Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych został wskazany wśród potencjalnych beneficjentów). Realizowane będą działania w zakresie rewizji i rozbudowy istniejących rozwiązań i usług na rzecz włączenia społecznego i redukcji ubóstwa osób, rodzin, środowisk i społeczności lokalnych oraz wypracowania nowych rozwiązań i standardów w tym zakresie, w tym rozwiązań i standardów pozwalających na precyzyjne identyfikowanie osób, do których powinny być kierowane instrumenty wsparcia z uwzględnieniem ich dostosowania do indywidualnych potrzeb beneficjenta (nowoczesny system orzekania o niepełnosprawności). Ze względu na etap prac nie jest jeszcze możliwe wskazanie kwoty alokacji przeznaczonej na realizację tych działań.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 414 (obecnie: 473): przepisy nie określają mierników tak zwanej niezdolności do pracy, w związku z czym orzecznictwo może być arbitralne i nie spełnia norm konstytucyjnych.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wypowiada się w sposób ogólny co do okoliczności, które powinny być uwzględnione przy ocenie stopnia i przewidywanego okresu niezdolności do pracy oraz rokowania co do odzyskania zdolności do pracy. Z uwagi na to, że przepisy przewidują ustalanie stopnia niezdolności do pracy w zawodzie wykonywanym przez ubezpieczonego albo w innym zawodzie nie jest możliwe określenie konkretnych mierników takiej niezdolności, biorąc pod uwagę liczbę istniejących zawodów. Zgodnie z definicją niezdolna do pracy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie r. je odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu. Całkowicie niezdolna do pracy jest

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiejkolwiek pracy, zaś częściowo niezdolna do pracy jest osoba, która w znacznym stopniu utraciła zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji. Przy ocenie stopnia i przewidywanego okresu niezdolności do pracy oraz rokowania co do odzyskania zdolności do pracy uwzględnia się: stopień naruszenia sprawności organizmu oraz możliwości przywrócenia niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji, możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy oraz celowość przekwalifikowania zawodowego, biorąc pod uwagę rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne. Renta z tytułu niezdolności do pracy jest świadczeniem związanym z istnieniem w organizmie osoby ubezpieczonej stanu chorobowego czyniącego badanego obiektywnie niezdolnym do pracy. Przy ocenie całkowitej niezdolności do pracy należy brać pod uwagę zarówno kryterium biologiczne (stan organizmu dotkniętego schorzeniami naruszającymi jego sprawność w stopniu powodującym całkowitą niezdolność do jakiejkolwiek pracy), jak i ekonomiczne (całkowita utrata zdolności do zarabkowania wykonywaniem jakiejkolwiek pracy) Ustawa upoważnia Prezesa ZUS do kontroli prawidłowości i jednolitości stosowania zasad orzecznictwa o niezdolności do pracy przez lekarzy orzeczników i komisje lekarskie, a także udzielanie lekarzom orzecznikom i komisjom lekarskim wytycznych w sprawie tych zasad. ZUS, w ramach realizacji tych zadań, wydaje „Standardy orzecznictwa lekarskiego ZUS” stanowiące podręcznik dla lekarzy orzekających o niezdolności do pracy. W ramach nadzoru Prezesowi ZUS przysługuje też prawo przekazania sprawy do rozpatrzenia przez komisję lekarską, jeżeli w wyniku kontroli zostanie stwierdzony brak zgodności orzeczenia lekarza orzecznika lub komisji lekarskiej ze stanem faktycznym lub zasadami orzecznictwa o niezdolności do pracy. Od decyzji ZUS odmawiającej przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy lub decyzji przyznającej rentę z tytułu niezdolności do pracy przysługuje odwołanie do sądu, również w zakresie ustalenia stopnia niezdolności do pracy lub stwierdzenia braku takiej niezdolności. Sąd może w tej sprawie odwołać się do opinii biegłych sądowych.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 414 (obecnie: 473): system nie adresuje innych potrzeb niż tak zwana niezdolność do pracy, w szczególności:	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Rozwiązania zawarte w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych są uzupełnione rozwiązaniami wynikającymi z innych ustaw.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	(i) nie wspiera zdolności do pracy, to jest nie uzupełnia przychodów osób, które pracują, ale nie są w stanie z pracy się utrzymać, (ii) nie partycypuje w pokrywaniu wyższych kosztów funkcjonowania, wynikających z niepełnosprawności, o czym mowa w art. 28 ust. 2 lit. c konwencji. W efekcie wiele osób potrzebujących pozostaje bez wsparcia.	Na podstawie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych funkcjonuje wiele instrumentów, mających na celu skuteczną rehabilitację zawodową osób niepełnosprawnych i wsparcie w zakresie wejścia i utrzymania ich na rynku pracy. Wsparcie to kierowane jest bezpośrednio do osób niepełnosprawnych bezrobotnych oraz poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu (możliwość podjęcia szkoleń, staży, przygotowania zawodowego dorosłych, prac interwencyjnych czy studiów podyplomowych), ale też do osób niepełnosprawnych zainteresowanych podjęciem lub już prowadzących działalność gospodarczą (jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej lub wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, dofinansowanie do 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie tej działalności, refundacja składek na ubezpieczenia społeczne dla osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą lub rolniczą). Wsparciu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych służą ponadto instrumenty skierowane do pracodawców zamierzających zatrudnić lub już zatrudniających osoby niepełnosprawne. Mogą oni skorzystać z: – miesięcznego dofinansowania do wynagrodzenia pracownika niepełnosprawnego, – zwrotu kosztów związanych z przystosowaniem stanowisk pracy i pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb niepełnosprawnego pracownika, a także kosztów adaptacji lub nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej wykonywanie pracy lub funkcjonowanie w zakładzie pracy oraz zakupu i autoryzacji oprogramowania na użytek pracowników niepełnosprawnych oraz urządzeń technologii wspomagających lub przystosowanych do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności, – zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej do wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia, – zwrotu kosztów szkolenia pracownika niepełnosprawnego, – zwrotu miesięcznych kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy w zakresie czynności ułatwiających komunikowanie się z otoczeniem, a także czynności niemożliwych lub trudnych do samodzielnego wykonania przez pracownika niepełnosprawnego na stanowisku pracy; – zwolnień z wpłat na PFRON. Celem ubezpieczeń społecznych jest zapewnienie osobom ubezpieczonym świadczeń pieniężnych w przypadku wystąpienia ryzyka ubezpieczeniowego (np. niezdolność do pracy, starość, śmierć żywiciela) i utraty dochodu z wykonywanej pracy. Świadczenia te przysługują

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		w zamian za uprzednio odprowadzone składki, które stanowią podstawę finansowania Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Wysokość świadczeń z ubezpieczenia społecznego, w tym renty z tytułu niezdolności do pracy, jest ustalana w oparciu o obiektywne przesłanki, takie same dla osób ubezpieczonych, bez uwzględniania indywidualnej sytuacji finansowej danej osoby. System ubezpieczeń społecznych przewiduje wspieranie zdolności do pracy osób ubezpieczonych poprzez prowadzenie prewencji rentowej i wypadkowej. Ustawa o systemie ubezpieczeń nakłada na ZUS obowiązek prowadzenia prewencji rentowej i wypadkowej. Prewencja rentowa obejmuje: – kierowanie na rehabilitację leczniczą, – badania i analiza przyczyn niezdolności do pracy oraz inne działania prewencyjne. Prewencja wypadkowa obejmuje: – dofinansowanie działań na rzecz utrzymania zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej, – zamawianie analiz i prac naukowo-badawczych, – upowszechnianie wiedzy o zagrożeniach powodujących wypadki przy pracy i choroby zawodowe oraz o sposobach przeciwdziałania tym zagrożeniom, – refundację świadczeń zdrowotnych z zakresu stomatologii i szczepień ochronnych oraz zwrot kosztów badań i wyrobów medycznych. Ustawa o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych przewiduje działania prewencyjne prowadzone przez ZUS.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 414 (obecnie: 473): podjęcie pracy oznacza zdolność do pracy i odebranie prawa do renty – powstaje pułapka świadczeniowa: system z jednej strony wpędza osoby niepełnosprawne w bierność zawodową, ubóstwo i wykluczenie ze społeczeństwa, z drugiej oferuje renty, które znacząco obciążają budżet państwa, oraz pozbawia przychodów z	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Podjęcie pracy zarobkowej przez osobę pobierającą rentę z tytułu niezdolności do pracy nie oznacza w każdym przypadku zawieszenia lub wstrzymanie wypłaty świadczenia. Zawieszenie wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy lub zmniejszenie świadczenia z powodu osiągnięcia określonego pułapu przychodów z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi społecznego, przewidziane w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych powoduje tylko czasowe zaprzestanie wypłaty świadczenia, w okresie kiedy wskazane w ustawie limity dopuszczalnego przychodu zostaną przekroczone. Wstrzymanie wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy następuje, jeżeli prawo do tego świadczenia ulega zmianie na skutek stwierdzenia braku niezdolności do pracy przez

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	pracy i korzyści społecznych.	lekarza orzecznika, komisję lekarską lub w wyniku postępowania sądowego.
Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów	Punkty 418-421 (obecnie: 479-483): brak informacji, że na mocy zmiany ustawy o świadczeniach rodzinnych od 1 lipca 2013 r. opiekunom osób niepełnosprawnych odebrano świadczenia pielęgnacyjne, zmiany te TK uznał za niegodne z Konstytucją.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Pkt. 419-421 (obecnie 480-483) otrzymały nowy zapis.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 419 (obecnie: 480): obecny mechanizm świadczenia pielęgnacyjnego utrwala pułapkę świadczeniową – ruguje opiekunów osób niepełnosprawnych z rynku pracy.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Zgodnie z ustawą o świadczeniach rodzinnych, istotą świadczenia pielęgnacyjnego jest częściowe zrekompensowanie opiekunowi osoby niepełnosprawnej faktu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad niepełnosprawnym członkiem rodziny. To określa podstawowy warunek, który musi spełnić osoba ubiegająca się o świadczenie pielęgnacyjne – brak aktywności zawodowej spowodowany koniecznością sprawowania opieki nad osobą niepełnosprawną. Nie są prowadzone prace w kierunku umożliwienia pobierania tego świadczenia przez osoby aktywne zawodowo.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 422 (obecnie: 484): nowelizacja ustawy o rencie socjalnej z 2011 r. uchylili szkodliwe zapisy, które zawieszały rentę w przypadku podjęcia jakiejkolwiek pracy, nadal jednak podjęcie pracy może oznaczać pozbawienie prawa do tej renty, co wzmacnia zjawisko pułapki świadczeniowej i utrzymuje rencistów poza rynkiem pracy.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Renta socjalna przysługuje osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem 18 r. życia, a jeżeli powstało w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej – przed ukończeniem 25 r. życia, w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej. Renta może być stała lub przyznana na czas określony. Mimo że renta socjalna jest przyznawana z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, możliwe jest jej łączenie z innymi dochodami. Jedynie w przypadku osiągnięcia przychodów w kwocie wyższej niż 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, prawo do renty zostaje zawieszone. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie wynosiło w IV kwartale 2013 r. 3.823,22 zł, co oznacza, że prawo do renty było zawieszane po osiągnięciu dochodu przekraczającego 2.76,25 zł. Ocena, że strach przed zawieszeniem renty socjalnej w wypadku podjęcia pracy przez osobę niepełnosprawną utrzymuje rencistów poza rynkiem pracy wydaje się niezasadna.
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego	Punkt 424 (obecnie: 486): ulgi dla pasażerów niepełnosprawnych są	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju: Zgodnie z ustawą o transporcie drogowym przewoźnik drogowy wykonujący przewozy

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	często nierespektowane przez prywatnych przewoźników. Przyczyniają się do tego: (i) brak egzekwowania tych przepisów, (ii) biurokratyczność i odsunięcie w czasie refundacji ulg.	regularne osób musi uzyskać zezwolenie na przewozy regularne. Ponadto, przewoźnik ma obowiązek uwzględniać uprawnienia pasażerów do ulgowych przejazdów określonych w odrębnych przepisach. Wobec powyższego, każdy przewoźnik wykonujący przewozy regularne osób ma obowiązek przestrzegania warunków określonych w ustawie, na podstawie której zezwolenie zostało wydane. Przewoźnik występujący z wnioskiem o udzielenie zezwolenia na wykonywanie regularnych przewozów osób w krajowym transporcie drogowym ma obowiązek dołączyć do wniosku cennik opłat. Cennik ten musi być podany do publicznej wiadomości przy kasach dworcowych oraz w każdym autobusie wykonującym regularne przewozy osób, przy czym cennik musi także zawierać ceny biletów ulgowych, określone na podstawie odrębnych ustaw. Sankcją za odmowę sprzedaży biletu ulgowego osobie uprawnionej może być cofnięcie przewoźnikowi zezwolenia na wykonywanie regularnych przewozów osób z powodu naruszenia lub zmiany warunków, na jakich zezwolenie zostało udzielone, z uwagi na to, że cennik opłat jako załącznik do wniosku o udzielenie zezwolenia stanowi jeden z tych warunków. Sygnały dotyczące przypadków nieprzestrzegania przez przewoźnika przepisów dotyczących uprawnień do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego powinny być kierowane do organu, który wydał zezwolenie. Obowiązujące przepisy dają więc możliwość egzekwowania uprawnień osób niepełnosprawnych do uprawnionych przejazdów ulgowych, a sygnały o nieprawidłowościach w tym zakresie, kierowane do właściwych organów, byłyby działaniami umożliwiającymi eliminację nieuczciwych przewoźników z rynku transportu drogowego. Wiedza o przysługujących ulgach przejazdowych dla określonych grup pasażerów dostępna jest przede wszystkim w przepisach prawa powszechnie obowiązującego. Ponadto, zgodnie z ustawą Prawo przewozowe, przewoźnik jest obowiązany podać do publicznej wiadomości, w sposób zwyczajowo przyjęty, ustalone przez niego taryfy lub cenniki, a więc również informację o stosowanych przez niego ulgach przejazdowych. Przewoźnik ma również obowiązek zapewnić zainteresowanemu bezpłatny wgląd do obowiązujących go przepisów przewozowych. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju nie prowadzi działań upowszechniające wiedzę o przysługujących osobom niepełnosprawnym ulgach, ponieważ określanie ulg nie należy do jego kompetencji.
Polskie Towarzystwo	Punkt 430 (obecnie: 494): art. 429 §1	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej:

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
Prawa Antydyskryminacyjnego i Fundacja TUS Helsińska Fundacja Praw Człowieka	pkt 6 Kodeksu wyborczego przewiduje wygaśnięcie mandatu wójta wskutek orzeczenia niezdolności do pracy lub niezdolności do samodzielnej egzystencji – kwestia jest przedmiotem postępowania przez TK. Rzecznik Praw Obywatelskich ⁷ wskazał, że obowiązująca regulacja jest sprzeczna z konstytucyjną gwarancją równego dostępu do służby publicznej oraz doprowadza do dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Przepisy Kodeksu wyborczego są niezgodne z art. 29 lit. a Konwencji, gdyż nie pozwalają na pełne uczestniczenie w życiu publicznym i politycznym osób niepełnosprawnych i uniemożliwiają takim osobom kandydowanie w wyborach na funkcję wójta (burmistrza, prezydenta miasta).	W wyroku z 23 stycznia 2014 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 492 par. 1 pkt 6 ustawy Kodeks wyborczy (dotyczące wpływu orzeczenia o niezdolności do pracy lub niezdolności do samodzielnej egzystencji wydanego po nabyciu mandat wójta) są zgodne z art. 60 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP i postanowił o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. Zarazem, Trybunał Konstytucyjny wskazał, że oceniana regulacja prawna ma pewne mankamenty legislacyjne, nie przesądzają one o jej niekonstytucyjności, ale wymagają usunięcia przez ustawodawcę. W związku z tym Trybunał Konstytucyjny podjął decyzję, że na kanwie sprawy, w odrębnym postanowieniu, zasygnalizuje parlamentowi konieczność usunięcia luk prawnych, co jest niezbędne dla spójności systemu prawnego. <i>(Komunikat prasowy po rozprawie)</i> Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Sprawy wyborów nie leżą w zakresie działania administracji rządowej, nie obejmuje ich żaden z jej działów, jak również nie wymieniają ich akty normujące zakres działania członków Rady Ministrów oraz obsługujących ich urzędów. Zgodnie z art. 160 § 1 pkt 8 ustawy Kodeks wyborczy analizę realizacji przepisów kodeksu przeprowadza Państwowa Komisja Wyborcza, a następnie przedstawia ewentualne propozycje ich zmiany.
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkt 433 (obecnie: 498): Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w wyr. w sprawie <i>Alajos Kiss p. Węgrom</i> (skarga nr 38832/060) stwierdził, że automatyczne pozbawianie prawa głosu wszystkich osób ubezwłasnowolnionych całkowicie i częściowo narusza standard zagwarantowany art. 3 Protokołu nr 1 do Konwencji o	Krajowe Biuro Wyborcze: Zgodnie z Konstytucją RP prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania nie przysługuje osobom, które są ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądowym. Zgodnie z Kodeksem wyborczym prawa wybierania nie ma osoba ubezwłasnowolniona prawomocnym orzeczeniem sądu. Państwowa Komisja Wyborcza nie ma inicjatywy ustawodawczej i jest zobowiązana do przeprowadzania wyborów na podstawie obowiązujących przepisów prawa wyborczego. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Sprawy wyborów nie leżą w zakresie działania administracji rządowej, nie obejmuje ich żaden z jej działów, jak również nie wymieniają ich akty normujące zakres działania członków

⁷ Wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich z 3 grudnia 2012 r. (RPO/707447/I/12/KK)

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, który odnosi się do powszechności praw wyborczych. Państwa dysponują marginesem uznania przy przyznawaniu praw wyborczych swoim obywatelom, jednak bezwzględny zakaz udziału w wyborach dla wszystkich osób ubezwłasnowolnionych częściowo nie mieści się w tym marginesie uznania. Szczególnie istotne jest proporcjonalne wyważenie interesów osób ubezwłasnowolnionych i interesu państwa, co ma doprowadzić do przyjęcia odpowiednich środków, które posłużą do indywidualnej oceny, które z osób niepełnosprawnych są zdolne do brania udziału w wyborach. W wydanej we wrześniu 2013 r. opinii nr CRPD/C/9/1/2010 Komitet do spraw praw osób niepełnosprawnych w sprawie <i>Zsolt Bujdosó i inni p. Węgrom</i>, stwierdził, że każde ograniczenie prawa głosu dla osób niepełnosprawnych intelektualnie jest niedopuszczalne. Komitet podkreślił, że art. 29 Konwencji nie zawiera żadnych postanowień, które pozwoliłyby ograniczyć prawa wyborcze jakiejkolwiek grupy osób niepełnosprawnych. Komitet zwrócił uwagę, że nawet pozbawienie prawa	Rady Ministrów oraz obsługujących ich urzędów. Zgodnie z art. 160 §1 pkt 8 ustawy Kodeks wyborczy analizę realizacji przepisów kodeksu przeprowadza Państwowa Komisja Wyborcza, a następnie przedstawia ewentualne propozycje ich zmiany. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: Ministerstwo pracy i Polityki Społecznej wystąpiło 6 października 2013 r. do Przewodniczącego Państwowej Komisji Wyborczej z informacją o decyzji w sprawie Zsolt Bujdosó i inni p. Węgrom, wskazując zarazem, że: – decyzja w sprawie indywidualnej i interpretacja postanowień konwencji przedstawiona przez komitet nie jest wiążąca dla państw, – należy spodziewać się, że w toku procedury rozpatrywania sprawozdań krajowych zwracana będzie uwaga na prawa wyborcze osób niepełnosprawnych oraz osób ubezwłasnowolnionych, stosowana będzie przyjęta przez komitet interpretacja art. 29 konwencji – w konsekwencji Polska może być narażona na krytykę rozwiązań dotyczących praw wyborczych osób ubezwłasnowolnionych, – w perspektywie przyszłej obrony sprawozdania konieczne jest przeanalizowanie decyzji komitetu oraz wypracowanie stanowiska Polski w sprawie.

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
	głosu na podstawie intelektualnej niepełnosprawności, poparte zindywidualizowaną oceną, stanowi niedozwolone zróżnicowane traktowanie. Standardy wynikające z obu decyzji organów międzynarodowych są dla Polski wiążące, konieczne jest zatem wprowadzenie do polskiego systemu prawnego rozwiązań, które pozwolą zapewnić osobom ubezwłasnowolnionym realizację praw wyborczych.	
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Punkty 437 i 441 (obecnie: 502 i 506): Rzecznik Praw Obywatelskich wskazywał wielokrotnie na problemy z dostępnością lokali wyborczych. Z badań przeprowadzonych przez Rzecznika Praw Obywatelskich w listopadzie 2010 r. wynika, że większość lokali wyborczych (85%) znajdujących się na liście lokali dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych, nie spełniała podstawowych standardów⁸.	Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Zgodnie z art. 160 §1 pkt 8 ustawy Kodeks wyborczy analizę realizacji przepisów kodeksu przeprowadza Państwowa Komisja Wyborcza, a następnie przedstawia ewentualne propozycje ich zmiany. Krajowe Biuro Wyborcze: Państwowa Komisja Wyborcza otrzymała od Rzecznika Praw Obywatelskich raport dotyczący wyników przeprowadzonej w 2011 r. przez pracowników biura RPO kontroli lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Państwowa Komisja Wyborcza przekazała informacje komisarzom wyborczym, z zaleceniem przeanalizowania wniosków, przekazania ich gminom oraz wystąpienia do gmin z przypomnieniem o obowiązku bezwzględnego przestrzegania wymogów rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. Państwowa Komisja Wyborcza zaleciła, by przed kolejnymi wyborami komisarze wyborczy raz jeszcze zwrócili uwagę gminom na kwestie dostosowania lokali wyborczych oraz by w trakcie szkoleń członków obwodowych komisji wyborczych poruszono problematykę urządzenia lokali przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych i uprawnień tej grupy wyborców.

⁸ <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/rpo-lokale-wyborcze-nie-dla-niepelnosprawnych/hvf7s>

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego – Polski Związek Głuchych	Punkt 441 (obecnie: 507): nie ma obowiązku zapewnienia informacji wyborczej w polskim języku migowym	Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Sprawy wyborów nie leżą w zakresie działania administracji rządowej, nie obejmuje ich żaden z jej działów, jak również nie wymieniają ich akty normujące zakres działania członków Rady Ministrów oraz obsługujących ich urzędów. Zgodnie z art. 160 § 1 pkt 8 ustawy Kodeks wyborczy analizę realizacji przepisów kodeksu przeprowadza Państwowa Komisja Wyborcza, a następnie przedstawia ewentualne propozycje ich zmiany. Krajowe Biuro Wyborcze: Wszystkie informacje dotyczące wyborów, w tym informacje o tworzeniu komitetów wyborczych, zgłaszaniu kandydatów, warunkach udziału w głosowaniu, w tym osób niepełnosprawnych oraz o siedzibach obwodowych komisji wyborczych, dostępne są na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej www.pkw.gov.pl. Ponadto, podczas każdego wyborów dostępna jest wizualizacja przeprowadzanych wyborów, na której przedstawiane są wszelkie niezbędne informacje oraz dane statystyczne. Osoby doświadczające trudności w komunikowaniu się mają możliwość kontaktu z Państwową Komisją Wyborczą za pośrednictwem poczty elektronicznej (e-mail) oraz faksu. Istnieje także możliwość komunikowania się z Komisją za pomocą elektronicznej platformy usług administracji publicznej. Informacja o tych usługach, tj.: adres e-mail oraz numer faksu dostępne są w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej www.pkw.gov.pl. Ustawa Kodeks wyborczy zapewnia wyborcom posiadającym orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych możliwość skorzystania z głosowania korespondencyjnego oraz głosowania przez pełnomocnika. Charakter kontaktu osób mających trudności w komunikowaniu się podczas czynności związanych z oddaniem głosu nie wymagają komunikacji werbalnej. Ponadto, poza przepisami ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się, z przepisów Kodeksu wyborczego wynika, że osobie niepełnosprawnej, na jej prośbę, może pomagać w głosowaniu inna osoba; pomoc ta może mieć tylko techniczny charakter; nie może ona polegać na sugerowaniu wyborcy sposobu głosowania lub na głosowaniu w zastępstwie tego wyborcy; dopuszczalne jest, aby na życzenie osoby niepełnosprawnej w pomieszczeniu za zasłoną przebywała osoba udzielająca pomocy. Państwowa Komisja Wyborcza nie posiada jednak informacji na temat liczby osób, które skorzystały z tego rodzaju pomocy. Ministerstwo pracy i Polityki Społecznej:

Organizacja	Uwagi	Komentarz, wyjaśnienia
		Informacje zostały zamieszczone w sprawozdaniu (pkt. 507-509)